

ԻՈՒՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՉ
ՆՐՈՒՍԱԳԷՄԻ

ԾԷ՝ ՏԵՐԻ

Ա.Բ.Գ.

1983

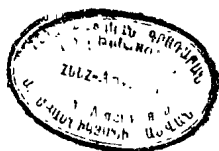
ՄԻՈՒ

ԱՄԱՍԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԼԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ԾԷ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1983

ՅուՆուար - Փետրուար - Մարտ

Թիւ 1-2-3

1983

January - February - March

No. 1-2-3

SION

VOL. 57

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY
OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

2001

St. James Press, Jerusalem

19390 ա հ

200-58

9712-2470

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ

ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԶՈՅԳ ՅՈՒԵԼԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ,

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾԱՌԱՅ Տ. ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԵՒ ՇՆՈՐՀԻ ԱՄԵՆԱՍՈՐԲ ՀՈԳԻՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՐԲ ԱԹՈՌՈՑՍ ԵՐՈՒՍԱԳԷՄԻ, ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՋ ՍՈՐԲ ԵՒ ՏՆՕՐԻՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԱՑՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՅՈՐՄԷ ՀԱՍՑԷ ՇՆՈՐՀԻ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՑ ՆՈՐԻՆ ԳԵՐԱՇՆՈՐՀՈՒԹԵԱՆ Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ, ԱՌԱՋՆՈՐԻՒՆ ՀԻՍԻՍՏԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻՆ:

«Յիսեա, որդեակ», կը թելադրեն Ս. Գիրքն ու Աւետարանը, վերադարձնելով մեր միտքը անցեալին: Մարդկային միտքի ամենէն սխալելի իրողութիւններէն մին է յիշողութիւնը, առանց որուն մենք զրկուած պիտի ըլլայինք մեր ինքնութիւնը կազմող եւ բիւրեղացնող տուեալներէն: Մեր տեսածները, յղացմանն ու գաղափարները, մեր ժիզկական եւ հոգեկան ապրումներն ու տպաւորութիւնները կը կազմեն գեղեցիկ շարանը մեր յիշողութեան:

Յիշողութեան այդ հրաւելով է որ կը մտաբերեմ, սիրելիդ իմ Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, երբեմնի անուշիկ Աւետար, Պաղտատի առաքններէն ոսկի կտորի մը նման Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանն ու Ընծայարանը բերուած: Աւետար եւ վարժում, սիրելին ամբողջ դարձցին, բայց մտաւանդ ուղի օրերու Երջանկայիշատակ եւ մեծանուն Պատրիարքին, որուն անունը կը կրես իրաւունքով եւ փառով, քու ձեռնադրութենէդ առաջ որոշուած, յաւէտ անմոռաց Պատրիարքի կողմէն, որ առիթը չունեցաւ իր հոգեւոր զաւակները անձամբ սուրբ սեղանին առաջնորդելու:

Անցնող տարիները այն ասեմ միայն բարոյական արժէքի կը բարձրանան, երբ մարդկային առաւելութիւններով է որ կը հարստանան, նման արմաւենիին, որ ամէն տարի կը ցուցանուի կեղեւային նոր օղակի մը յաւելումով:

Արժանաւոր անձերու յորելեանը երախսագիտութեան եւ մեծարանքի պարսէ մը չէ միայն իրենցներուն կողմէ հասուցուած, այլ նաեւ արդարութեան իրաւունք մը ընծայելի անոր՝ որ տարիներով զոհաբերեց իր կեանքը խօսքով, գրչով եւ վարչական իրեն յատուկ եղանակով, ստեղծելով իր շուրջ եւ թեմէն ներս բարեխառն մթնոլորտ մը, զերծ ցնցումներէ եւ անյիմաստ ցուցաբերումներէ: Քառասուն տարիներու իր ծառայութիւնը կոչումներու ամենէն ազնուագոյնին, անձնագործ յօծարութեամբ իր նուիրումը կրթական գործին, նախ երուսաղէմի մէջ, իբրեւ ուսուցիչ եւ տնտէս, ապա տարիներով իբրեւ Տիրոջ Տանը սպասաւոր, որուն վայելչութիւնը սիրեց, իբրեւ գրչի մարդ, որ իր հոգիին ծաղիլը դրսեւորեց եւ անոր բոյր բաւեց սիրեհուն:

Հանդիսաւոր գիտակցութեամբ, որուն խորքը հիացում կը կազմէ, Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան վիմակի թեմական խորհուրդը որոշած է 1983 տարուան ընթացքին նշել թեմակալ Առաջնորդ Գերաւորդ Տ. Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի եպիսկոպոսական եւ Միացեալ Նահանգներու արեւմտեան եւ արեւելեան թեմերուն մէջ առաջնորդութեան 20 ամեակները: Այս որքան սրտառու, նոյնքան արդար հասուցման պարագան, ուրիշներու կարգին առաւելագանց հրահրանքով կը լեցնէ հոգիս, իբրեւ երբեմնի իր ուսուցիչը եւ գրչի եղբայրը, բայց մանաւանդ լծակիցը Աւետարանի դասին մէջ:

Տակաւին երիտասարդ է մեր սիրելի Յարելեայրը եւ ապահով տարիներ ունի բոլորիս ծանօթ իր արժանիքներով ծառայելու մեր Եկեղեցիին եւ ժողովուրդին, որ այնքան պէտք ունի իրեն նման գիտակից, կարող եւ զոհաբերելու պատրաստ հոգիներու: Հետեւաբար գօտեպիկը եւ շնորհաբաւ, ինչպէս երէկ նոյնպէս եւ յետ այսօր, մասնուակէ առատօրէն Տիրոջ կողմէն քեզի շնորհուած քանդակներ, սիրելի Մրբազան, որպէսզի կարենաս համարձակօրէն ըսել ըստ Աւետարանին. «Տէր, անա զմնայն քաջան մնաս արար»:

Մտազին մաղթանքներով եւ եղբայրական սիրով

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.Ի

ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԷՆ

«Յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հանութիւն»:

Սիրեցեալ ժողովուրդ մեր որ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի,

Մարդասէրն Աստուած այս օրի եւս օրհնում է աշխարհը համայն մեծ աւետիսովը իւր միածին Որդու, Յիսուս Քրիստոսի ծննդեան: «Ձի այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ մինչեւ զՈրդին իւր միածին եւ, զի ամենայն օր հաւասայ ի նա՝ մի կորիցի» (Յովն. Գ. 16):

Քրիստոսի ծննդեան ոգեկոչումը, օտախմբումն է խաղաղութեան եւ մարդկանց եղբայրութեան, զի երկնային ճօրհնութեամբ բոլոր մարդիկ կոչուած են համեմաբար ապրելու, միմեանց հանդէպ բարի կամեցողութեամբ, իբրեւ հարազատ եղբայրներ, իբրեւ որդիները միեւնոյն երկնաւոր Հօր:

Հաս դարեւ առաջ սպասուած Փրկչի՝ Մեսիայի գալուստը, Նսայի մարգարէն զուգակել էր, վկայելով թէ Նա պիտի գայ եւ պիտի լինի «Տէրը խաղաղութեան եւ նա խաղաղութիւնը վախճան չի ունենալու» (Նսայի, Թ. 5-6): Եւ երբ ժամանակը իւր լրումին հասաւ, նոր Մեսիան՝ Փրկիչը Յիսուս ծնաւ ի Բեթղեհէմ «յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հանութիւն» պատգամով: Իսկ առաքելներէից Մեծն Պողոս պատգամեց Նփեստոսում բնակուող իւր հետեւորդներին՝ «Դուք որ երբեմն հեռու էիք մէկը միւսից, այժմ Յիսուսի Քրիստոսի մէջ մերձաւոր էք դարձեալ արեամբը Քրիստոսի: Որովհետեւ նա է մեր խաղաղութիւնը, նա որ երկու տեսակ մարդկանցից արեց մէկ, քանդելով միջնորը, որ բաժանում էր նրանց, վերացնելով բեմամութիւնը» (Նփես. Գ. 1-3):

Այսպէս անհա Յիսուսի մարդեղութիւնը եւ ծնունդը աստուածային ճօրհնութիւնները եղան ի խնդիր մարդկային աշխարհի համեմաբարութեան եւ խաղաղութեան, մարդկանց միջեւ փոխադարձ հանութեան համապարհով: Քրիստոնէական ըմբռնումով, խաղաղութեան առաջին փայլը պէտք է առնուի մեզանից ամէն մէկի հոգու մէջ, բարի կամեցողութեամբ մեր նմանների հանդէպ: խաղաղութեան կենսագործման համապարհի վրայ առաջին յարթանակը յարթանակն է եղբայրութեան ու մարդասիրութեան եւ յարթանա-

բուժը մարդկային եսակենտրոն կրեերի՝ ազանութեան, փառասենյութեան, նախանձի, ասելավառ ոգու եւ նման վասառողջ մղումների, որոնք ֆայտալում են ու այլասերում մարդու մարմինն ու հոգին եւ քառսի են վերածում հասարակական կեանք: Այս բոլոր թունաւոր արմասները մեր սրտից ու հոգուց դուրս պոկելով միայն հնարաւոր կը դառնայ մեր նմանների հետ հաշտ ու խաղաղ ապրելը փոխադարձ հանութեամբ: Եւ այդ հիմքի վրայ միայն կարող են զարգանալ նաեւ արդար ու խաղաղ յարաբերութիւններ մարդկանց հաւաքականութիւնների, ազգերի եւ պետութիւնների միջեւ:

Աւա՛ղ սակայն որ յաճախ աշխարհի մարդիկ մոռացութեան տալով երկնառաք պատգամները եւ գերի դառնալով իրենց վասառողջ մղումներին, անցնող դարերի պատմութեան ճանապարհները շատ անգամներ ողորդուել են մարդկային արեան հեղեղներով եւ անասելի տառապանքներով: Բազում ազգերի կեանքի բաժինը եղել է ստրկութիւն եւ հարստահարութիւն, հալածանք, բռնազաղթ եւ նոյնիսկ կոտորած: Դարեր շարունակ այս է եղել նաեւ հակասագիրը մեր ազգի, իր իսկ սեփական հայրենի հողի վրայ:

Այո՛, յոյժ ողբերգական է եղել մարդկային պատմութեան ուղին, ի քծբախտութիւն բոլոր մեծ եւ փոքր ազգերի, գրեթէ անխտիր:

Եւ մեր՝ օրերին էլ, ժողովուրդների գլխին դաժնկեան սրի պէս կախուած է մեծ ու սպառնալիք ճոր արհաւիրքների, նոր բնաջնջումների, նոր պատերազմների, այս անգամ առաւել ահաւոյտ զէնքերի օգտագործումով:

Մեր Մայր Եկեղեցին Տիրոջ Սուրբ Ծննդեան աւետիսով յորդոր է կարգում նախ մեզանից ամէն մէկին՝ ապրել հաշտ ու խաղաղ մեր նմանների հետ, մեր ընտանեկան յարկի տակ, մեր աշխատանքի վայրերում, մեր ընկերային կեանքում, մեր Աղօթքի Տներէից ներս, մեր ազգային հայրենական կեանքում:

Մենք կոչ ենք անում բոլորիդ, որ իբրեւ Հայ Եկեղեցու զաւակներ, ձեր կրօնական համայնքային կեանքում, ձեռք ձեռքի տուած, միասնաբար ընթանալ խաղաղ գործակցութեան ճամբով, յառաւել ամրապնդում ներքին միասնութեան, յառաւել շնորհիւն հայ հոգեւոր, բարոյական եւ ազգային կեանքի:

Հրաւիրում ենք նաեւ բոլորիդ, որ նոյն խաղաղարար ոգով, ձեզանից ամէն մէկը, իր դիրքերից եւ իր միջոցներով, նեցուկ ու պաշտպան կանգնի աշխարհի խաղաղութեան նուիրական գործին, վասն համերաշխ գոյակցութեան ու գործակցութեան երկրագնդիս ազգերի եւ պետութիւնների:

Մեր օրերին այնպիսի սարսափազգու չափերի են հասել պատերազմի զէնքերը, սպառազինումները եւ մանաւանդ միջուկային ռումբերի կոտորածները, որ անհնար է հաշուել որեւէ հնարաւոր մի պատերազմի զաղափարի հետ:

Քրիստոսի Եկեղեցիները բոլոր, մենք՝ Աստուծոյ Սեղանի բոլոր սպասաւորներս, առաջին հերթին մեր պարսէն ենք նկատելու, ընդդիմանալ պատերազմին եւ աղօթել ու գործել վասն խաղաղութեան: Ընդդիմանալ պատերազմին նշանակում է հպատակուել Աստուծոյ կամքին:

ԱՍԵՆ. Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԲ ՀՕՐ ԾՆՆՆԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

ԲԻԹՎԵԼԵՄԻ ՍՈՒՐԲ ԱՅՐԵՆ

ԺՌՂՈՎՈՐԻԴ ՀԱՅՈՑ ՈՐ ՅԵՐՈՒՍԱԼԵՄ, Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

Կը խօսիմ ձեզի նորէն աշխարհի ամենանուիրական Սրբավայրէն, Բեթղեհէմի մեր Տիրոջ Ծննդեան Այրէն, փոխանցելու քաղցր աւետիսը այս գիշերուան՝ որ երկու հազար տարիներ առաջ աշխարհի տուեցաւ հրեշտակներու եւ հովիւներու բերնով:

Մեր Տիրոջ ծնունդը սրտառուչ եւ զեղեցիկ դրուագ մը չէ միայն, մին անոնցմէ՝ որոնք յանախ յուզիչ եւ մեծ յիշատակներով կը հարստացնեն կեանքը, այլ սկիզբը նոր կարգի մը՝ մարդկային պատմութեան մէջ:

Մարդուն կեանքը, շնորհիւ այս յայտնութեան, կը ոտանայ նոր նշան-

Հայաստանեայց եկեղեցին եւ մենք՝ բոլոր հայերս, որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի, առաւելապէս պէտք է աղօթենք ու գործենք խաղաղութեան դասի յաղթանակի համար, որովհետեւ բազում դարեր շարունակ ծանրորէն ապրել են ռդբեղութիւնները վայրագ արեւաւմտեան, բռնակալ տիրապետողների եւ յանախ զանգուածային կոտորածների: Ապրել ենք անաւոր ազգային աղէտը 1915ի ցեղապանութեան: Այո՛, մենք հայերս չպէտք է մոռանանք անցեալի դառն փորձառութիւններն ու մեր հայրենիքի աշխարհագրական դիրքը: Առաւել քան այլ ազգեր պարտաւոր ենք իսկ եւ գիշեր աղօթել ու անյոգնաբեկ գործել եղբայրական ժողովուրդների եւ խաղաղաւոր ուժերի հետ, ի խնդիր տօնմային ռումբերի արգելման, ի խնդիր միջազգային լարուածութեան թուլացման՝ արդարութեան լոյսի տակ: Անկախ եւ վեր ամէն հաստատական դիրքաւորումներից կամ գաղափարախօսական նկատումներից, ամէն հայ մարդ, ուր որ գտնուի աշխարհում, պարտաւոր է պաշտպանը հանդիսանալու միջազգային խաղաղ գոյալինականի, միշտ մտահոգուած արդի մեր վերածնունդ Մայր Հայրենիքի նախաձեռնող:

Շնորհիւ, սէր եւ խաղաղութիւն Փրկչին մեր Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ձեզ. ամէն:

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ:

նակութիւն. Աստուած կը մասնակցէր մարդուն պատմութեան եւ կը լեցունէր բացը՝ որ կար հոգիին եւ մարմնին, երկրին ու երկնին միջեւ: Ծննդեան գերագոյն նշանակութիւնը կը կայանայ Աստուծոյ հայրութեան եւ մարդուն որդիութեանը մէջ: Ծնունդը մարդուն եւ Աստուծոյ եղանակ հանդիպման, աւելի պատկերաւոր բացատրութեամբ՝ կոտուած որդիին եւ Հօրը վերադիւսին տօնն է:

Մանուկը որ այսօր վերստին իր խանձարուրը կը բանայ այս սրբազան Այրէն եւ մեր հոգիներէն ներս, խորհուրդն ու մարմնառութիւնն է սիրոյ, խաղաղութեան, բայց մանաւանդ արդարութեան՝ որ ըղձանքն ու կատօսն է եղած դարերով տառապող սերունդներուն, պատմութեան մութ եւ արիւնոտ ծիւղանքներուն դիմաց:

Դարերով գերի եւ սակաւաթիւ ազգերու կանչն է եղած այն կտոր մը արդարութիւնը, զայն խորհրդանշող կէտքը իրենց ձեռքին մէջ բռնող հզօրներէն: Արդարութիւնը աղն է կեանքին եւ հիմնաքարը ընկերութեան, ինչպէս նաեւ Աստուծոյ թագաւորութեան յեւականացման եւ արդիւնաւորման: Արդարութեան յղացքը անուշտ դիւրին տարազելի գաղափար մը չէ, որքան ասէն որ մեր աշխարհի մէջ մէկուն արդարութիւնը կը յանգի յաճախ ուրիշի համդէպ գործադրուած անարդարութեան: Համարիսը հանչնալու եւ զայն անփոփոխ արտայայտելու ներքին ձգտումն է արդարութիւնը, որ կը բարձրացնէ ազգերը իրաւունքի եւ պարտքի վերաբերմամբ, զէն կը պահէ ժողովուրդները, ըլլալով մարդկային կեանքի ամենէն շինքն ու թերուն աղբիւրն ու ներհարմանը, թշուառութեանց ամենաբոյժ ամոքիչը, քաջութեան պահպանակը եւ առաքնութիւններու դրդիչը:

Արդարութեան քաղցն ու ծարաւը ունեցողները ազնուական հոգիներ են, իսկ անոր համար հալածանք եւ նեղութիւն յանձն առնողները՝ հերոսներ: Կը հալածուին՝ սակայն եղանակ են, վասնզի կը զգան թէ հեմարիս է իրենց դասը: Անոնք կը տեսնեն մարդկութեան արեւոտ վաղը, իրականութեան մօտեցած երազը, եւ կը վորձեն մօտեցնել զայն մեզի:

Հարստութիւն եւ զինուորական փառք արհամարհելի չեն անուշտ, սակայն բաւական չեն ապահովելու ժողովուրդներու տեսականութիւնը, եթէ անոնց պակաս արդարութեան զգացումը: Ըսուած է ընել ուրիշին՝ ինչ որ պիտի ուզէինք որ ուրիշը ընէր մեզի, եւ չառնել ուրիշներէն՝ ինչ որ զինքն չէ եղած մեր ֆրսիքին: Նման աշխարհ մը ոչ երազ է եւ ոչ ցնորք. անոր խանձարուրը Յիսուս բացած է արդէն: Մարդոց կը մնայ այդ մանուկը չմեղցնել:

Ինչ փոյթ թէ միլիոնաւոր մարդեր տակաւին ունեցած չըլլան, յանուն արդարութեան, իրենց իրաւունքը եղող այդ կտոր մը բարիքը այս աշխարհէն: Այս գիշեր բոլոր երկիրներու եւ հոգիներու հորիզոնին վրայ նորէն կը շողայ Արդարութեան Իշխանին աստղը: Կը հաւատանք թէ մօտ է օրը՝ երբ ան պիտի

նշուիլ նաեւ մեր երկնակամարին վրայ, մեր բոլորին բերելու իր դարաւոր իդներուն, երազներուն եւ ձգտումներուն գրաւական եղող արդարութիւնը:

Մեր խորունկ հաւաստիքն է եղած դարերով, որ ամէն զոհողութիւն, ուր կամ կանուխ, իւր արժանի հասուցումը կ'ունենայ: Թէ Աստուծոյ արդար արեւին ներքեւ այնքան վայրագօրէն նահասակուած մեր երազը, յարմարած՝ մեր զոհներուն արիւնով, որ մը պիտի իրականանայ, որովհետեւ երազները չեն մեռնիր երբ արիւնով են գրուած: Մեր անթիւ նահասակներուն սրբազան կտակն է ան, որ այսօր եւս կը շարունակուի մեր այս անարդար եւ դաւաճան աշխարհին մէջ: Սակայն մեռելները չեն ապրիր երբ մեռնի երազը, եւ ռոյները կը դադրին իրենց դերէն՝ երբ մեռելները լռեն: Մեր հոգիներուն մէջ պէտք է հնչէ ձայնը այդ նահասակներուն, որոնք դարերով իրենց կորնչական մարմինները յանձնեցին ռիթմին, առանց յանձնելու սակայն անմահութիւնը իրենց հոգիներուն եւ երազներուն: Մեր գերազույց պէտքը անոնց աննուաճ կենդանութիւնն է գերեզմանէն անդին: Թող զան մեզի նորէն անուր, իրենց բոլոր կասաղութիւններուն, վրէժներուն կարմիր ու կրակէ օձերովը. մենք պէտք ունինք անոնց օղակներուն՝ խեղդելու համար թեմամբ:

Թող զան մեզի նորէն արդարութեան շունչով լեցուած այս գիշերով, իրենց արիւններուն նախասինովը եւ աստուածային բարձրութեան նետուած թռիւքովը, որովհետեւ զանոնք աննիւթ ձեռքը նորէն կը հօծէ իր մերկ եաթաղանը սփիւռքի մեր մնացորդացին դէմ: Մօտ է օրը քաւութեան, սորվեցուցէ մեզի անձնութիւնը՝ որ կրկնապէս զմայլելի դարձաւ ձեզմով, քանի որ ձեր արիւնին միւտոնը ապառաժներուն եւ աւազներուն վրայ թափեցաւ:

Ժողովուրդ Հայոց, դուն դարերով արդարութեան եւ ազատութեան շենչն ես ունեցեր, երկնին չափ խորունկ եւ ռսկի անուրջի մը պէս գեղեցիկ: Այդ զգացումը տարած եւ վերացական յղացք մը չէ եղած քեզի համար, այլ ջիղերով զգալի մարմնացած հետ մը, յլացք մը, քու ըղձաճի թափին մէջ երկնի դուռները եւ արդարութեան դարպասները խորհակելու չափ: Վստահ ենք թէ ի լուր մեր պատմութեան եւ խղճման մութ քաղաքներէն հոսող այդ կանչին, ամէն հայ պիտի զգայ մաս մը իր հոգիէն, նման այն ախտաբանին՝ որ կը սարսուռայ երբ կը լսէ իր հեռաւոր հայրենիքին մէկ երգը:

Իմ եւ Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան սիրտը քեզի է որ կը բացուի նորէն, ժողովուրդ Հայոց, նուիրական այս գիշերով, եւ կեցած Սուրբ Ծննդեան այս վեհապաշին մէջ, քեզի կը փոխանցենք աւետիսը՝ զոր օր մը հովիւները եւ հրեշտակները տուին աշխարհին: Մեզի հետ միասին այս գիշեր ձեր երկիւղած էութեան խորէն անգամ մը եւս աղօթեցէ՛ք որ փառասին մառախուղները, չխանցն չարիքները եւ լինի արդարութիւն բոլոր ազգերուն. ամէն:

19 Յունուար 1983

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐԸ
Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Խ Ո Ր Է Ն Շ Ի Ն Ա Ր Ա Ր

Վիշտը, որ նորէն ի խոր կը խոցէ ազգն ու Եկեղեցին, անակնկալ մահովը նորին Ս. Օծութիւն Խորէն Ա. Կաթողիկոսի, կ'աղեկիզէ նոյնպէս Ս. Աթոռոյս Հոգևոր Պետը, որոնք մերձ կէս դարու սրտակցութեամբ կապուած էին իրարու, երբ Հանգուցեալը Սարկաւազ էր տակաւին, Եկեղեցական և ազգային կեանքի տրտմութիւններու մէջէն, որ քառորդ դարէ ի վեր կ'ալեկոծեն մեր եկեղեցական և ազգային կեանքը, անոնք շարունակեցին մնալ բարեկամներ, հակառակ յաճախ իրենց տեսակէտներու տարբերութեան, Եւ այս պահուս երբ իր մահը պատմող այս առիբը կը զրեմ, իր տրտում դէմքը կը կանգնի նորէն կոտրած նայուածքիս առջև, հեռաւոր խորքի մը վրայ, անյայտ մշուշի մը մէջէն ժպտուն:

Ժամանակէ մը ի վեր գիտէինք թէ սիրտի և շիղերու դրութեան հետ կապուած անհանգստութիւն մը ունէր, որ յաճախ տագնապներ կը պատճառէր իրեն: Գանի մը տարիներ առաջ, Լոնտոնէն վերադարձին, ուր զացեր էր իր սրտի քննութեան համար, բժիշկները խորհուրդ տուեր էին որ օժանդակ մը ընտրէր իրեն և քաշուէր վարչական ծանր ու մտահոգիչ գործերէն:

Տարիներով, զրեթէ իր կեանքի բովանդակ գործունէութեան ընթացքին, անվերջ լիկանքի դառնութիւնները իրենց թոյնը լեցուցեր էին իր սրտին մէջ: Տակաւին անսպառ խոնջէնքի տուայտանքները՝ որոնց կամայ և ակամայ անձնատուր եղած էր, իր կրած լուծին և մտահոգութիւններու ծանրութեան հետ միասին, բայց մանաւանդ այս վերջին ութը տարիներու անձկութիւնները Լի. բանանի քաղաքական վիճակի բերումով, աւելի քայքայեցին իր առողջութիւնը, փութացնելով իր մահը:

Վերջին տարիներուն կը խօսէր յաճախ իր անհանգստութեան մասին և կը խնդրէր կարծես վերջնական հանգիստը, զոր մարդ ի վիճակի չէ ունենալ մեր այս աշխարհի մէջ: Այժմ կ'անդրադառնամ թէ հանգիստը որու մասին կը խօսէր, ակնարկութիւնն էր այն խաղաղութեան՝ զոր կ'ողջունէ ռազմիկը՝ իր զէնքը կռուադաշտի վերջի եզրին վրայ վար դրած ստեն, ճակատը յաղթանակի պսակներով նշուլագեղ: Կը զգար թէ եկած հասած էր ժամանակը՝ ուր պիտի կրնար ինքն ալ ըսել Առաքեալին պէս. «Ժամանակ դարձի իմոյ հասեալ է. զբարւոք պատերազմիս պատերազմեցայ, զընթացան կատարեցի, զհաւատան պահեցի»:

Գոհան տարիներ առաջ, երբ Սիմոն-ի այս էջերուն մէջ, սրտի սեղմումով

վեր կ'աննէինք Երանանորն Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի վաղահաս կեանքը այդ օրերու արտում թոհուրոհին մէջէն, մեր վիշտը այդ շրջանին երկու երես ունէր. ցաւը մեկնողին, որուն մահը, որքան անակնկալ նոյնքան անագորոյն, խորունկ վէրքի նման խոցեր էր բոլոր սիրտերը, զրկելով Կիլիկիոյ Աթոռը իր բարի Գահակալէն և ժողովուրդը իր անձնդիր Հովուապետէն, և ապա արտմուծութիւնը ժամանակին՝ որ այդ օրերուն տխուր հեռապատկերներով կը լեցնէր հոգիները:

Այսօր, փառք Ամենակալին, տարբեր է պատկերը: Հայ Անթիլիասը իրականութիւն մըն է այլևս մեր եկեղեցական և ազգային կեանքին մէջ, և Միլեդրականի ափունքին՝ բնիկ և ուրիշ բազմաթիւ ազգերու կրօնական հաստատութեանց դրացիութեանը մէջ Հայ Եկեղեցին և ժողովուրդը կը վայելեն Հայկական Սրբավայրերու և իրաւունքներու տիրացած լինելու իրականութիւնը: Տարակոյս չունինք թէ այս պարագան ուրախութիւն միայն կրնայ պատճառել իր ազգն ու եկեղեցին սիրող ամէն Հայու: Իր մասնաւոր Կաթողիկոսական դիրքը պատճառ մը չէ բնաւ որ անիկա առարկայ չդառնայ Ընդհանուր Հայութեան սիրոյն և հողածութեան: Որեւէ ազգային գործ երբ կը կատարուի բարի ջանադրութեամբ և զոհացուցիչ արդիւնքներով, ազգին ու եկեղեցիին ամբողջութեան է որ կը պատկանի իր մատուցած ծառայութիւններով:

Ուրախ ենք այսօր որ Կիլիկեան Աթոռը, այսինքն Միաբանութիւնն ու ժողովուրդը իրենց սիրելի Հովուապետի դազադին առջև եթէ մէկ աչքով կուլան, միևնույն կը մխիթարուին, որովհետեւ իրենց իբրև զօրազուլու ունին Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, տաղանդաշատ, կարող և զիտակից դիտապետը, որ սլտի գիտնայ, վստահ ենք խորապէս, պատուով և փառքով տանիլ իրեն աւանդուած գործը: Այս տեսակէտով Երջանկայիշատակ Խորէն Կաթողիկոսը տակաւին ի հող մահու չիջած, իմաստութեամբ ուզեց ընտրել իր յաջորդը, իբրև պատասխանատու Աթոռին և ուրախութիւն իր ժողովուրդին, մահուան տալիք կսկիծը այսկերպ փոխելով մխիթարութեան: Այնպէս որ այսօր երբ բոլոր սիրտերը լեցուած են Հանգուցեալին մահուան կսկիծով, միւս կողմէն կը փառերգեն և կ'օրհնեն իր արժանաւոր յաջորդը, որ կու գայ ձեռք առնելու սրբազան զեկը ծառայութեան, իրեններուն բարւոյն և պատուին համար:

Երջանկայիշատակ Խորէն Ա. Կաթողիկոսը օժտուած էր մէկէ աւելի բաբեմասնութիւններով: Բարեմասնութիւններ՝ որոնցմով զարդարուած պարտի ըլլալ Աւետարանի պաշտօնեան, որպէսզի ամօթահար շիկնումի պատճառ չունենայ երբ լսէ ուրիշներու ըսածը իր մասին, կամ երբ ինքն իսկ անդրադառնայ իր վրայ՝ իր խղճի ատեանին առջև կանգնած: Այդ բարեմասնութիւններէն մին էր ապահովաբար այն բարեխիղճ զգուշաւորութիւնը՝ զոր ի գործ դրաւ իր բոլոր պաշտօնավարութիւններու ընթացքին: Երբեք յախուռն ու կամակոր՝ այլ միշտ պարզ, ուղիւ և խոհական: Վասնզի կիրքի կայծը յաճախ կրնայ հողիներու մէջ յառաջ բերել այնպիսի բռնկումներ, որոնք քաղցկեղի պէս վաթակելով՝ կը խռովեն հասարակութեան խաղաղութիւնը: Հանգուցեալը ունէր

հոգեկան այդ բարեխառնութիւնը և զիտէր վարուիլ խոհեմ իմաստութեամբ ինչպէս իր բարեկամին՝ այնպէս ալ իր հակառակորդին հետ։

Երանշնորհ Կաթողիկոսը դրամասէր մը չեղաւ երբեք, մեղք մը՝ որմէ չէ կրցած խուսափիլ մեր կրօնաւորներու մեծ մասը դժբախտաբար, Վասնզի մոմօնան ամենի տէր մըն է որ ուրիշ տէր չի հանդուրժեր։ Ոսկիով լեցուն ձեռքը՝ կ'ըսէ Շէյքսպիր, ալօթքի համար Աստուծոյ չի կրնար բարձրանալ։ Արծաթասիրութեան կիրքը մայրն է մոլութիւններուն և չարիքներուն և կ'ոչնչացնէ բոլոր առաքինութիւնները։ Ընչաքաղցութիւնը հիւանդութիւն մըն է որ բոցի պէս կ'այրէ և վերքի նման կը մաշեցնէ իր անթոշակ ծառան։ Մարդեր են առնոնք, որոնք պատրաստ են դիւրութեամբ մասնակցելու ամէն պատուհասի։ Դրամասէր չըլլալու այս առաքինութիւնը պիտի բաւէր ներկայացնելու Հանգուցեալը ամենէն առաքինի կրօնաւորը իր նմաններուն մէջ, այսօրուան նիւթապաշտ աշխարհին դէմ։

Դրչի մարդ չեղաւ, իրեն համար Գրիստոնէութիւնը աւելի կեանք էր քան խօսք, ուրիշ բացատրութեամբ՝ ապրուած ճշմարտութիւն։ Գործնական ուսուցում մը որ ըստ ինքեան արդէն առողջարար պարտի ըլլալ անհատներուն և հասարակութեան համար հաւասարապէս, պայծառացնելով ամենուն մէջ մաքուր բարեպաշտութիւնը, ծաղկեցնելով սիրոյ, զթութեան և համերաշխութեան կեանքը, և թոյլ չտալու որ միտքերը տանջուին ընդունալիս խռովքներով և սիրտերը հիւժիւն հիւանդագին հրայրքներով։

Աւետարանի պաշտօնեան իր խօսքերուն մէջ և անձին վրայ փայլեցնելով իր քարոզած կրօնքին այդ շնորհները, ինքն իսկ եղած կ'ըլլայ իր հօտին հոգեւոր շինութեան օրինակն ու գործաւորը և պիտի չունենայ շիկնումի պատճառ, ըրած չըլլալով իր պարտականութեանց հանդէպ որեւէ զանցառութիւն, այլ ըլլալու համար, «Ճշակ առանց մօթոյ», Առաքելական բացատրութեամբ։ Աստուծոյ ծան մէջ բազմաթիւ են անօթներ, կ'ըսէ Առաքեալը, մենք իսկ ենք անոնք։ Այդ կարգի իրողութիւններու բուն արժէքը ոչ այնքան իրենց նիւթին բնութեանը՝ որքան իրենց գործածելութեանը յարմարութեան մէջ կը կայանայ։ Նոյնպէս մեր արժանիքը պէտք է տեսնենք ոչ թէ մեր դիրքի և աստիճանի առաւելութեանց, կամ անձնական և պաշտօնական հանգամանքներուն՝ այլ այն ընդունակութեան և պատրաստակամութեան մէջ, որոնցմով կրնանք ինքզինքնիս պիտանի ընծայել Աստուծոյ կամքին։

Այս պէտք է ըլլայ քրիստոնէին ամենէն երկիւղած մտահոգութիւնը. պիտանի ընծայել ինքզինքը՝ իր Տիրոջ։ Ամանի մը արծաթ կամ ոսկի, փայտ կամ խեցի ըլլալը չէ այնքան որ ատակ կը դարձնէ զայն իրեն համար սահմանաւանդ նպատակին, որքան իր ներքինին սրբուած ըլլալը։ Այլիսէ բայց մաքուր ըմպանակը կը նախընտրենք ոսկի բայց կեղտոտած սկաւառակէն։ «Անօթ պատուական, սրբեալ և պիտանի Տեառն»։

Դրչի մարդ չեղաւ ըսինք, ստեղծագործական վաստակի իմաստով, սակայն սէր ու զուրգուրանք ունեցաւ ստեղծագործողներու երկերու նկատմամբ,

մեկնեաւորներ ճարելով և այս կերպով մեկնեաւոր դառնալով անոնց գործերուն և Գրիկի և զրքի նկատմամբ տաժուած այս նուիրումը նուազ չի կշռեր մտքի և սրտի վաստակաւորներու տուածէն» Դաշնակահարը զրկուած մասններու գործածուած թեւէն, ապահովաբար աւելի ուժով կը տառապի տուայտանքը երզի քաղցրուած թեան, ստեղծներու ներքեւ պահուած: Աստուածահաճող է զիրը թէ՛ զայն դրուածողին և թէ անոր վրայ գուրգուրացողին համար: Արևմտեան սուրբերէն մին կ'ըսէ թէ իւրաքանչիւր վանական որ զիր մը կը զրէ և կամ անոր արժէքը վեր կ'առնէ՝ ասեղ մը կը մխէ սատանայի աչքին մէջ:

Այս իրողութեան շօշափելի փաստեր էին իր սրտեռանդն ծառայութիւնները Հայ դպրոցին, Հայեցի դաստիարակութեան, Հայ գրիկի լեզուի տարածման: Ճէզիրէէն սկսեալ մինչև Կաթողիկոսական Գահը, իր կառուցած դպրոցներու և եկեղեցիներու ցանցը, իր հաստատած զրական մրցանակները և հրատարակչական ֆօնտերը, հանրային բնակարաններու շարքը պերճախօս վկաններ են իր այս զգացումներու ջերմ հաւատքին: Իր օրով Անթիլիասի Կաթողիկոսութեանը, իր Վեհաբանով, վարդապետներու յատուկ բնակարաններով, դամբարանով, տպարանով և նման կառուցումներով վայելչագեղ և նախանձելի իրականութիւն մը եղաւ յաշի մերագնէից և օտարներու:

Իրաւամբ ժմաւար Կաթողիկոս մը եղաւ Հանգուցեալը: Իր գերագոյն ջանքը եղաւ, այդ օրերուն, ինքնաբաւ կեդրոնի մը վերածելու Հաստատութիւնը, որպէսզի ան կարենայ ծառայել իր նպատակին: Աթոռին նւթական հիմերու ամրապնդումը զխառր զրուակները պիտի հանդիսանար անոր կրօնական և բարոյական առաքելութեան յարատեւմին և զարգացման: Նկատելի վաստակ մը կապուեցաւ իր անունին նաև հանրանուէր գործունէութեան մարդէն ներս: Լէյլա-աւանի իրագործումը ամենէն պերճախօս վկայութիւնն է այս տեսակէտով:

Դիտելով զինքը իր հոգևոր պաշտօնին մէջ, կարելի էր տեսնել Հանգուցեալ Վեհին անձին վրայ քրիստոնէական առաքինութեանց այս շնորհները, նուիրումի զգացումին հետ հաշտեցնելով Բաժնայապետական իր կոչումը և Լաւատես էր և համբերող, անա իր նկարագրին կարկառուն զիծերը: Պարզ էր, անպատրուակ և բարի: Հանգուրժողութեամբ զիտէր դիմաւորել բոլոր անարի յարձակումները: Մարդերու բարի կողմերը միայն կարենալ տեսնելու և ապագայի լաւագոյն յոյսերուն կառչած մնալու այս առաքինութիւնը նկարագրի և ներքին քաջութիւն կը պահանջէ: Իրեն յատուկ այս զգացումներուն շնորհիւ էր որ ան կրցաւ տարիներով ճէզիրէի հովուութեանէն մինչև Լիբանանի առաջնորդութիւնը և ապա Կաթողիկոսութեան քառն տարիներուն, պատուով և իմաստութեամբ առաջնորդել իր խնամքին յանձնուած հօտը, եկեղեցական, ազգային և քաղաքական ամենէն դժնդակ պայմաններու ընդմէջէն: Գառնուած տարիներ շարունակ ան ըրաւ իր լաւագոյնը, յանձնաձեւելու իր ժողովուրդի հոգևոր, կրթական և վարչական կարիքները, հաւատարմի՝ եկեղեցականի իր սկզբունքին, տալով զգլխաւոր կայսեր և զԱստուծոյն Աստուծոյն:

Իբրև վերագիտող իր ժողովուրդին, ան մօտէն հետեւեցաւ միշտ Կիլիկ-

եան թեմերու իր հաւատացեալներու կեանքին, անձամբ այցելելով, լիբանանէն և Սիւրիայէն դուրս, Ամերիկա, Յունաստան, Թէհրան, Թաւրիզ, Նոր Զուլա, Քանադա և ուրիշ վայրեր, ոսկի շղթան հանդիսանալով բոլոր այդ երկիրներու իր հաւատացեալներուն հոգիները իրարու կապող, հաւաքելու, սփոփելու, յստադրելու բոլորը, հաւատարիմ մեր Եկեղեցիի դարաւոր դերին, Հովուապետական այցելութիւններ տուաւ Նոյնպէս Եթովպիա, Վատիկան, Լիզպոն, Վիեննա, Վենետիկ և այլ կեդրոններ, սերտացնելով Կիլիկեան Աթոռին յարաբերութիւնները Գրիգորեանական քոյր Եկեղեցիներու հետ:

Հանգուցեալի մաքին մէջ Հայ Եկեղեցին կրօնական Հաստատութիւն մը չէր միայն, ծրագիր մը՝ որ շինուած կու գայ անցեալէն: Այդ ծրագիրը կրնար պատշաճիլ ուրիշ աւել ժողովուրդի մը՝ բայց ոչ Հայ ժողովուրդին, վասնզի ո՛չ մէկ ժողովուրդ կրնայ Հայ ժողովուրդը ըլլալ և ներկայացնել այս տեսակէտէն անոր իրականութիւնը:

Անցեալի պաշտամունքը, կրօնական բարձր ոգին և ժողովրդային ծառայութիւնը կը կազմէին իր հաւատքին խարիսխները: Կը հաւատար անցեալէն դէպի ապագան երկարող մեր ճակատագրին, անոր մէջ զգալով միշտ Աստուծոյ Մատը: Անցեալի սէրը, կրօնքի զգացումը և Ազգին խղճմտօրէն ծառայելու սկզբունքը լոկ որակումներ չէին իրեն համար, այլ և ուժգին և զանգուածեղ զգացումներ: Խորհմուտ մը չէր անիկա, ոչ ալ մասնագէտ մը՝ Եւրոպական պատրաստութեամբ, սակայն Եկեղեցւոյ և ժողովուրդի սպասին մարդը եղաւ, և այդ պէտքերուն համար պատրաստեց ինքզինքը գերազանցապէս:

Աղօթքնք ի սրտէ, որ անմահութեան Տէրը ընդունի իր տառապած պաշտօնէի հոգին ի շարս երանեալ Հայրապետաց: Տայ մխիթարութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհաշնորհ Հայրապետին, Սրբազան Եպիսկոպոսներուն, Հոգեշնորհ Հայրերուն, զպրեվանուց աշակերտութեան և Կիլիկեան Թեմի բոլոր պաշտօնական Մարմիններուն և բարեպաշտ ժողովուրդին, որոնք զիտենք թէ ընկճուած են աղէտի հաւասար մահուան զգացման ծանրութեան տակ: Ամենուն կը մաղթենք Երկնային մխիթարութիւն:

Աչք յարտասուս՝ խոնարհած ենք իր մտածումին առջև և կը պաղատինք հոգեաւանդն սիրով, որ Քահանայապետն Յաւիտենից օրհնէ նորոգ Հանգուցեալ Վեհին անունն ու յիշատակը, ի լոյս երեսաց ընդունի իր հոգին և իր օրինակը կենդանի պահէ ընդմիշտ առաջի աշաց մեր և ամէն անոնց, որոնք նուիրուած են ի ծառայութիւն Ս. Եկեղեցւոյ:

«Յիշատակն արդարոց օրհնեալ յաւիտեան»:

Ե.

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ, ԳԻԾԵՐ ԽՈՐԷՆ ՎԵՀԱՓԱՌԻ

Խորէն Ա. Վեհափառ Հայրապետը վախճանեցաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական Աթոռի գահակալ ընտրութենէն մօտ 20 տարի՝ իսկ Միաբանութեան յարկէն ներս իր մուտքէն 62 տարի ետք։ Տարօրինակ զուգահիշարժեամբ, Վեհափառը իր աչքերը կը փակէր իր անուանակոչութեան տօնի (տօն Սրբոց Վարդանանց) նախօրեակին։

Աւագանի անուեով՝ Մեսրոպ Բարոյեան, ծնած է 24 Նոյեմբեր 1914ին, Նիկոսիոյ մէջ, Կիպրոս, համեստ ընտանիքի մը մէջ։

Նախնական ուսումը ստացած է Նիկոսիոյ Մելիքեան վարժարանին մէջ։

1931ի Հոկտեմբերին եկած է Անթիլիաս, իրրեւ Դպրեվանքի սան, եւ այդ օրերէն սկսեալ մտերիմը եղած է Երջանկայիշատակ Զարեհ Կաթողիկոսին։

1935ի Մայիսին ձեռնադրուած է սարկաւազ, իսկ 1937ի Մայիսին՝ կուսակրօն քահանայ՝ Կաթ. Փոխանորդ Պետրոս Արքեպս. Սարաճանէ (յետագային Կաթողիկոս)։ Վեհարանէն ներս անցուցած իր հինգ տարիներու ընթացքին, վարած է զանազան պաշտօններ, ինչպէս Դիւանապետ, եւ Փոխ-Տեսուչ եւ ուսուցիչ Դպրեվանոց։

1942ին ընտրուած է ձէգիբէի Թեմի Սուրբնորդական Փոխանորդ, ուր մնացած է մինչեւ 1947ի Փետրուար ամիսը, երբ Երջանկայիշատակ Դարեգին Յովսէփեանց Կաթ. ղիկոսէն ձեռնադրուելով եպիսկոպոս՝ ստանձնած է Մայրավանքի Դրան Եպիսկոպոսի պաշտօնը։ Իսկ 1951ին, Լիբանանի Ազգ. Գաւառական Ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ ընտրուած է Լիբանանահայութեան Առաջնորդ, 12 տարիներ շարունակ ձեռնհասութեամբ վարելով պատասխանատու այդ պաշտօնը։

1955ի Հոկտեմբերին, չորս ամիսներու համար ընտրուած է Կաթողիկոսական Տեղապահ եւ զետին պատրաստած Զարեհ Սրբազանի կաթողիկոսական ընտրութեան։ 1963ի Փետրուարին, Երանշնորհ Վեհի անժամանակ վախճանումէն ետք, կրկին անգամ ընտրուած է Տեղապահ, իսկ նոյն տարւոյ Մայիսի 5ին՝ Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ՝ Պատգամաւորական Ժողովին կողմէ։ Օծումը ընդունած է Մայիսի 12ին։

Նոյն տարւոյ Հոկտեմբերի 26ին, Սուրբ Աթոռոյ Գահակալ Ամեն. Տ. Եղիշէ Բ. Պատրիարքի հրաւերով եւ կարգադրութեամբ, կու գայ Երուսաղէմ եւ օրերս հոս գրտնըւող Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի հետ ողբագուրուելով՝ նոր էջ մը կը բանայ էջմիածին-Անթիլիաս յարաբերութեանց մէջ։

1977ի Մայիսին, շարունակական իր անհանգստութեան պատճառաւ Աթոռակիցի մը պէտքը զգալով, իր յանձնարարութեամբ Պատգ. Ժողովը ընտրած է Դարեգին Արքեպս. Սարգիսեանը բարձր այդ պաշտօնին։

Հանգուցեալը իր տարած շինարարական աշխատանքներուն համար 1955ին ՇիւնԱՐՍՐ տիտղոսը ստացած է Ազգային Գաւառական Ժողովէն։ Արժանացած է նաեւ բազմաթիւ շքանշաններու, թէ՛ Լիբանանի եւ թէ՛ այլ պետութեանց (Յորդանան, Յունաստան, Ֆրանսա) Թագաւորներու կամ նախագահներու կողմէ։

Հանգուցեալը բացառիկ սիրով մը կապուած էր երուսաղէմի Ս. Աթոռին։ Ատոր գերագոյն ապացոյցը տուաւ 1946ի քաղաքական տխուր դէպքերուն, երբ, արհամարհելով ամէն զժողովրդին, երկիցս եկաւ Սուրբ Գաղաթ, հասցնելու Լիբանանի մեր հարազատներուն քաղցուցիչ վանքին եւ անոր պարիսպներուն ապաւինած կարօտեալ ու աղէտահար մեր ժողովուրդին։ Իսկ 1951ի Մայիսին, Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս կատարեց ձեռնադրութիւնը 5 արեղաներու (Տ. Զաւէն, Տ. Անուշաւան, Տ. Վարուժան, Տ. Կիրեղ եւ Տ. Օշական)։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՄԵԾԻՆՍԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՆՅԻԼԻԱՍ - ԼԻԲԱՆԱՆ

Քիւ 485:82

Անքիլիաս', 13 Դեկտեմբեր 1982

Ամենապատիւ

Տ. Եղիշէ Արքեպս. Տէրտէրեան

Պատրիարք Հայոց Ա. Նուսադէմի

Նուսադէմ

Սիրելի Եղբայր ի Քրիստոս,

Յառաջիկայ Նոր Տարուան նախօրեակին, երբ կը փակենք այսպէս կոչուած “հին” տարին եւ կը պատրաստուինք մենք “Նոր” Տարուան սեմէն ներս, քաղցր է Մեզ համար Եղբայրական սիրոյ անջնջելի զգացումներով հաղորդել Ձեզի Մեր եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան բոլոր զաւակներուն ամենաջերմ մաղթանքները Ձեր արեւաստութեան եւ առողջութեան ու երջանկութեան համար:

Կը մօտենայ նաեւ մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի աւետարէր ծննդեան տօնը: Որքան զեղեցիկ է եւ ինչքան արժանաւոր՝ անդրադարձալ որ “Խաղաղութեան Իշխան” ին կեանք-պատգամը միշտ կը մնայ զօրութեան աղբիւր այստեղադրուելով եւ խոովութիւններով յանախակիօրէն փոթորկող ներկայ աշխարհին մէջ: Հրեշտակին երկնահամ բառերը մարդկութեան համար քաղմ տունջով կը հնչեն. “Ահաւաստի աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ, որ եղիցի ամենայն ժողովրդեանն, զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ որ է Օծեալ Տէր” (Լուկ. Բ. 10-11):

Հակառակ այն բոլոր թագնապալի անցուղարձերուն, որոնք պատահեցան այս տարի մեր սիրելի Լիբանանին մէջ, մենք ամուր կառչած մնացինք այդ հաւաստին, որուն վրայ կայ կնիքը մեր հայկազնեան սրբակենցաղ հայրերուն, որոնք դուրսերու ընթացքին կենդանի պահեցին զայն հայ ժողովուրդի գիտակցութեան եւ կեանքին մէջ: Մեր արագին աղօթքն է որ փառասին ամպերը այս օրհնեալ երկրի երկինքին վրայէն եւ խաղաղութեան արեգակը նոր շողարձակումներով վերստին պայծառացնէ Լիբանանը եւ այնտեղ ապրող մեր հայ ժողովուրդը:

Մեր արեւունդն աղօթքն է որ խաղաղութեան լոյսը իր հառազայթումով փարատէ խռովութեան բոլոր պատճառներն ու երեւոյթները Նուսադէմի Առաքելական Աթոռին մէջ եւ նոր շողարձակումով նորանոր նուաճումներ պարգեւէ դարաւոր Ձեր Աթոռին եւ Միաբանութեան, Ձեր հայրական հոգածութեան ներքեւ:

Մնամք Եղբայրական սիրոյ ջերմ ողջունիւ

Աղօթակից

Գ.Ա.Բ.Գ.Ի.Ն. Բ.

ԽՈՐԷՆ Ա.

Աթոռակից Կաթողիկոս

Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ԿԱՅՈՂՆԻԿՈՍԱՐԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԱՆՅԻԼԷԱՍ-ԼԻԲԱՆԱՆ

Քիւ 72:83

Անթիլիաս, 18 Փետրուար 1983

Ամենապատիւ

Տ. Նիկիէ Արքեպս. Տէրութեան

Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

Երուսաղէմ,

Սիրելի եղբայր ի Քրիստոս,

Հոգեկան մխիթարութեան եւ անձնական սրտապնդումի առիթ մը եղաւ Մեզի համար ստացումը Ձեր 12 Փետրուար, 1983 թուակիր նամակին, զոր անձամբ Մեզի յանձնեց Ս. Աթոռիչ Պատրիարքական Փոխանորդ՝ Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Դսրիկեանը:

Քոյորիս համար այնքան սիրելի եղբէն Ա. Վեհափառ Հայրապետի յանկարծակեան վախճանումը, խոր սուգի մատնած էր Մեզ անձնապէս, մեր ողջ Միաբանութիւնը, Կիլիկեան թեմերու ազգային-եկեղեցական իշխանութիւնները եւ համայն մեր ժողովուրդը: Քառասունվեց տարինորու իր հոգեւորական սպասը մեր Ս. Եկեղեցիին, յատկապէս վերջին քսան տարինորու Կաթողիկոսական իր եռանդուն եւ բազմաբեղուն գործունէութիւնը Կիլիկեան Ս. Աթոռիս որպէս Դահակալ, սիրոյ, երախտիքի եւ յարգանքի զգացումներով լեցուցած էին-մեր քոյորի սրտերը եւ անջնջելի հետք թողած՝ մեր Կիլիկեան Աթոռի ժամանակակից զբաղմունքեան մէջ եւ վստահաբար մասնաւոր եւ գեղեցիկ տեղ մը ապահոված իրեն համար ամբողջ Հայ Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի պատմութեան շրջագծին մէջ:

Ձեր նամակով արտայայտած եղբայրական սիրոյ քաղցր զգացումները հոգեբոյր ծաղկեփունջի պէս հանգչեցան իր շիրմի թարմ հողին վրայ, երբ անոնք կարողացուցան թաղման տխուր արարողութենէն անմիջապէս՝ ետքը Կաթողիկոսարանիս Դամբարան-Յուշարձանին առջեւ Կիրեղ Սրբազանին կողմէ: Մեզի եւ Կիլիկեան Ս. Աթոռիս համար անոնք եղան սփոփանքի անոյշ խօսքեր, արդար վկայութիւններ, արժանի գնահատանք, ինչպէս հարազատօրէն վայել է իսկատիպ հայ հոգեւորականի համար:

Բաղդր պարտք կը զգանք այսու գրով անձնապէս, յանուն մեր Միաբանութեան եւ մեր ժողովուրդին յայտնելու Ձեզի Մեր սրտազգած շնորհակալութիւնները: Ի խորոց սրտի կը մաղթենք որ Աստուած երկար կեանք շնորհէ Ձեզի՝ առողջութեան, բեղմնաւոր գահակալութեան եւ երջանկութեան բարիքներով առջուն:

Մասնաւոր Մեր շնորհակալութիւնները նաեւ եղբէն Վեհափառ Հայրապետի յուղարկաւորութեան, վերջին օծման եւ թաղման արարողութեանց Ձեր պատուիրակութեան՝ Գերշ. Տ. Կիրեղ Սրբազանի, Ամմանի Հոգեւոր Հովիւ՝ Տ. Վահան Վարդա-

Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպս. Տէրաւրեան

Պատրիարք Հայոց — Նրուսաղէմ

Ձերդ Ամենապատուութիւն,

Եղբայրական սիրոյ եւ հոգեւոր ուրախութեան զգացումներով է որ սրտագինս կ'ողջունենք Ձեզ Բրիստոսի Ս. Մննդեան մեծ տօնին առիթով:

Մինչ կը տօնախմբենք անշուք մտորին մէջ տեղի ունեցած մեծախորհուրդ այս դէպքին յիշատակը, հրե հրեշտակներ աւետեցին «յերկիր խաղաղութիւն եւ ի մարդիկ հաճութիւն» քաղցր ու սփոփարար աւետիսը տառապակոծ մեր քաղաքին, մենք դարձեալ կարօտն ունինք օրհնեալ այդ խաղաղութեան յաղթանակին:

Այս առթիւ մեր սրտաբուխ աղօթքները կ'ողջենք Աստուծոյ, որ պահպանէ ու զօրացնէ խաղաղութիւնը ամբողջ աշխարհի վրայ: Եւ կը խնդրենք Մարդացեալն Աստուծմէ որ լիացնէ Ձեզ երկնային բերկրութեամբ եւ օրհնէ Ձեր գործը՝ իր ամենասուրբ անուան փառքին համար:

Եղբայրական սիրով ի Բրիստոս

Պ Ի Մ Է Ն

Պատրիարք Մոսկուայի եւ Համայն Ռուսիոյ

Ս. Մննդե 1982/83 — Մոսկուա:

պետի եւ Ս. Աթոռիչ Թարգման Հոգշ. Տ. Սեւան Վարդապետի բերած մասնակցութեան համար, ինչ որ բարձրօրէն գնահատուեցաւ Մեր, մեր Միաբանութեան, Ազգային Կնդրոնական Վարչութեան եւ բազմահազար հաւատացեալներու կողմէ, որոնք ներկայ գտնուեցան այդ արարողութեանց:

Սրտանց կ'աղօթենք որ Աստուած զօրացնէ Ս. Նրուսաղէմի Պատրիարքութեան Միաբանութիւնը մանաւանդ այս դժուարին օրերուն, որոնց մէջէն կ'անցնի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը: Ինչպէս միշտ, նաեւ այսօր Կիլիկեան Ս. Սթոք կը մնայ Ս. Նրուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռին եւ Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան հանդէպ եղբայրական գործակցութեան ամբողջանութիւն իր ղրբրին եւ պատրաստակամութեան մէջ: Զօրավիգ ենք Ձեզի եւ Ձեր Միաբանութեան, Պատրիարքական Ձեր իրաւունքներու անխախտ եւ ամրապինդ պահպանման Ձեր նախանձախնդրութեան եւ բոլոր աշխատանքներուն մէջ:

Թող Աստուած զօրացնէ Ձեզ եւ խաղաղ ու բարգաւաճ օրեր պարգեւէ Ս. Նրուսաղէմի Պատրիարքութեան, ի պայծառութիւն Հայ Եկեղեցւոյ:

Մնամք Եղբայրական սիրոյ ողջունիւ

Աղօթակից

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Ամանորի և Ս. Ծննդեան տօներուն առիթով, Ամեն. Ս. Գաթրիարք Հօր կողմէ
Եկեղեցւոյ Սրբազան Գեառեուն յղուած են հետեւեալ շնորհաւորական հռչակները. —

Երուսաղէմ, 24 Դեկտեմբեր 1982

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ս. Էջմիածին

Նոր Տարւոյ և Ս. Ծննդեան տօներու բարեբաւորիկ առիթներով, խոնարհաբար
կը ներկայացնենք Ձերդ Սուրբ Օծութեան մեր և Սրբոց Յակոբեանց Միաբանու-
թեան սրտագին շնորհաւորութիւնները, խնդրելով Բարձրեալն Աստուծոյ որ շնորհէ
Ձեզ յաջողութիւններով լի երկար և առողջ կեանք, և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին
անսասանութիւն և բարգաւաճում:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

Գաթրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 24 Դեկտեմբեր 1982

Նորին Սրբութիւն

Յովնանէս - Պօղոս Բ. Գապ

Վատիկան

Ս. Ծննդեան և Նոր Տարւոյ բարեբաւորիկ առիթներով, յարգանք կը ներկա-
յացնենք Ձերդ Սրբութեան մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները, մաղթելով Ձեզ
չարունակական առողջութիւն և Ձեր մեծ Եկեղեցիին՝ բարգաւաճում: Թող Ամենա-
կարողն Աստուած յաջողութեամբ պսակէ Ձեր բարի ջանքերն ու ծրագրները:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

Գաթրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 24 Դեկտեմբեր 1982

Ն. Ամենապատուութիւն Գիմէն

Գաթրիարք Համայն Ռուսիոյ

Եռակուս

Ս. Ծննդեան և Ամանորի առիթներով, կը ներկայացնենք Ձեզ մեր եղբայրական
և ջերմ շնորհաւորութիւնները, սրտագին մաղթանքներով Ձերդ Սրբութեան առող-
ջութեան և բարգաւաճ գործունէութեան համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

Գաթրիարք Հայ Երուսաղէմի

MESSAGE OF HIS HOLINESS POPE JOHN PAUL II

FOR THE CELEBRATION OF THE DAY OF PEACE

1 JANUARY 1983

DIALOGUE FOR PEACE,

A CHALLENGE FOR OUR TIME

1. On the threshold of the New Year 1983, for the sixteenth World Day of Peace, I present to you this message on the theme *Dialogue for Peace, a challenge for our time*. I am addressing it to all those who are, on the one hand, a people responsible for peace: those who preside over the destiny of peoples, international officials, politicians, diplomats. But I am also addressing it to the citizens of each country. All are in fact called by the need to prepare true peace, to maintain it or to reestablish it, on solid and just foundations. Now I am deeply convinced that dialogue – true dialogue – is an essential condition for such peace. Yes, this dialogue is necessary, not only opportune. It is difficult, but it is possible, in spite of the obstacles that realism obliges us to consider. It therefore represents a true challenge, which I invite you to take up. And I do this without any other purpose than that of contributing, myself and the Holy See, to peace, by taking very much to heart the destiny of humanity, as the heir of the message of Christ and as the first one responsible for that message, which is above all a message of Peace for all men.

People's aspiration for peace and dialogue

2. I am sure that in this I am voicing the *basic aspiration* of the men and women of our time. Is not this desire for peace affirmed by all leaders in their good wishes to their nations or in the declarations which they address to other countries? What political party will abstain from including in its programme the quest for peace? As for the International Organizations, they were created to promote and guarantee peace, and they maintain this objective in spite of setbacks. Public opinion itself, when it is not artificially aroused by some passionate feeling of pride or unjust frustration, opts for peaceful solutions. In addition, more and more movements work, even with a lucidity or sincerity that can sometimes leave much to be desired, in order to cause people to realize the need to eliminate, not only all war, but everything which can lead to war. Citizens, in general, wish there to be a climate of peace which will guarantee their search for well-being, particularly when they find themselves faced – as in our own days – by an economic crisis which threatens all workers.

But it would be necessary to go to the logical conclusion of this aspiration, which is happily very widespread: peace will not be established, nor will it be maintained, unless one takes the means. And the means par excellence is adopting an attitude of dialogue, that is of patiently introducing the mechanisms and phases of dialogue wherever peace is threatened or already compromised, in families, in society, between countries or between blocs of countries.

Past experience shows the importance of dialogue

3. The experience of history, even recent history, shows in fact that dialogue is necessary for true peace. It would be easy to find cases where the conflict seemed fatal, but where war was avoided or abandoned, because the parties believed in the value of dialogue and practised this dialogue, in the course of long and honest discussions. On the contrary, where there have been conflicts – and, contrary to a widespread opinion, one can, alas, number more than a hundred and fifty armed conflicts since the Second World War – it was that dialogue did not really take place, or that it was fortified, made into a snare, or deliberately reduced. The year which has just ended has once more offered the spectacle of violence and war. People have shown that they preferred to use their arms rather than to try to understand one another. Yes, side by side with signs of hope, the year 1982 will leave in many human families a memory of desolation and ruin, a bitter taste of tears and death.

Dialogue for peace is necessary

4. Now, who then would dare to make light of such wars, some of which are still going on, or of states of war, or of the deep frustrations that wars leave behind? Who would dare to envisage, without trembling, yet more extensive and much more terrible wars, which still threaten? Is it not necessary to give everything in order to avoid war, even the "limited war" thus euphemistically called by those who are not directly concerned in it, given the evil that every war represents its price that has to be paid in human lives, in suffering, in the devastation of what would be necessary for human life and development, without counting the upset of necessary tranquility, the deterioration of the social fabric, the hardening of mistrust and hatred which wars maintain towards one's neighbour? And today, when even conventional wars become so murderous, when one knows the tragic consequences that nuclear war would have, the need to stop war or to turn aside its threat is all the more imperious. And thus we see as more fundamental the need to have recourse to dialogue, to its political strength, which must avoid recourse to arms.

Dialogue for peace is possible

5. But some people today, who consider themselves realists, are doubtful about the possibility of dialogue and its effectiveness, not least when the positions are so tense and irreconcilable that they seem to allow no space for any agreement. How many negative experiences, how many repeated setbacks, would seem to support this disillusioned viewpoint!

And yet, *dialogue for peace is possible*, always possible. It is not a utopia. Moreover, even when dialogue has not seemed possible, and when one has come to the point of armed confrontation, has it not been necessary, after all, after the devastation of war, which has shown the power of the conqueror, but has resolved nothing regarding the rights which were contested, has it not been necessary to seek for dialogue? To tell the truth the conviction which I am affirming here does not repose upon this fatality, but upon a reality: on a consideration of the profound nature of the human person. Those who share the Christian faith will be more easily persuaded of this, even if they also believe in the congenita

weakness and sin which mocks the human heart since the beginning. But every person, whether a believer or not, while remaining prudent and clear-sighted concerning the possible hardening of his brother's heart, can and must preserve enough confidence in man, in his capacity of being reasonable, in his sense of what is good, of justice, of fairness, in his possibility of brotherly love and hope, which are never totally averted, in order to aim at recourse to dialogue and to the possible resumption of dialogue. Yes, people are finally capable of overcoming divisions, conflicts of interests, even if the oppositions would seem radical ones — especially when each party is convinced that it is defending a just cause — if they believe in the virtue of dialogue, if they accept to meet face to face to seek a peaceful and reasonable solution for conflicts. It is even more necessary that they should not allow themselves to be discouraged by real or apparent failures. It is all the more necessary that they should consent to begin again ceaselessly to propose true dialogue — by removing obstacles and by eliminating the defects of dialogue which I shall speak about later — and to travel to the end of this single road which leads to peace, with all its demands and conditions.

The virtues of true dialogue

6. I therefore consider it useful to recall at this point the *qualities of true dialogue*. They apply in the first place to dialogue between individuals. But I am thinking also and especially of dialogue between social groups, between political forces in a nation, between States within the international community. They also apply to dialogue between the vast human groupings which are distinguished from one another and which face one another on the levels of race, culture, ideology or religion. So the students of warfare recognize that most conflicts find their roots here, at the same time as being connected with the great present day antagonisms of East-West on the one hand, North-South on the other.

Dialogue is a central and essential element of ethical thinking among people, wherever they may be. Under the aspect of an exchange, of communication between human beings that language makes possible, it is in fact a common quest.

Basically, it presupposes the *search for what is true, good and just* for every person, for every group and every society, in the grouping which one is a member of or in the grouping which presents itself as the opposing one.

It therefore demands first of all *openness and welcome*: that each party should explain its thoughts, but should also *listen* to the explanation of the situation such as the other party describes it, sincerely feels it, with the real problems which are proper to the party, its rights, the injustices of which it is aware, the reasonable solutions which it suggests. How could peace become established while one party has not even taken the trouble to consider the conditions of the other party's existence!

To engage in dialogue thus presupposes that each party should accept the *difference* and the *specific nature* of the other party. It also presupposes that each party should become really aware of what separates it from the other, and that it should assume it, with a risk of tension that comes from it, without renouncing through cowardice or constraint what it knows to be true and just, for this would result in a shaky compromise. And, on the other hand, one should not attempt to reduce the other party to a mere object, but one should consider the party to be an intelligent, free and responsible subject.

Dialogue is at the same time the search for what is and *which remains common to people*, even in the midst of tensions, opposition and conflicts. In this sense, it is to make the other party a neighbour. It is to accept its contribution, it is to share with it responsibility before truth and justice. It is to suggest and to study all the possible formulas for honest reconciliation, while being able to link to the just defence of the interests and honour of the party which one represents the no less just understanding and respect for the reasons of the other party, as well as the demands of the general good which is common to both.

Furthermore, is it not more and more obvious that all the peoples of the earth find themselves in a situation of mutual interdependence on the economic, political and cultural levels? Any one who attempted to free himself from this solidarity would soon suffer from it himself.

Finally, true dialogue is the search for what is good by peaceful means. It is the persistent determination to have recourse to all the possible formulas of negotiation, meditation and bargaining, to act in such a way that the factors which bring people together will be victorious over the factors of division and hate. It is a recognition of the inalienable dignity of human beings. It rests upon respect for human life. It is a *wager upon the social nature of people*, upon their calling to go forward together, with continuity, by a converging meeting of minds, wills, hearts, towards the goal that the Creator has fixed for them. This goal is to make the world a place for everybody to live in and worthy of everybody.

The political virtue of such a dialogue could not fail to bear fruit for peace. My esteemed predecessor Paul VI devoted to dialogue a large part of his first Encyclical *Ecclesiam Suam*. He wrote: "Openness to dialogue which is disinterested, objective and frank, is in itself a declaration in favour of free and honest peace. It excludes pretense, rivalry, deceit and betrayal" (AAS 56, 1964, p. 654). This virtue of dialogue demands of the political leaders of today much clear-sightedness, honesty and courage, not only with regard to other peoples, but with regard to the public opinion of their own people. It presupposes often a true conversion. But there is no other possibility in the face of the threat of war. And once again, it is not an illusion. It would be easy to quote those of our contemporaries who have gained honour by practising it thus.

Obstacles to dialogue, false forms of dialogue

7. On the other hand, it seems to me salutary also to condemn *particular obstacles to the dialogue for peace*.

I am not speaking about the difficulties inherent in political dialogue such as the frequent difficulty of reconciling concrete interests which oppose one another; there is also the frequent difficulty of emphasizing two precarious conditions of existence without being able to point to injustice properly speaking on the part of others. I am thinking of what *damages or prevents the normal process of dialogue*. I have already let it be understood that dialogue is blocked by an *a priori* decision to concede nothing, by a *refusal to listen*, by a claim to be — oneself and only oneself — the measure of justice. This attitude can conceal quite simply the blind and deaf *selfishness* of a people, or more often the *will to power* of its leaders. It also happens that this attitude coincides with an exaggerated and out-of-date concept of the *sovereignty and security* of the State. The State then runs the risk of becoming the object of a so to speak unquestionable worship. It runs

the risk of justifying the most questionable undertaking. Orchestrated by the powerful means at the disposal of propaganda, such worship — which is not to be confused with properly understood patriotic attachment to one's own nation — can inhibit the critical sense and moral sense of the more aware citizens and can encourage them to go to war.

For all the more reason one must mention the tactical and deliberate lie, which misuses language, which has recourse to the most sophisticated techniques of propaganda, which deceives and distorts dialogue and incites to aggression.

Finally, while certain parties are fostered by ideologies which, in spite of their declarations, are opposed to the dignity of the human person, to his or her just aspirations according to the healthy principles of reason, of the natural and eternal law (cf. *Pacem in Terris*, AAS 55, 1963, p. 300), ideologies which see in struggle the motive force of history, that see in force the source of light, that see in the discernment of the enemy the ABC of politics, dialogue is fixed and sterile. Or, if it still exists, it is a superficial and falsified reality. It becomes very difficult, not to say impossible, therefore. There follows almost a complete lack of communication between countries and blocs. Even the international institutions are paralyzed. And the setback to dialogue then runs the risk of serving the arms race.

However, even in what can be considered as an impasse to the extent that individuals support such ideologies, the attempt to have a lucid dialogue seems still necessary in order to unblock the situation and to work for the possible establishment of peace on particular points. This is to be done by counting upon common sense, on the possibilities of danger for everyone and on the just aspirations to which the peoples themselves largely adhere.

Dialogue on the national level

8. Dialogue for peace must be established in the first place on the national level in order to resolve social conflicts, in order to seek the common good. While bearing in mind the interests of different groups, the common effort for peace must be made ceaselessly, in the exercise of freedoms and duties which are democratic for all, thanks to the structures of participation and thanks to the many means of reconciliation between employers and workers, in the manner of respecting and associating the cultural, ethnic and religious groups which make up a nation. When unfortunately dialogue between government and people is absent, social peace is threatened or absent; It is like a state of war. But history and present day observation show that many countries have succeeded or are succeeding in establishing a true working together, to resolve the conflicts which arise within them, or even to prevent them, by acquiring means of dialogue which are truly effective. They also give themselves a legislation which is in constant evolution, which appropriate jurisdictions cause to be respected in order to correspond to the common good.

Dialogue for peace on the international level

9. If dialogue has shown itself to be producing results on the national level why should it not be so on the international level. It is true that the problems are more complicated, the parties and interests in question are more numerous and less homogeneous. But the means par excellence always remains honest and patient dialogue. Where this is missing between nations, every effort must be made

to restore it. Where it is insufficient, it must be perfected, dialogue should never be set aside by having recourse to the force of arms in order to resolve conflicts. And the great responsibility which is here engaged is not only that of the opposing parties, whose passion it is difficult to dominate. It is also and much more the responsibility of more powerful countries which fail to help them to restore dialogue, which push them into war, or which tempt them by arms trading.

Dialogue between nations must be based upon the strong conviction that the good of the people cannot be finally accomplished against the good of another people: all have the same rights, the same claims to a worthy life for their citizens. It is also essential to make progress in overcoming artificial divisions, inherited from the past, and the antagonism of blocs. Greater recognition must be given to the increasing interdependence between the nations.

The object of international dialogue

10. If one wishes to state exactly *the object of international dialogue*, one can say that it must be notably concerned with the rights of man, with justice between peoples, with economics, with disarmament, and with the common international good.

Yes, it must be directed towards the recognition of individuals and human groups in their specific nature, in their original character, with the air of freedom which they need, and notably in the exercise of their *basic rights*. On this subject, one can hope for an international juridical system which is more receptive to the appeals of those whose rights are violated and one can hope for jurisdictions which have effective means capable of making their authority respected.

If injustice in all its forms is the first source of violence and war it goes without saying that, in a general way, dialogue for peace cannot be dissociated from *dialogue for justice*, on behalf of peoples who suffer frustration and domination by others.

Dialogue for peace will also necessarily involve a discussion of the rules which govern *economic life*. For the temptation to violence and war will always be present in societies where greed and the search for material goods impels a wealthy minority to refuse the mass of people the satisfaction of the most elementary rights to food, education, health and life (cf. *Gaudium et Spes*, 69). This is true at the level of every country; but also in the relationships between countries, especially if bilateral relations continue to be prevalent. It is here that openness to multilateral relationships, notably in the framework of the International Organizations, brings an opportunity for dialogue which is less burdened by inequalities and therefore more favourable to justice.

Obviously the object of international dialogue will also concern itself with the dangerous *arms race* in such a way as to reduce it progressively, as I suggested in the message I sent to the United Nations Organization last June, and in conformity with the message that the learned members of the Pontifical Academy of Sciences took on my behalf to the leaders of the nuclear powers. Instead of being at the service of people, the economy is becoming militarized. Development and well-being are subordinated to security. Science and technology are being degraded into the auxiliaries of war. The Holy See will not grow weary in insisting upon the need to put a stop to the arms race through progressive negotiations, by ap-

pealing for a reciprocity. The Holy See will continue to encourage all steps, even the smallest one, of reasonable dialogue in this very important sphere.

But the object of dialogue for peace cannot be reduced to a condemnation of the arms race; it is a question of searching for a whole more just *international order*, consensus on the more equitable sharing of goods, services, knowledge, information, and a firm determination to order these latter to the common good. I know that such a dialogue of which the North-South dialogue forms a part, is very complex; it must be resolutely pursued, in order to prepare the conditions for true peace as we approach the third millenium.

Appeals to leaders

11. After these considerations my message is intended to be above all an appeal to take up the challenge to dialogue for peace.

I address it in the first place to you, the *Heads of State and Government!* May you be able, in order that your people may know real social peace, to permit all the conditions for dialogue and common effort which, when justly established, would not compromise but would favour, in the long term, the common good of the nation, in freedom and independence! May you be able to conduct this dialogue on equal terms with the other countries, and assist the parties in conflict to find the parts of dialogue, of reasonable reconciliation and of just peace!

I also appeal to you, the *diplomats*, whose noble profession it is, among other things, to deal with disputed points and to seek to resolve them through dialogue and negotiation, in order to avoid recourse to arms, or to take the place of the belligerents. It is a work of patience and perseverance, which the Holy See values all the more in view of the fact that it itself is engaged in diplomatic relationships, in which it seeks to cause dialogue to be adopted as the most suitable means of overcoming differences.

I wish above all to repeat my confidence in you, the leaders and members of the *International Organizations*, and to you, the international officials! In the course of the last ten years, your Organizations have too often been the object of attempts at manipulation on the part of nations wishing to exploit such bodies. However it remains true that the present multiplicity of violent clashes, divisions and blocks on which bilateral relations founder, offer the great International Organizations the opportunity to engage upon a qualitative change in their activities; even to reform on certain points their own structures in order to take into account new realities and to enjoy effective power. Whether they are regional or world-wide; your Organizations have an exceptional chance to seize: to regain, in all its fullness, the mission which is theirs by virtue of their origin, their charter and their mandate; to become the places and instruments par excellence for true dialogue for peace. Far from allowing themselves to be overcome by paralyzing pessimism and discouragement, they have the possibility of affirming themselves still more as centres of encounter, where one can envisage the questioning of the most audacious of the practices which today prevail in political, economic, monetary and cultural exchanges.

I also make a particular appeal to you who work in the mass media! The sad events which the world has experienced in recent times have confirmed the importance of enlightened opinion in order that a conflict might not degenerate into war. Public opinion, in fact, can put a brake on warlike tendencies or, on

the contrary, support these same tendencies to the point of blindness. Now, as those responsible for radio and television broadcasts, and for the press, you have an ever more preponderant role in this sphere; I encourage you to weigh your responsibility and to show with the greatest objectivity, the rights, the problems and the attitudes of each of the parties in order to promote understanding and dialogue between groups, countries and civilizations.

Finally, I must address myself to every man and woman and also to you, the young; you have many opportunities to break down the barriers of selfishness, lack of understanding and aggression by your way of carrying on a dialogue, every day, in your family, your village, your neighbourhood, in the associations in your city, your region, without forgetting the Non-governmental Organizations. Dialogue for peace is the task of everyone.

Particular reasons for Christians to take up the challenge of dialogue

12. And now, I exhort you especially, the *Christians*, to take your part in this dialogue in accordance with the responsibilities that are yours, to pursue them with that quality of openness, frankness and justice that is called for by the *charity* of Christ, to take them up again ceaselessly, with the tenacity and *hope* which faith enables you to have. You also know the need for *conversion* and *prayer*, for the main obstacle for the establishment of justice and peace is to be found in *man's heart, in sin* (cf. *Gaudium et Spes*, 10), as it was in the heart of Cain when he refused dialogue with his brother Abel (cf. *Genesis* 4:6-9). Jesus has taught us how to listen, to share, to act towards other people as one would wish for oneself, to settle differences while one travels together (cf. *Mt.* 5:25), to pardon. And above all, by His death and Resurrection, He came to deliver us from the sin which sets up one against the other, to give us his peace, to break down the wall which separates the peoples. This is why the Church does not cease to implore the Lord to grant people the gift of His Peace, as the Message of last year emphasized. People are no longer vowed to not understanding one another or to being divided from one another, as at Babel (cf. *Genesis* 11:7-9). In Jerusalem, on the day of Pentecost, the Holy Spirit caused the first disciples of the Lord to rediscover, beyond the diversity of languages, the royal road to peace in brotherhood. The Church remains the *witness of this great hope*.

* * *

May Christians be ever more aware of their vocation to be, against winds and tides, the humble shepherds of that peace which, on Christmas night, God entrusted to us!

And, with them, may all men and women of good will be enabled to take up *this challenge for our time*, even in the midst of the most difficult situations, that is to say, may they be enabled to do everything in order to avoid war and and to commit themselves for this purpose, with increased conviction, to the path which removes the threat of war: *dialogue for peace!*

JOANNES PAULUS PP. II

From the Vatican, 8 December 1982.

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՊԱՏԻՎԱԾԸ(*)

հնարագեղամբ շնորհ Տիգրան
մեղք Յիսուսի Բրիտանիայի

Սիրելի հաւատացեալներ,

Տարի մըն ալ եկաւ ու անցաւ մեր տօրեայ կեանքէն: Ահաւասիկ կեցած ենք Նոր Տարուան սեմին: Մարդկային կեանքի մէջ մասնաւոր պատեհութիւններ մասնաւոր պարագաներու ներքեւ մեր առջեւ կը բացուին: Երկրագործը կ'ընէ զարնան չցանէ՝ կորնցուցած կ'ըլլայ պատեն առիթը: Երկաթագործը կ'ընէ շիկացած երկաթը՝ տաք տաք չձեծէ՝ չի կրնար անոր տալ իր ուղած ձեւը: Նմանապէս երիտասարդութիւնը իր սակի պատեհութիւններով մեր կեանքին մէջ մէկ անշամ կը ժպտի մեզի: Զափառաբաւ միւս կողմէ ունի տարբեր պատեհութիւններ՝ արոնցմէ զուրկ է ալեւորը: Իսկ ձերտնին իր կարգին ունի տարբեր առաւելութիւններ, որոնք օրհնութեան մէծ ժիշոցներ կրնան դառնալ իրեն, երբ ինք ի վիճակի ըլլայ զանոնք զնահատելու:

Ի վերջոյ, ամէն մարդ որ աշխարհ կու գայ, պարտականութիւններ ունի, կեանքի տարբեր շրջաններուն իրագործելի: Ամէնքս ալ պարտինք պատուով և անտրտուն իրաւարել զանոնք:

Կեանքի մէջ մեր գտած բոլոր յաջողութիւնները, որով և մեր երջանկութիւնը, պայմանաւոր են մեզի վիճակուած պարտականութիւններուն անթերի ու խղճմտի պատարտմովը:

Կեանքի տարբեր շրջաններուն մէջ սակի պատեհութիւններ կը ներկայանան մեզի, մեր բարի բաղձանքները իրականութեան վերածելու և մեր երազները նոստեցնելու: Իմաստուն է ան որ կրնայ օգտուիլ անոնցմէ: Ամանորը մեծագոյնն է այդ պատեհութիւններէն: Կ'արժէ այդ

առթիւ նոր որոշումներ առնել, ձգտելու համար աւելի բարձր, օգտաշատ և արդիւնաւէտ կեանքի մը:

Ամէն շար սեւեակութիւն աղօթքով և կամքի ուժով կրնայ յաղթահարուիլ, կը պատմուի թէ գինեմով մը երեք յաջորդական Ամանորներու արոնցն ազատագրուիլ իր մօլութենէն: Առաջինին յաջողութիւնը եղաւ զրկել անհնաւ, երկրորդին՝ մասնակի ու քիչ մը աւելի երկարաժամ, երրորդին ստեղծել յաջողեցաւ յաղթանակը տանել: Ասիկա մեզի կը սորվեցնէ թէ յարատեւելով է միայն որ կարող կ'ըլլանք որոշ արդիւնք ձեռք ձգել:

Սամուել Սմայլը, հեղինակը շինքնօգնութիւն գրքին, կ'ըսէ. «Կորսուած դանձը առեւտուրով կրկին կրնայ ձեռք բերուիլ, կորսուած տեղեկութիւնը՝ ուսումնաքով, իսկ կորսուած առողջութիւնը՝ բժշկական խնամքով: Սակայն կորսուած ժամանակը կորսուած է յաւիտեան»:

Իմաստուն է այն մարդը, որ այս անցաւոր կեանքէն յաւիտեանակնք կրնայ շահիլ: Քիչին շատը ձեռք կը բերէ, այս աշխարհ աւ օրն, անցաւոր աշխարհէն մնալուն արժէքներ դուրս կը հանէ, մարդկային ժիշոցներով աստուածայինին կը հասնի, ամբամասայ պատեհութիւններով յաւիտեանակն դանձերուն կը տիրանայ:

Նոր Տարուան պատգամն է խրատուիլ փորձառութիւններէ, զգաստանալ, վճռել չկրկնել անցնող տարուան ընթացքին գործած սխալները, և փոխանակ անցնող ժամանակը աւաղելու՝ օգուտ քաղել անոր մեզի տուած դասերէն:

Տէրը տայ որ բոլորս ալ 1983 տարին լաւ և ուրախ սկսինք, լաւ շարունակենք և լաւ վերացնենք, նոր յոյսերով, նոր ներշնչութեամբ, նոր գաղափարականով և նորոգուած ոգիով ու սրտով: Սրտագին կը շնորհաւորեմ մեր բոլորի նոր Տարին, մողթելով բոլորիդ նորանոր յաջողութիւն, քաջառողջութիւն, քրիստոնէական սիրով լիացած կեանք, միասնական ոգի, ինչպէս նաեւ տեական խաղաղութիւն համայն աշխարհին, Ամէն:

(*) Քաղաք՝ Խոստում Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի բնակէն, Նոր Տարուան առաւտուր:

ՌՈՒԻԴԵՆ ՎՐԴ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

316. ՓԱՍՏԵՐ Ս. ԳԻՐԳԷՆ. — Ի հաստատություններն Եթեքը խորհուրդներուն, աստվարությունն է մեջքերն Ս. Գրիգորի վկայություններ, և որոնք մանչքը միասին կը կազմեն Եթեքին ամբողջությունը։ Ուրվհաս, ինչպէս կանխեցինք ըսել, ոչ եթեքնակ թիւը և ոչ եթեքին միասնորոշ յիշատակությունը չի գտնուիր Ս. Գրիգորի մէջ ոչ մէկ տեղ, ոչ ալ հնաւանդ աստվարություններուն մէջ և ոչ եկեղեցական նախնական գրականութեան մէջ։ Այս պատճառով մասնաւոր աւանդությունները կը յատկանշուի առ այժմ, յետոյ մէն մի խորհուրդի վրայ գրած ատեններ յառաջ բերելու համար։ Բայց, ի լրումն փաստիս, հարկ է ա. որ խորհուրդ անունը, որ բաղաձայն իմաստներ ունի, առնչուած ըլլայ այն մասնաւոր նշանակութեամբ, որով մենք այժմ նկատի կ'առնենք զայն հաս, բ. որ իւրաքանչիւր խորհուրդ անունայ այն պայմանները և տարրերը, զորս ցոյց տուինք իբրեւ անհրաժեշտ պայմաններ խորհուրդին էութեան, գ. որ բացի եկեղեցական կիրառութենէն և առաքելական օրինադրութենէն հաստատուած ըլլայ նաեւ Քրիստոսէ անմիջական հաստատութեամբ։ Ուրվհաս և ոչ եկեղեցին և ոչ առաքելները չեն կրնար իրենց կողմէ խորհուրդներ ստեղծել, արտաքին նշանակութեան ներքին խորհուրդներ չեն կրնար իրենց կողմէ խորհուրդներ ստեղծել, արտաքին նշանակութեան ներքին խորհուրդներ չեն կրնար իրենց կողմէ խորհուրդներ ստեղծել։ Եւ ոչ. որ ինչ որ այս Եթեքին վրայ կը ճշմարտութի՝ ճշմարտութի նաեւ այս Եթեքնէն զատ ուրիշ բանի մը վրայ։ Արդևհաս եթեքնակ թիւին ճշմարտությունը ոչ միայն իր ետեւէն կը բերէ Եթեքին վրայ հաստատական մը, այլև ժխտական՝ անոնցմէ դուրս ելած միասնորոշ վրայ։ Արդ, ինչպէս տեսանք փոքր ի շատէ, խորհուրդ անունը ուրեք ուրեք տարածուած է այնպիսի իրերու վրայ եւ, որոնք

խորհուրդներուն կարգէն չեն, և հետեւաբար հարկ կ'ըլլայ այն ատեն խորհուրդին կողմէ մեկնել խորհուրդական իմաստով՝ շնորհաց տեսակէտէն, կամ իբրեւ ծածկեալ բան մը՝ ըստ իմաստիս։

317. ՓԱՍՏ՝ ՆՄԱՆՈՒԹԵՆԷ. — Կայնաեքանական և հոգեւորական կենաց միջև համեմատութեան փաստը, զի ինչպէս իրաց բնական կարգին մէջ մարդը կը ծնի, կը հաստատուի, կը սնանի. կը դարձանուի հիւանդութեանց մէջ, կ'ապաքինի հիւանդութենէն վերջ, կ'ամի և կը կառավարուի, նոյնպէս և հոգեւորական կենացին մէջ կը ծնի մկրտութեամբ, կը հաստատուի դրոշմով, կը սնանի հաղորդութեամբ, կը դարձանուի ապաշխարութեամբ, կ'ապաքինի վերջին օծումով, կ'ամի պատկով և կը կառավարուի կարգով։ Այս փաստը թոված Ագուսինացիին է (+ 1274)։ Զայն կը գտնենք գրեթէ նմանօրէն կրկնուած նաեւ Ժան Ծաթեցիին, որ կը ցուցնէ թէ Եթեք խորհուրդները հաստատուեցան մարդոց զանազանութեան համեմատ. — Մկրտութիւն՝ նորածիններուն համար, Դրոշմ՝ պատերազմողներուն, Հաղորդութիւն՝ վերադարձողներուն, Ապաշխարութիւն՝ վերադարձողներուն, Վերջին Օծում՝ պատերազմէ արտաւանդներուն, Կարգ՝ եկեղեցւոյ ապաստանողներուն, Պատկ՝ նոր զինուոր ըլլալու համար։ Բայց առնել նմանութենէ և համեմատութենէ հանուած եզրեր՝ ապացուցութեան փաստ չեն կրնար ըլլալ, և ոչ ալ Ծաթեցիին այն միւս տեսութիւնը, թէ խորհուրդները եթեքն են՝ առաքելութեանց թիւին համեմատ, որոնց երկուքը աստուածաբանական են և չորսը բարոյական, կամ մեղաց երեք տեսակներուն և չորս պատիժներուն կամ պատճառներուն համեմատ։

318. ԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՆԻ ԹԻՒ. — Պարզաբանելէ վերջ խնդրոյն վիճակը՝ համաձայն այն սկզբունքներուն, որոնցմով կը չափուին հաւատոյ վարդապետութիւնները, լաւ է որ իւրաքանչիւր ըմբռնութիւն խորհուրդներուն գոյությունը ի Թիւրքիոյ խնդիրը առաջինին՝ այսինքն խորհուրդ-

ներու՝ գոյութիւն ունենալուն վրայ է, ու այն է որ վճռապէս և որոշակի կը հաստատուի, այսինքն յայտնի է և ապացուցուած թէ քրիստոնէական կրօնը իսկական խորհուրդներ ունի, բայց ինչ որ ալ լինի, բացարձակօրէն պարզ չէ անոնց եօթը կամ աւելի կամ պակաս լինելը, քանի որ ոչ Ս. Գրքին մէջ, ոչ աւանդութեան մէջ և ոչ Ս. Հարց մօտ բացայայտ վկայութիւններ կան այդ մասին: Լատինները այդ մօտք կը պնդեն՝ ինքնուրուի փոքրեանեան և Տրիտենդեան ժողովներուն վրայ, որոնցմէ չէ սակայն որ մենք պիտի քաղենք մեր հաւատքը: Հետեւաբար մենք կը մնանք յարած մեր Եկեղեցոյ ներկայ կարծիքին, որ պէտք է նախկին սովորութիւններէ և ծիսական թղթագրութիւններէ յտույժ եկած ըլլայ: Ու թէ ևս կարելի է կարծել, որ Լատին եկեղեցոյ վարդապետութիւնը հայալատին քարոզիչներու և հեղինակներու կողմէ աւանդուելով և վերջին դարերու փոխադարձ յարաբերութեանց հետեանքով թափանցուած լինի մեր մէջ, բայց միւս կողմէ աւելի հաւանական պիտի ըլլար ընդհակառակն խորհիլ որ եթէ Հռովմէականներէն թելադրուած ըլլար ան մերին ներու՝, ընդունելութեան աւելի մերժումի պիտի հանդիպէր ան, եթէ մեր եկեղեցւոյ ներքին և նախկին կարծիքներուն համեմատ և համաձայն բան մը եղած չըլլար արդէն: Թիւի մասին այնչափ: Անցնինք հիմա խօսիլ Խորհուրդներուն հանգամանքներուն և տարբերուն վրայ ընդհանրապէս:

319. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ.
— Այս կարգին մէջ առաջինն է Խորհուրդներուն զօրութիւնը: Ճշմարիտ է, թէ Խորհուրդները իրենց հետ կը բերին արդիւնքներ, զորս հակառակորդներն անգամ կը հաստատեն անոնց մէջ, որովհետեւ կը յայտնեն Քրիստոսի աշակերտները, որովհետեւ անոնց մէջ կը շարժեն բարի իղձեր, որովհետեւ կը գործեն և կ'անցնեն հոգեով հաւատքը, որովհետեւ արտաքին նշաններով կը ցուցնեն հաւատացեալներուն կամ անոնցմէ ոմանց պարգևուած արտաքին շնորհ մըն ալ: Բայց

այս բոլոր արդիւնքներէն և զօրութիւններէն զատ մենք զայն եւս կը յիշենք թէ անոնք իրենց հետ կը բերեն նաև ներքին շնորհ մը եւ՝ ոչ թէ գործողին կամ ընդունողին կարգէն կամ գործէն, այլ գործին իսկութենէն նոյնիսկ, կամ զայն հաստատողին կամքէն: Այս ճշմարտութիւնը կը հիմնուի երկու բանի վրայ, նախ՝ ազդեցութեանը գործնալին գործէն ըլլալուն, և յետոյ՝ իսկապէս գերբնական շնորհ մը ըլլալուն:

320. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽՕՄԳԵՐԸ. — Այս ճշմարտութեան հաստատութիւնը կը հետեցնենք նոյնինքն Քրիստոսի խօսքէն. «Եթէ ոչ ոք ծնցի ի Զրոյ և ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարգայութիւն Աստուծոյ» (Յովհ. Գ. 5), և կը ցուցնէ թէ արգայութեան շնորհը յառաջ կու գայ հաւասարապէս թէ՛ Զուրէ և թէ՛ հոգիէն, նոյն յարակցութեամբ է որ առաքելները կը լծորդեն շնորհքը Զուրին, երբ կ'ըսեն «Ապրեցոյց զմեզ ի ձեռն աւագանին միւսանդամ ծննդեան» (Տիմոթ, Գ. 5): «Զի զնա որբանք սրբութեամբ աւագանին բանիւ» (Եփես. Ե. 25): «Մկրտեսցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնը յանուն տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ի թողութիւն մեղաց» (Գործք, Բ. 38): «Արի՛, մկրտեալ'ց և լուս' զմեզ ի կարդալ զանուն նորա» (Գործք, ԻԲ. 16): Յառաջ բերուած այս խօսքերը կը վերաբերին մկրտութեան, բայց կը յայտնեն Խորհուրդներուն բնութիւնը: Միևնոյն կերպով կ'ըսուի նաև ձեռնադրութեան համար. «Եդիք զձեռս ի վերայ նոցա և առնուին Հոգի Սուրբ» (Գործք, Ը. 17), ու եւս աւելի հաղորդութեան համար. «Որ ուռէ զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ ունի զկեանս յաւիտեանական» (Յովհ. Զ. 55): Ս. Գրոց այս բոլոր խօսքերէն յայտնապէս կը տեսնուի թէ շնորհաց հոգեւորական արդիւնքը կապակցուած է նիւթին խորհուրդին հետ, իբր գործ' պատճառի հետ: Եւ հետեւապէս արդիւնքը կը պատկանի գործուած գործին՝ առարկայէն, և ոչ թէ գործողին գործին՝ նախապայէն: Այս իմաստը կը ցուցնէ նաև Նիկիական Հանգանակը. «Խոստովանիմ զմի մկրտութիւն՝ ի թողութիւն մեղաց»:

321. ԶՕՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ. — Բայց կարելի է այնպէս կարծել, թէ Խորհուրդներուն մէջ խորհուրդին արդիւնքը այնպէս կը յարակցի նիւթին հետ՝ ինչպէս բնական արդիւնքը, այսինքն պէտք է մտածել թէ մկրտութեան ջուրը այնպէս կը լուայ հոգիին ազտը՝ ինչպէս կը լուայ մարմնին ուղտը և կը թրջէ իր մէջ ձգուած առարկաները։ Որովհետեւ նիւթէն աւելի հարկ է գործը ուղեկալ ի նկատի. ու գործը պէտք է կատարեալ ըլլայ իր բանական լրումին մէջ, որպէսզի դեռ խորհրդական գործը չեղած՝ կատարեալ գտնուի իբրեւ բանական գործը։ Ուստի իբրեւ էական պայման մը՝ Խորհուրդներու մասին ներկայացուած բանաձեւերուն վրայ սա՛ ևս պէտք է աւելցնել. — Գործողը պէտք է կրճիմն կամ արգելք յառաջ բերէ գործին արդիւնաւորման դէմ։ Իսկ այդպիսի կրճիմն կը նկատուին որեւէ թեթրութիւններ՝ որոնք կրնան յառաջ գալ գործին մէջ, գործին պայմաններուն համար անհրաժեշտ եղած էական հանգամանքներու ամբողջական կամ մասնակի թերացումէն, զոր օրինակ՝ նիւթին խորհրդախումբը, ձեւին այլալուծումը, նպատակին չհղծումովը, պաշտօնակալին փոփոխումովը, որոնք ամէնքն ալ կը չնչն գործեալ գործին էութիւնը, և անկէ կը վերցնեն իր պատճառին իսկութիւնը և արդիւնքին հետեւումը։

322. ՄՐԵԱՐԱՐ ԵՂԱՆԱԿԸ. — Խորհուրդներուն արդիւնքը սովորութիւն է երեքի բաժնի։ Նախ՝ արեւարար շնորհքը, երկրորդ՝ խորհրդական շնորհքը, երրորդ՝ անշնչական կնիքը։ Մրբարար շնորհքը զայն ընդունողին մէջ արդարացման սկիզբը կամ աճումն է։ Արդարացման սկիզբը կը ճշմարտութի մկրտութեան կամ պաշխարարութեան մէջ, որովհետեւ անոր մերձեցողները հնար չէ և հարկ ալ չէ որ նախապէս հաստատուած ըլլան շնորհաց մէջ, քանի որ մկրտեալը ատու՛մ է արդէն որ կը սկսի իր հոգեւոր կեանքը, իսկ ապաշխարողը կը ջանայ վերստին ձեռք ձգել զայն՝ կորսնցնել վերջ։ Այս պատճառաւ այս երկուքը կոչուած են Խորհուրդք Մեռելոց։ Իսկ միւս հինգը կը

կոչուին Խորհուրդք Կենդանեաց, և իրենցմէ առաջ կ'ենթադրեն առաջին շնորհքը, զոր իրենք պիտի աճեցնեն, ու պատահմամբ միայն կարող են պատճառ ըլլալ առաջին շնորհաց ևս, երբ Խորհուրդներուն միջոցաւ ստացուելիք շնորհաց պահասութիւնը յառաջ կու գայ այնպիսի պատճառներէ, որոնք մեղմորանքի տակ չեն կրնար ձգել Խորհուրդներուն մերձեցողը։

323. ԽՈՐՀԱՐԱՐ ԵՂԱՆԱԿԸ. — Իսկ Խորհրդական Ենթադրք կը կոչուին երկնային նպատի պարգևները, իւրաքանչիւր Խորհուրդի հոգեւոր ներգործութեան պարունակին մէջ եղած մէն մի գործի համար։ Այսպէս, ձեռնադրութեան պարագային՝ եկեղեցական պարտականութեանց, պատիի պարագային՝ ընտանեկան պարտականութեանց կատարման համար ևլն։ Իսկ անշնչելի կնիքը, երբ հոգեւոր մասին է խօսքը, կարելի է մարմնաւոր և շօշուփելի կերպով իմանալ, այլ իբրեւ այլաբանական բացատրութիւն Խորհուրդին անկրկնելիութեան։ Այնպէս որ Խորհուրդը ընդունողը կը պահէ անոր կնիքը իր հոգեւոր մէջ, իր գործերուն և ընթացքին ուղիւ պարագաներուն մէջ, ու այլևս հարկ չ'ըլլար կրկնելու զայն, թէ՛ իսկ արտաքինաբար կորսնցուցած երեք Խորհուրդին արդիւնքը։ Այսպէս, մկրտութեան հոգեւոր արդիւնքը այլևս չի ցնջուի որ անգամ մը մկրտուածին մէջ, ու եթէ քրիստոնէութենէն հեռանալ ալ, հարկ չ'ըլլար զայն կրկնելու, եթէ վերադառնալ նորէն։ Հոգեւոր կնիքի հանդամանք ունեցող Խորհուրդներն են Մկրդք տութիւնը, Դրօշը և Կարգը։ Կեռնաբաց անկրկնելի են անոնք, իսկ միացեալ Դրօշը կրնան ի հարկին կրկնուիլ։ Ու արդարեւ այս Խորհուրդներուն նպատակն իսկ կը պահանջէ որ կրկնելի ըլլան անոնք, քանի որ յաճախ կամ բազմիցս մարդ կրնանք պէտք ունենալ քանոնք ընդունելու։

324. ՆԻԹԻՆ ԿԱՋՈՒԹԻՆԸ. — Խորհուրդներուն մէջ նիւթը այն է, որ առաջին և զգալի, իմա՛ նաեւ շօշուփելի

ԳՐԱԿԱՆ

ԵՍ ԿԱՐՕՏՑԱՅ

Հանձնյով տեղ կու տանք Պր. Միրհրանանի հետեւեալ կարճ գրութեան: Կարապետ Միրհրանան, բնիկ Սաղիմացի, մին է պատուական այն հայորդիներէն՝ որոնք 1946ի դէպքերուն, հարկադրաբար, ֆիզիքապէս միայն հեռացած են Ս. Քաղաքէն, հրեք սակայն չխզելով իրենց սրտի ու մտքի կապերը Հայ նրուսաղէմէն: Ուրախ ենք, որ հակառակ իր յատաջացեալ տարիքին ու հիւանդագին վիճակին, Պր. Միրհրանան իր բարի սրտէն մտքին փոխանցուած կայծերը իր կարգին կը փոխանցէ «Սիոնիին»:

ԽՄԲ.

Կարօցայ ես քեզ. ծննդավայրն իմ
 Երուս, որբութեամբ և խորհուրդներով
 լեցուն: Կարօցայ ես քեզ. ուր մեր Տէրը
 մարդացաւ, ապրեցաւ և անժանութիւն
 քարոզեց մեզի. ուր շրջեցաւ ջուերբու
 վրայ, ծովերու վրայ քաւեց և փութորիկ-
 ները սառեց, և ուր իր Հայնն ու շուքը
 կը մնա կարծես մինչև այսօր:

ԼՈՅՈՏՆ, 7 Փետրուար-1983

Կարօցայ ես տառարներուդ, գիւղե-
 բուդ, քաղաքներուդ, լեռներուդ, կա-
 պոյտ երկնքիդ: Կարօցայ ես Հայ Նրու-
 սաղէմին, Սիոնի նոյն իրական բարձուն-
 քին թառած:

Կարօցայ երկրի մոզովուրդին, որ
 տարբեր է կարծես ուրիշ մոզովուրդներէ:
 Հոն ալ մարդերը կ'ապրին նոյն ցանկու-
 թիւններով, անկարծութիւններով, փորձու-
 թիւններով և մեղքերով, բայց կարծես
 թէ անմեղքութիւն կը մեղանչեն, Հարկը գոր-
 ծեն անգիտակցաբար: Տէր, պահ Ս իսկիդ
 վրայէն Հօր Աստուծոյ ազադակեցիր, որ
 ներքէ անոնց, որովհետեւ չեն գիտեր թէ
 ինչ կը գործեն, և այնպէս ալ մնացին
 մինչև այսօր:

Տէր, բարի է երկիրս. զոր Դուսն
 ընտրեցիր. մեր հայրենիքին հաւասար
 սիրելի է մեզի ան, Երկար դարեր մենք
 հայրենիք չունեցանք, ու մեր եկեղեցի-
 ները եղան մեր հայրենիքը: Հոն ապաս-
 տանեցանք, միութարուեցանք, քաջալեր-
 ւեցանք և մեր ինքնութիւնը պահեցինք:
 Տէր, պահէ Հայ Նրուսաղէմը իր եկեղե-
 ցիներով. թող անոնց կանթեղին ձէթը
 չմարի և պարծանքը մնան տառապեալ
 մեր ազգին:

Աշխարհ կ'ապրի վտանգաւոր մոմա-
 նակներու մէջ, բայց դուսն, Տէր, պահէ
 զայն մէջն Հարէ, Երուսաղէմիդ Երթոյն
 համար:

Կ. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ

Կամ տեսանելի առարկան է, որ շնորհաց
 նշան է միջնորդ լինելու համար, Գրիս-
 տոսէ հաստատուած գործողութեան մը
 աւթով կը գործածուի անձի մը վրայ:
 Խորհուրդներու նիւթ և ձեռքերը հա-
 լանդ բացառութիւններ չեն և Հատին-
 ներուն մէջ անգամ, որոնց մէջ աւելի
 յազոտեցան և ճշմարտութեան Խորհուրդ-
 ներու վարդապետութիւնները, անոնք
 ԺԳ. Դարէն առաջ գործածուած չեն գըտ-
 նելիք, և անոնց առաջին հեղինակը կը
 համարուի Գուլիէլմո Անտիսքոպորացի

(Շաբուկակի 32)

(4 1230), թէև ոչ վստահաբար: Բայց
 Հարժեք երկարել բառերուն վրայ, գի-
 բառերը զաղափարաց նշաններ են միայն,
 ու գաղափար՝ թէ խնդրոյն էութիւնը
 իր մէջ բան մը կը պարսնակէ՝ շատ ա-
 լելի հին է, ու բոլոր Եկեղեցիները և մա-
 տանագիտիկները երբ Խորհուրդներու մա-
 տին կը խօսին՝ կը ջանան ճշգիւլ թէ որ
 բանն է որ պիտի կիրարկուի: Ուրեմն,
 Խորհուրդներուն նիւթերը ճանչցած են
 աւանդութիւնն և իւրաքանչիւրին հաս-
 տատութեան պարագաներէն:

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

2ԱՅԼՏ ՀԱՐՈՒՏԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

VIII

Ու լեզուներ եմ ստրված որ օտար
Ձը նրկասուիմ ես յայլու օտարաց,
Ինքնուրոյն մըսքին պիտ' զարմանի չըսար՝
Փոփոխութիւնք ... չէ դըժուարին ալ բայց
Կռանել կամ գըտնել երկիր մը առանց
Բնակչի կամ բնակչով ... Թ'եւ ծնած ըլլալու
Հըպարտ կը զգայ մարդ ուր ես եմ ծընած —
Պատահաւ ունէի ազատ մարդերու
Լըքել կրողին այդ եւ փրցուել տուն մը հեռու :

IX

Գուցէ սիրեցի խոր՝ բայց թ'իմ մարմին ,
Իմա չ'եղող հողի մ' մէջ ըլլայ թաղուած ,
Մարմնագերծ հողիս պիտի փրցուէ իմ
Հին Սըրբարանը — գծովն իմ ազգակցաց ,
Կը բաղձամ, երկրիս լեզուով, անմոռաց
Մընայ յիշատակս — թէ մեծ է իդոն այս ,
Դըժուարակասար եւ հեռագընաց ,
Ըլլայ թող բախտիս պէս նաեւ համբաւ՝
Առագ աճող ... մոռացութիւնն ալ փութահաս :

X

Տանարէն դուրս թող մընայ իմ անունն՝
Ուր մեռնողն՝ ազգէն պատիւ կ'ընդունին ,
Թող պըսական հանգչի գրիսի մ' վեհագոյն ,
Սպարացւոյն գիրն թող գըրուի իմ շիրմին .
« Սպարսան իրմէ արժան՝ որդիներ ունի » :
Ես գութ չեմ ուզեր , չունիմ կարիքն ալ ,
Տընկած ծառէս եմ՝ քաղած փաւերն իմ ,
Կ'արիւնեն անոնց վէրքերն անդադար ...
Պէտք էի գիտնալ որ այդ սերմը՝ պտուղն այդ կու տար :

XI

Ադրիաթիկն իր ամուսինն կ'ողբայ ,
Զ'ամուսնութեան ուխտն իր՝ չէ նորոգուած ,
Պուշինթօր՝ փըտող՝ դեռ հոն կը կենայ ,

Իբր այրիութեան հագուստ անհետնում.

Ս. Մարկոս կ'սեսնէ դեռ առիւծն կիցած
Իր սեղն, բայց զըկար ոյծն իր ծաղրելով,
Հոն ուր կ'ողոճէր կայսր մ'վհեհապանծ
Եւ ինքնակալներ դիտէին նախանձով,
Վեցնէին երբ քազունի էր ամբաւ գանձով:

XII

Ուրեգան սիրէ ուր Սուաբեան խրնդրէր,
Կը դոփէ կայսր մ'ուր ալ կայսր մ'էր չոքած.
Կրծկուած նահանգ են սէրութիւններն,
Յուպին սեղ շրդալ հընչեն վրայ քաղցաց.
Ոյծի գագաթէն՝ ազգերը հալած
(Կարծես ճախած ճակն արեւուն շողին)
Լեռնէն կ'իջնեն զերդ ուսի վարարած,
Օ՛, ժամն այդ բաւ է կոյր Տոնտոլո-ին,
Ուրսունամեայ՝ Բիւզանդիոնի գոռ յաղթողին:

XIII

Պրոնգ ձիերն ու շրդալն՝ արփոյն ճակ
Կը շողան դեռ Սուրբ Մարկոսին առաջ,
Զիւրը սանձուած, Վեցիս գրիտահակ ...
Տորիայի խօսքն չէ՞ միքէ կասարուած,
Տասներեք դարու ազատութիւն խլուած ...
Սէգի պէս ելած էր ծովուն խորքէն
Ու նորէն անոր յաճալը սուզուած,
Լաւ է կորսուիլ քան թեմամու ձեռքէն՝
Նըւանուելով ստանալ անդորր՝ որ կ'անարգէ:

XIV

Նորաթի փառքովն՝ Նոր Տիրոս մ'էր ան,
Սնուամբ նըբանակ իսկ յաղթանակի —
«Առիւծասունկ» — որ ընդմէջէն արեան
Եւ Հուրին տրած՝ ծով ու ցամաքին,
Ինքը դեռ ազաւ, շատերն իր գերին.
Օսմանցիին դէմ՝ Եւրոպիոյ պատուար,
(Վկայ՝ Տրովիոյ մըցակիցն)(*)՝, սէր ռազմավայրին

(*) Երեւէ:

Մարտին՝ Լեվանդի — այլ, վկայք անմար,
Ձեզ չեն եղծեր՝ ոչ ժամանակ, ոչ բրոնակալ:

XV

Բոլոր ճանաչեալ իր՝ փոփ են եղած՝
Ինչպէս բխրեղի անդրինեռու շարք.
Պալատներն իրենց՝ պերն, լուսասարած
Կը պատմեն անոնց հրաշագլի փառքն.
Մահանն արդ կոտրած, սուրն ժանգոտ, անարգ,
Օտարներ են հոն ... քափուր սրահներ,
Փողոցներ նեղլիկ, օտար տեղ ու բարք,
Կը յիշեցնեն իր դէմքի կրճնիւններն
Վենեսիկի պատերուն վրայ մրոպլ ամպեր:

XVI

Աթենքի զօրքն երբ ի Սիրակուսայ
Պարտուած՝ հազարներ շորայ կըրեցին.
Փրկութիւն երգեց Աստիլէին մուտն,
Իր ձայնն էր, հեռուէն, միայն փորկազին ...
Տե՛ս, մինչ եղանակն կ'երգէին երգին՝
Գերողին ձեռքն սանձերն ինկան վար,
Ու կառքը կեցաւ — Սուրն շարժուեց մէջին —
Կըսեց գերին շողքան՝ գերեվարն,
Շնորհակալ եղաւ ան՝ փորկութեան 'ւ երգին համար:

XVII

Չունենայիր թէ՛ Վենիս, այլ հզօր փառք,
Մոռցուէին յուր. քու վեհ գործերուն,
Երկնային երգին քաւ էր յիշատակն,
'Խաստային հանդէպ չափը քու սիրոյն՝
Պիս՝ իրզէր կապըդ բրոնաւորներուն
Հե՛տ. բախտդ ազգերուն ամօք է բերեր,
Մանաւանդ քեզի, քագունիդ (*) ծովուն,
Մովորդիներուն պէտք չէիր լրեւ,
Վենեսիկի անկուսն ազգ՝ քեզ, ք'եւ ջուր քեզ պատ էր:

XVIII

Ու մանկութենէս էի զայն սիրած,
Հրաւե՛ր-հաղաքն էր ան մէջ իմ սրտին

(*) Այսպիսով

Որպէս ջրբասիւնի ծովէն դուրս ելած —
 Վանառի եռիկայ, բնակարան խինդիմ.
 Շիլլէր-Շէյնսբիւրի վրոնի սաղանդիմ
 Տըպագրած պատկերն էր հոգւոյս մէջ ան.
 Ու սիրեցի զայն աւել՝ իր վիշտին
 Մէջ, ու մընացի իրմէ անբաժան՝
 Ոչ ք'իր շրթնէր տեսիմ համար, գոռոզութեան:

XIX

Կրնամ վերապրիլ անցեալի կեանքով,
 Հիմակուան համար բաւականին դեռ,
 Աչքով ծւ միտքով, զուսպ ըզգացմունքով՝
 Տակաւին յուսալ, աւելին փնտռել.
 'Ա երջանիկ պահուս որ ձեռն է առեւ
 Քու յուրեւեղ ալ, Վենիս, եւ երանգ
 Եւ ըզգայնութիւնք որոնք չեն ննջեր
 Ժամանակին հետ, չի ցընցեր տանջանքն,
 Թէ ոչ այժմ պիտ' ըլլայի ես պաղ, անկեանք:

XX

Իրենց բնութեամբն է որ կ'անին կաղնիք՝
 Աւելի բարձրք վրայ լերկ ժայռերուն.
 Արմատն մխած տեղ վ'ամուլ, հողագիրիկ,
 Կեցած դիմացը ցընցող հովերուն,
 Բունը բայց կ'անի՝ վայռը փոքորիկն
 Արհամարհելով... մինչ անն իր, համբաւն՝
 Ձինք ծընող լեռն կ'ընդունին կընիք՝
 Գործ կըրանիթին — որ իրեն կեանք տուա,
 Թող որ միտքս ալ մեծնայ՝ ինչպէս ծառն այդ մեծցաւ:

XXI

Կարելի՞ պահել Գոյութիւնն. կեանքին,
 Վիշտին արմատն խոր՝ կ'ընեն տունն ամուր,
 — Սիրն ամայի, մերկ —: Ուղիք, ծանրագին
 Բեռն իր կը կըրէ, կը տանի անդոյք.
 Գայլը կը մեռնի համբերութեամբ լուռ.
 Օրինակներն այս չեն անուշ ունայն,
 Եթէ կենդանին ըստոր, անհամբոյր,
 Գազաններ վայրի՞ անխօս կը տկան,
 Ինչո՞ւ չ'տոկայ Մարդն աւելի ազնւական:

Թրգմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆ

Կ Ա Մ Ո Ւ Ր Զ Ր

Կեանքը մահէն անգատող կախարդ կամուրջն է նորէն,
 Զոր իմ մտքի աչքերով կը նմարեմ ընդադոս.
 Կ'անգիշանամ զայն երբեմն հեփին մէջը օրերուն,
 Մերք կը տեսնեմ զայն հեռու, մերք ալ ստկայն այնքան մօտ:

Այսօր կեանքի այս ափին, իսկ վաղն ափին վերայ միւս.
 Տարբերութիւնն ի՞նչ է բայց անոր՝ որուն աշխարհն մեր
 Զունի խորհուրդ ու խոստում, չի տար ծագի եւ կամ յոյս.
 Երբ աշխարհին հանդերձեալ ունի հաւաստն աներեք:

Յուզում, կսկիծ ու պատրանք, բաժանման ցուր խորունկ
 Պիտի բաժինն մերթրյալն այդ կամուրջին չհասած.
 Ողոյեղու համար Տէրն պիտի ծխենք քիչ մը խունկ,
 Մուրանք կտոր մը բարիք՝ հզօրներէն անզգած:

Կեանքը մահին առընչող ռսկի կամուրջն է նորէն,
 Կ'ընդունարեմ զայն այսօր իր հիմերով անսասան.
 Բեռը նետած, պարսլուած աշխարհի փուն սէրերէն
 Իցի՛ն օր մը իմ հոգին անցնէր անոր վրայէն,

Իր հայրենիքը դարձող տարագիրի մը նման:

1983

Գ. ՀԱՐՏԱՐ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԿՈՐԻՒՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՐԿԵՐԸ

Բ. — ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐԻ

Ազաթանգեղոսի Պատմութեան գրքին մէջ կը գտնուի լայնածաւալ գրութիւն մը, «Վարդապետութիւն Սրբոյն Գրիգորի» վերնագրով, որ կը գրաւէ Վենետիկի 1930 թուի տպագրութեան 191-533 էջերը: Ո՞վ է այս գրուածքին հեղինակը:

Այս յօդուածը յատկացուած է հաստատելու թէ յիշեալ գրութեան հեղինակը հորինէ Վարդապետն է: Այս հաստատումը հիմնուած է Մաշտոցի Վարքին եւ Գրիգորի Վարդապետութեան լեզուական եւ ոճական ակնհերեւ համանմանութեան վրայ:

Հեղինակի նոյնութեան իրողութիւնը ապացուցանելու համար ստորեւ կը բերենք Վարդապետութենէն բազում հատուածներու շարք մը, մատնանշելով Մաշտոցի Վարքին այն կտորները որոնց հետ պէտք է համեմատուին:

Իսկ այն հատուածները որոնց ներքեւ յղում է՝ նշանակուած, պիտի ծառայեն իրեն հիմք հետազայ յօդուածներու, որոնց ախտի մատնանշումն ըստ կարգի համեմատութեան համար:

1. — Գիտել, ճանայել, իմանալ եւ ի միտ առնուլ զամենայն շնորհաց զատուածակիր զաստուածաբար իմաստութիւնն, զաստուածամօթօրութիւնն եւ զպետութիւնն, եւ իշխել ի վերայ ամենայն երկրաբուլիս երկրածին ստեղծութեան — Վարդ., էջ 196:

Տես Ա. 18:

2. — Զի որ յառնէ առեալ գիտաց, նա եւ զայր յերկրէ գիտէ, եւ զերկրի՝ յունշէ քի եւ զկատուած՝ էական. — էջ 207:

3. — Զի Աստուծոյ պատուիրանապահութեամբ՝ գիտխանծելի զաստուածաբար իմաստութիւն պահեալ, զաստուածական իշխանութիւնն պահպանութեամբ պատ-

ուիրանին յանտուիական փառս էականին ինքնակալ եղեալ վայելիցէ. — էջ 208:

Տես Ա. 18:

4. — Որպէս եւ առաքեալն Աստուծոյ, որ հմուտ եւ տեղեակն էր աստուածաբար խորհրդոյն. — էջ 211:

Տես Ա. 34:

5. — Որոյ բարձրագոյն ազդեցութեամբ ցուցեալ զաստուածագործ գիտութիւնն ի խառնակելն, յամբոխելն, եւ զմիասնունդ ազգն՝ բազում ազգս աշխարհուս օտարածայնս անձանօթս ի միմեանց ընդ երեսս երկրի ափէշ. զի մի կամայական սահման անձանց արկանիցեն, այլ յաւիտենադիր սահմանացն Աստուծոյ հնազանդեալ գնասցեն. — էջ 224-5:

Տես Ա. 19, 10:

6. — Առ որ բարբառ արծակեալ Աստուծոյ՝ ելանել նմա ի հայրենեաց իւրոց. քանզի պատգամական գտանի Աստուած խնդրականաց իւրոց. — էջ 225:

Տես Ա. 12:

7. — Որով ճանապարհաւ իսկ միանգամայն ժանապարհ երկիրն ստղծացուց խրատեալ կուրացելովք. — էջ 226:

Տես Ա. 25:

8. — Զոր եւ կապացուցեալ իսկ՝ աստուածաբար անուամբն նշանակեալ արծակէշ, որ հանապազատես յիշատակ երեւեալ տեսանէ՝ յակորեան զաւակին փայլիցէ. — էջ 227:

Տես Ա. 15:

9. — Որպէս եւ արքայն Դաւիթ զհամուսնորհակամ տէրութիւնն երգեաց. — էջ 237:

Տես Ա. 11:

10. — Զի ի պղծագունդ այսոցն եւ ի պատերազմական դիւացն՝ ուստուածակարգ անուշահոտ ոգիքն՝ զազգս մարդկան աներկիւղ պահեսցեն, առ ի յարգարելոյ ի գիտութիւնն աստուածամեծ...: Եւ ամենաօրէն, թէ Հրեշտակ իմ երթիցէ առաջի քոյ՝ պատրաստել զճանապարհս քո. — էջ 239:

Տես Ա. 3, 29, 31:

11. — Եւ ամենայն իսկ հրամանաբեւոյժ

իրեն յերեսաց Տեառն եկեալ բարձրաբար-
բառ ընդհանուր աղաղակէին. — էջ 248:

Տես Ա. 16:

12. — Այլ զիրանելով եւ հնարաւորու-
թեամբ ընդելացուցանէր նմանութեամբքն.
զի մերձաւորս եւ տառուածամուխս եւ յան-
դիմանատեսն ճշմարիտ կերպարանացն
պատրաստիցէ. քանզի ի նմանութենէն ա-
պաքէն լինի ճշմարտութիւն խնդրելի. —
էջ 246-7:

Տես Ա. 3, 6:

13. — Եւ տկարացուցեալ զամենեւին,
եւ փակեալ ընդ անիծիւք եւ ընդ մեղօք.
զի յորժամ եկեալ բառնայցէ ամենափրկիչն
Գրիստոս՝ զմեզս անիծարբնս եւ մահածինս,
աստացեն ազատեալն, թէ շնորհք նմա՝ որ
յայնչափ մահուց փրկեաց զմեզ. — էջ 257:

Տես Ա. 20, 30:

14. — Զի թէպէտ եւ յԱստուծոյ
պատուեալք առաքէին, սակայն ի չընդու-
նելեացն թշնամանեալք եւ քարկոծեալք,
որպէս եւ ամենաեւրոն ասաց, թէ վասն ձեր
կոտորեցի՝ զմարգարէսն քանիւ բերանոյ
իմոյ. — էջ 259:

Տես Ա. 31:

15. — Իսկ ընդէ՛ր արդեօք չերկարեալ
Միածինն, այնչափ նեղութիւն արարածոցն
հասուցանէր. եթէ ոչ՝ զի նախ ազդ արար-
եալ յառաջագոյն ընդելակեանս առնիցէ, զի
մի յանկարծ երեւեալ՝ անծանօթ, անընկալ
լինիցի. այլ իրրեւ հայցողաց եւ սպասողաց՝
եկեալ ծանօթս տայցէ: Զի եթէ յայնչափ
ժամտակաց՝ առ իւր արարեալսն եկեալ
անընկալ իղեւ, ո՞րչափ եւս ոչ ազդեցելոցն.
— էջ 261:

Տես Ա. 21, 25, 28:

16. — Եւ արդ՝ եկեալ սքանչելի խոր-
հրդակից Որդին Աստուծոյ՝ կատարել ըզ-
խորհուրդ ճախակարգ յաւիտեանցն. — էջ
275:

Տես Ա. 8:

17. — Զի ոչ եթէ յորմէ հետէ ծնունդ
ի Կուսէն իցէ՝ յայնմ հետէ սկիզբն ան-
սկզբանն Բանին զոյացուրեան, այլ յառաջ
քան զամենայն յաւիտեանն ծնաւ ի Հօրէ.
— էջ 287:

18. — Թէ գտանիցէ՛ք մանուկ պատեալ
ի խանձարուրս եւ եղեալ ի մտւոր. այն իսկ
էր յաւիտեանական խորհուրդն ծածկեալ առ
Աստուծոյ՝ որ յայտնեցաւ երկնակեաց իշ-
խանացն. — էջ 289:

19. — Արդ եկն եւ մեծն Յովհաննէս՝
որդի քահանայապետին Զաքարիայ, անդէն
եւ Եսայիայիցն եւ ոչ օտար որ. — էջ 313:

20. — Որ դարձոյց զըուրն ի գինի՝ զի
յայտնի լիցի աստուածութիւն նորա, թէ
նոյն է որ յոյնչէն արար զըուրն ի բնու-
թիւն ջրոյ, կոյն եւ զըուրն ի գինի դար-
ձոյց, որպէս եւ կամեցաւ. — էջ 331:

21. — Իսկ նա թէպէտ եւ հրաժարէր;
թէ վասն աւուրն այնորիկ ոչ որ գիտէ;
ոչ հրեշտակք եւ ոչ հրդի, բայց միայն
Հայր, յԱռաքելագործ մասեցին առակաւ
մեկնէր. — էջ 341:

Տես Ա. 7:

22. — Այլ թէպէտ խառնապատում
շարժեաց վասն հարցողացն զաւերն ծրու-
սաղէմի եւ զամառնաւորական կատարածն,
ոչ ինչ դժուարագոյն է հասանել ի վերայս
եթէ կամեցի որ հաւաստեաւ զիրարան-
չիւրսն ընտրել. — էջ 342:

Տես Ա. 11:

23. — Զի սրբ ի իշխանութեւն ի կե-
զանաւոր վարդապետութենէն թիկունս դար-
ձուցեալ մոլորեցան, թերեւս ի շօշափել ձեռ-
նացն չարարանօքն գլեհղանարարն՝ սթա-
փեսցին եւ զգաստասցին մոլորականքն.
— էջ 344:

Տես Ա. 1, 34, 40:

24. — Դարձուցանէ այնուհետեւ զու-
սաւոր վարդապետութիւնն իւր ի հեթանոսս
որով ամեալ ի կատարումն զառաջապա-
տում պատգամս Եսայիայ. — էջ 361:

Տես Ա. 34:

25. — Մանաւանդ զի առնթեր եւս
ունիցիմք զգիրահասոյց քաջալերին զերան-
նելին Ղուկաս, որ իրագէտ եւ միջամուխ
բրիտոսագործ իրացն կատարելոյց ճանաչի.
վասն որոյ եւ բարձրապատում հնչեցուցանէ
ի սկզբանն տիեզերաբոս աւետարանին. —
էջ 362-3:

Տես Ա. 18:

26. — Վասն որոյ ամենափոքիցն նշանակեաց, թէ եկեալ յանդիմանեացէ զաշխարհս վասն մեղաց՝ զի ոչ հաւատան յիսրայէլի տեղեկագոյնք եւ բնօրէնական չէին Հոգւոյն՝ տունն խրայէլական առ ի գումարութենէ մարգարէիցն յարուցելոցն. — էջ 366:

Տես Ա. 20, 21, 28, 30:

27. — Ի միտ առ եւ զաստուածահրաման գործոցն զօրութիւն ի վերայ քանճարախումբն ոսկերացն հնացելոց. — էջ 368:

28. — Զի յաղթեցին մարմնեղէն ցանկութեանն, եւ հաղորդեցան աստուածեղէն փառացն, որ նորոգեցան ի փառս անպատուս, եւ զերծան յանպիտոյիցն. — էջ 413:

Տես Ա. 5, 19, 33:

29. — Եւ եցոյց զբարերարութիւն Հօր իւրոյ՝ նոցա. զի հօգաբար բարերարութեամբն լիցին արժանի ճշմարիտ Որդւոյն եղբարք անուանել. — էջ 433:

Տես Ա. 23:

30. — Արդ ոչ զբաւոս ինչ զայն-զօրութիւն ծառայն հասուցանէր. — էջ 43:

31. — Որով եւ աստուածադիւ ժամանակն մերծեալ կայր ամենայն ումեք քրիստոսատուր փրկութեան հասեալ. — էջ 514.

Տես Ա. 36:

32. — Ապա յետ այնորիկ իբրեւ կատարելոց՝ համարձակագոյն եւ բարձրագոյն զճշմարիտութեամբ պարզապետեալ. նովին կանոնաւ եւ Առաքեալքն ի բարբառոսական կողմանս գործէին: Վասն որոյ եւ սիւնհոգոսական հրամանաւ առաքելոցն, նախածանօթ մատուցելոցն հեթանոսացն զթնթեւագոյնսն աւանդել. — էջ 516-7:

Տես Ա. 24, 34:

33. — Գան այսուհետեւ երանութեանն հասեալքն՝ ի խորհրդոցն Հոգւոյն Սրբոյ յիշատակել զաստուածախօս զաստուածապատում զաւետարան վարդապետութիւն միածնին Աստուծոյ. — էջ 518:

Տես Ա. 16:

34. — Ակնարկեաց եւ վասն կենդանաւոր աւետարանին իւրոյ, թէ թարգմանի աւետարանս արքայութեան ընդ ամենայն տիեզերս. — էջ 519:

Տես Ա. 40:

35. — Եւ արդ առեալ հոգելից եւ հոգեմուկ տեսուածաշեսայն զաստուածաւոր աւետիսն, եւ գրով հաստատեալ, եւ զմի աւանդութիւնն՝ չորս աւետարանս սահմանեալ, ոչ օտարագոյնս ի միմեանց արուեստախօսեալ, այլ ամենագէտ հոգւովն Աստուծոյ՝ զմիաւոր ճշմարտութիւն հրամանացն Քրիստոսի պատմեալ, զոր յառաջակարգ մարգարէսն է տեսանել: Զի զոր մեծին Մովսէսի յառաջագոյն շնորհօքն Հոգւոյն զլինելոցն առակախօսեալ, զայն հոգեպատու բարբառովն եւ զկնի հղելոցն մարգարէիցն երկրորդեալ. որովք երեւեալ ամենապարգեւ Հոգւոյն զօրութիւն. — էջ 520-521:

Տես Ա. 2, 4, 15, 16:

36. — Նշանակեաց եւ զանորոշական եւ զմիարուն աստուածական զօրութեանն պայման ասելովն. Եի ի Հօրէ եւ եկի յաշխարհ: Նոյնպէս եւ վասն ճշմարիտ Հոգւոյն, թէ Հոգին ճշմարտութեան՝ որ ի Հօրէ ելանէ. — էջ 524-5:

Տես Ա. 32:

37. — Ի նոյն իսկ առնուլ զասացեալսն պատեհագոյն է. — էջ 533:

Տես Ա. 26:

Այստեղ ներկայացուած հատուածները եթէ բաւարար չլլան համոզելու ընթերցողը թէ միեւնոյն հեղինակի երկու տարբեր գործերէն բաղուած են անոնք, իրեն կը մնայ կարգաւ զոյգ գրութիւնները ծայրէ ծայր, եւ տեսնել թէ լեզուի եւ ոճի համանմանութիւնը իսկապէս առկայ է երկու երկերուն մէջ:

Ն. ԱՐԲ. ԵՈՎԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ՎԱՆԵՔԵՐ

1. — ԵՐԿԱՅԻՆ ԸՆԿՈՒՋԵԱՅ ՎԱՆՔ

Երկայն Ընկուզեայ վանքը կը գտնուէր Երկայն Ընկուզիք գիւղին մօտ, Չմըշ կածափ նահանգի Յողման գաւառին մէջ: Շինուած էր շ. 1430 ին, Պարոն Արեւշահ իշխող տաճարի շէնքերէ, որ այդ ժամանակ եղած է յիշեալ գաւառին Նայիպը: Վանքը սակեր երկու եկեղեցիներ, Ս. Կարապետ և Ս. Աստուածածին, զորս շինել տուած էր Պարոն Արեւշահ, և զարդարած նուիրական սպասներով, մատենաներով և զգեստներով:

Երկայն Ընկուզեայ վանքին իրրեւ առաջնորդ ծանօթ է Առաքել Վրդ. Բաղդիւնցի, 1431-1435 թուականներուն: Այդ շրջանին վանքին մէջ կը գտնուէին տասնեակ մը միաբաններ.

Ստեփանոս Կէրպետ,
Տօնական կրօնաւոր,
Թաղէտ արեղայ,
Կարապետ արեղայ,
Յովսէփ արեղայ,
Խաչատուր արեղայ,
Սիմէոն արեղայ,
Դաւիթ արեղայ, փիլիսոփայ,
Գէորգ քահանայ:

Երկայն Ընկուզեայ վանքին մէջ գործող գրիչներէն և անոնց կատարած գրչական աշխատանքէն կրնանք յիշել հետեւեալները:

Ա. — Գրիգոր Կուղեցի, Գրիչ, Աւետարան մը օրինակած է 1432 ին, Թումանյի որդի Հայրապետ արեղայի կամար: Գրչու սկսած է Ամիթի մէջ, և աւարտած է ճի Յողման գաւառի, ի նահանգին Չմըշ կածափ, ի Սբ. Ուխտին Երկէն Ընկուզեց, յառաջնորդութեան Առաքել Վարդապետի: — Յուլի 26. Ս. Յակոբեանց, Զ. Հատար, էջ 533: Զեռ. Ս. Գ. Թիւ 1957:

Բ. — Մինաս Դպիր, որդի Յուլիանոս շահի, Բաղէշէն բերուած օրինակի մը վրայէն, 1435 ին գաղափարած է Յայսմաւորքի մը առաջին մասը (էջ 1-316). — Զեռ. Ս. Գ. Թիւ 25:

Գ. — Գէորգ Երէց օրինակած է նոյն Յայսմաւորքին 317-328 էջերը:

Դ. — Կարապետ Գրիչ Վանեցի, որդի Ստեփանոս քահանայի և Մինայի, 1435 թուին օրինակած է նոյն Յայսմաւորքին մեծագոյն մասը (էջ 329-1240). յիշատակարանին մէջ կը կարդանք. «սկսար անձամբս յանձն առի, և ամենակարող զաւրուութեամբն Աստուծոյ կատարեցի, պոռոշուխտ կենալք, յաւտար երկիր, կարօթի հարէ և ի զաւակացն իմոց»: — Յուլի 26. Ս. Յակոբեանց, Ա. Հատար, 1966, էջ 131: Զեռ. Ս. Գ. Թիւ 25:

Ե. — Յովհաննէս սարկաւազ, 1435 ին ծաղկած է վերոյիշեալ Յայսմաւորքը, որուն ռոսպրդը եղած է Պարոն Արեւշահ, և զոր տաս տարի յետոյ նուիրած է Վրդ. Յակոբայ Երուսաղէմ Եկեղեցոյն, երբ Արդին հանդիպած էր Երուսաղէմի Աբրահամ Եպիսկոպոսը. — Նոյն, էջ 132:

Զ. — Դաւիթ արեղայ, Գրիչ, որդի Սահակ քահանայի, 1434 ին օրինակած է Աւետարան մը, Ռատակէտ Երէցի պատուէրով. — Զեռ. Երեանի, Թիւ 4206:

Թերեւ իրեն կարելի է ընծայել ուրիշ Աւետարանի մը գրչութիւնն ալ՝ ըստ հետեւեալ յիշատակարանին. «Գրեցաւ և կապեցաւ ի վանքն Երկայն Ընկուզեց, ի զուռն Ս. Կարապետին և Ս. Աստուածածնին, և ամենայն սրբոց որ տաս կան, ձեռամբ Դաւիթ արեղային որ շատ աշխատանք քաշեց ի յաւայնի»: — Յիշատակարանք ԺԻ. Դարի, Ա. Հատար, էջ 319:

Է. — Յովհաննէս Եպիսկոպոս, Գրիչ, Ծաղկող եւ կազմող, 1578-1603:

1. — Աւետարան մը գրած, ծաղկած է կազմած է 1578 ին, և հետագային նուիրած է Խորհրդի Ս. Յակոբ եկեղեցիին. — Զեռ. Ս. Գ. Թիւ 3243:

2. — Աւետարան մը օրինակած է 1601 ին, որուն յիշատակարանին մէջ կը յայտարարէ. «պակասեալ ի լուսոյ, և հասեալ ի ծայր կենաց և ի դուռն մահու», և սպասեմ գերեզմանի: — Յիշ. ԺԻ. Դարի, Ա. Հատար, էջ 46, Թիւ 50:

3. — Աւետարան մը օրինակած է 1603 ին, որուն յիշատակարանին մէջ կը կրկնէ վերին չակերտեալ յայտարարութիւնը. — Զեռ. Ս. Գ. Թիւ 3253:

2. — ԾՊԱՏԱՅ ՎԱՆՔ

Ծպատայ վանքը կամ Անապատը կը գտնուէր Մոկաց երկրին մէջ, Եկեղեցին կը կոչուէր Ս. Փրկիչ, վանահայրերէն յիշուած է տէր Յովհաննէս, 1395—1421 թուականներուն: Գրչական աշխատանքներ հոս ալ կատարուած են, և մեղի հասած են քանի մը անուններ: Կը ներկայացնենք ժամանակագրական կարգով:

Ա. — Ստեփանոս Գրիչ, 1369 ին օրինակած է մէկ Մայր Մաշտոց, չքնդ հովանեաւ Ս. Փրկչին: — Յիշատակարանք ԺԴ. Դարի, թիւ 600:

Բ. — Կարապետ Արեղայ, 1395—1423 օրինակած է.

1. — Աւետարան, 1395 ին, Շատահեցի Մարտիրոս տանուէրի խնդրանքով: Մաղկող՝ Յովհաննէս: Գրիչը իր յիշատակարանին վերջաւորութեան կ'ըսէ. «Այս քառարի է որ սկսանք, ապա աւարտեցաւ, թուղթ չկար» — Տուցակ Ձեռ. վասպուրականի, Ե. Լալայեան, էջ 229—234:

2. — Զառնաթիւր, 1413 ին, մասնակցութեամբ Յովհաննէս քահանայի: Ստացող՝ Թադէոս քահանայ. — Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, թիւ 154, Ձեռ. Հալէպի, թիւ 146:

3. — Զաշոց, 1423 ին, «ի խնդրոյ սրբաւէր Թովմա կրօնաւորին» — Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, թիւ 319:

Գ. — Վարդան Արեղայ, 1421—1425, օրինակած է.

1. — Աւետարան, 1421 ին: Մաղկող՝ Յովհաննէս: Ստացող՝ Թովմա կրօնաւոր. — Տուցակ Ձեռ. վասպուրականի, Ե. Լալայեան, էջ 329, 331: Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, թիւ 295:

2. — Շարականց, 1425 ին, «ի խնդրոյ սրբաւէր և ժրջան Յովհաննէս քահանայի» — Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, թիւ 360, Ձեռ. Երևանի, թիւ 5955:

Դ. — Ստեփանոս Գահանայ, 1546 ին օրինակած է մէկ Յայսմաւուրք, խմբագրութիւն Գրիգոր Մերենցի: Ստացող՝ տէր Ներսէս. — Ձեռ. Երևանի, թիւ 4744:

Ե. — Բարսեղ Վարդապետ, որդի Ներսէս քահանայի, աշակերտ Բրգութեց Յովհաննէս բարունապետի, 1604 ին օրինակած է Ներսէս Շնորհալիի գրած Մտաթէսի Մեկնութիւնը: Մաղկող՝ Մեկնութիւն Մոկացի. — Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Ա. Հատար, թիւ 160, Ձեռ. Երևանի, թիւ 1282:

Զ. — Գրիգոր Արեղայ, որդի Կարապետ քահանայի, 1604 ին օրինակած է մէկ Շարականց: Ստացող՝ տէր Աւետիս. — Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Ա. Հատար, թիւ 180:

3. — ԽԼՊԱՇԻ ՎԱՆՔ. Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Խլպաշի վանքը կը գտնուէր Կեղի (Քղի) գաւառին մէջ: Եկեղեցին կառուցուած էր յանուն Ս. Կարապետի:

Վանքին առաջնորդներէն ծանօթ են.

1. — Մելիքսէթ հայրպետ, 1442 թուին: Այդ շրջանին հոս կը գտնուէին հինգ կուսակրօն քահանաներ, Մեկնութիւն ճգնաւոր և Դանիէլ տարկաւագ:

2. — Ստեփանոս Եպիսկոպոս, 1464 ին, իր օրով վանքին մէջ կային տասնեակ մը կրօնաւորներ:

Սակաւ գրիչներ գործած են Խլպաշի վանքին մէջ. այսպէս,

Ա. — Մնսփրիոս կրօնաւոր, 1442—56, օրինակած է,

1. — Աւետարան, 1442 ին: Ստացողք՝ Օղուժեկիք և այլք Շատիպէկ. — Ձեռ. Նոր Զուղայի, թիւ 52:

2. — Աւետարան, 1442 ին: Ստացողք՝ Ժաշեկիք՝ դուստր Գրիգորի. — Ձեռ. Նոր Զուղայի, թիւ 53:

3. — Աւետարան, 1456 ին. — Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Բ. Մասն, թիւ 107:

Բ. — Ստեփանոս Եպիսկոպոս, 1464 ին օրինակած է մէկ Աւետարան: Ստացողք՝ Դաւիթ, Ներսէս և այլք. — Յիշմ. ԺԵ. Դարի, Բ. Մասն, թիւ 268, Ձեռ. Ս. Յ. թիւ 3241:

Ն. ԱՐՔ. ԵՈՎԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ

Միսթարիան Միսթարանութեան հիմնադիր ու Արքայադար Միսթար Սեբաստացիին հայ մշակույթի նշանաւոր գործիչներէն է, լեզուաբան, բառարանագիր և կրթական գործիչ։ Յատկանշական է թէ որոշ չափով այդ Միսթարանութեան հետ է կապուած հայ հին մատենագրութեան ու լեզուի գիտական հետազոտումը, տասնեակ մը մատենագիրներու երկերու ապագրութիւնը, Յունահայ-Հռոմէական մատենագրութեան և Արեւմտ-Սերպական գրականութեան շատ մը նմոյշներու թարգմանութիւնն ու լոյս ընծայումը, աշխարհաբար պարբերականներու սկզբնաւորումը և այլն։

Միսթար Սեբաստացիին ծնունդ է Փոքր Ասիայի Սեբաստիա քաղաքում, 1676 թ. Փետրուարի 7ին։ Աւագանի անունը եղել է Մանուկ։ Հետագայում, հոգեւորական կոչում ընդունելիս, դարձել է Միսթար։

Նախնական կրթութիւնը ստացել է տեղի Ս. Նշան վանքում։ 15 տարեկան հասակում ձեռնադրուել է տարկաւագ։ Աշակերտական տարիներից ի յայտ է բերել նկատելի հարցասիրութիւն, արամեաբանելու և վերլուծելու կարողութիւն։ Ունեցել է արունդ, ուսուր միտք, յատկանշիչներ՝ արունք դրուել են Ս. էջմիածնի նուիրակ Միքայէլ Արքեպիսկոպոսի ուսուցչութիւնը և դրձիկ նրան՝ պատանու ընդունելովով։

էջմիածին հղած ժամանակ, Միսթարի հետ վարուել են խիստ և գաթանօրէն։ Ոչ թէ հետամուտ եղած են նրա կրթութեանը, այլ նրան աշխատեցրել են որպէս ծառայ։ Մեծապէս հիասթափուած նաև Միսթարներու վերաբերմունքից և շրջապատի թանձր խաւարից, այնպիսից նա փախչում է Սեանայ վանքը, կարծե-

լով թէ այնտեղ կարող կը լինի աւելի խաղաղ և անգործ պայմաններում, ամբողջովին նուիրուել գրական աշխատանքի, առանց պահ մը ժամանելու թէ Սեանը չէր կարող տարբեր լինել էջմիածնից։ Հարկադրուած՝ թողնում է նաև նոր օթեւանը և վերադառնում իր ծննդավայրը։

Դէպի լոյս, գիտութիւն ձգտող պատանին նորէն ընկնում է ճանապարհ, ծրագրում է անցնել Սերպա և հիմնել կրօնական միաբանութիւն մը, որով կարողանար օգտակար ըլլալ ժողովրդի մասւում զարգացմանը և լուսաւարութեանը։

Մարգարտած ճամբորդութենէն մեծ գոհուարութիւններ և զրկանքներ կրելէն վերջը հասնում է Հալէպ, ուր մտերմութիւն է հաստատում Լատին հոգեւորականների հետ, օրոնք անոր խորհուրդ են տալիս աշխատելու որպէս կաթողիկ քաւարդիչ հայերի մէջ։ Սակայն Միսթարը ցանկութիւն է յայտնում մեկնել Հռոմ Լատին հոգեւորականներից վերցնելով անհրաժեշտ վկայականներ, ճանապարհուած է դէպի Պոլիս, այնտեղից իտալիա անցնելու ժամգրութեամբ։ Բայց հաջիւ հաւած կիպրոս, ծանրօրէն հիւանդանում է։ Ապաքինուելուց յետոյ վերադառնում է Սեբաստիա, ուր 1696 թուին ձեռնադրուած է քահանայ Ս. Նշան վանքում։

Նորէն ճանապարհորդութիւն, զբուսարուութիւններ, զրկանքներ, ձախողութիւններ՝ Պոլսում, սուսուցչական պաշտօն՝ կարոնոյ մերձակայքում գտնուող կարմիր վանքում, մինչև 1700, երբ վերջապէս Պոլսում գտնելով իրեն անակից Լատին հոգեւորականներ, 1701 թ. Սեպտեմբերի 8ին իրագործում է իր տարիների երազը և հիմնում է կրօնական միաբանութիւն՝ տաւը անդամներով։

Նոյն այդ տարիներին, Լուսաւորչական եկեղեցին, գլխաւորութեամբ Պաւսոյ Հայոց Պատրիարքին, բուռն պայքար է մղում կաթողիկական ներխուժման դէմ։ Սուլթանական կառավարութեան միջցաւաքօրի, մինչև անգամ մահուան դատապարտելով անով կաթողիկ քաւարդիչներ։

Այս անգամ, Միսթարը և իր Միաբանութիւնը ընկնում են խոր կոսակա ծանքի տակ։ 1706 թուին հարկադրուած

է իր Միաբանութեան հետ Մեթոն քաղաքը, որն այդ ժամանակ գտնուած էր վենետիկի գերիշխանութեան տակ: Այսօր նա իր աշակերտներին սուսպանուած է հայաց լեզու և հին մատենագրութիւն: Իսկ երբ սփռուած է Թուրքերու և վենետիկցիներու պատերազմը (1715 թ.) թողնուած է Մորէայի վանքը և ապաստանուած վենետիկ:

Հռոմի Սրբազան Պապը տեսնելով որ Միաբանութիւնը որոշած է օգտակար լինել կաթոլիկութեան տարածմանը Արեւելքում և ի մասնաւորի պետականագործիկ հայ ժողովրդի ծոցում, ընդառաջում է Միաթարին, որո՞ւմ գտնուած է մի փոքրիկ դղիակ ու նաեւ նիւթական միջոցներ, իսկ 1717 թուին յատուկ հրովարտակով նրան է յանձնուած վենետիկ քաղաքի մօտ գլխաւոր Ս. Ղազար կղզին:

Միաթարեան Միաբանութիւնը իր գործունէութեան առաջին իսկ օրից հարկադրուած է լինում հաշուի առնել մէկ կողմէ Հռոմից եկող հրահանգները, իսկ միւս կողմից՝ հայ իրականութեան պահանջը, որով միայն պիտի կարողանար թափանցել ժողովրդական լայն զանգուածներին մէջ: Շատ պարզ ու հսկանալի էր, որ առանց առաջինի չէր կարող շարունակել իր գոյութիւնը, իսկ առանց երկրորդի՝ գտնել իր գործունէութեան ասպարէզը:

Միաթար հմտօրէն կարողանում է զուգակցել արտաքին հարկադրանքը ազգային շահերի պաշտպանութեան հետ, փորձելով հաստատել որ կաթոլիկ դաւանանքի հետեւիլը չի կարող խանդարել իր ժողովրդի կատարող զորացմանը ծառայելուն: Նոյնպէս, հայ մշակոյթին ծառայելն էլ չի կարող արգելք լինել կաթոլիկութեանը:

Ագրիակոսի գեղատեսիլ ու գեղածիւծակ ջրերում ծնւարած այս կղզիում, Միաթար ծաւալում է լայն ու բնդուն գործունէութիւն, աստիճանաբար մեծացնելով իր Միաբանութիւնը, պատրաստելով նոր ու ժրջան աշակերտներ:

Այս ամէնքէն ետքը, Միաթար Սեբաստացուն բնաւ չյայտնուեցաւ ուրոյն ապարան հիմնել Ս. Ղազար կղզիում:

Միաբանութեան գրքերը երկար տասնամեակներ մեծ մասամբ ապագործել են վենետիկում գործող իտալական ապարաններում, մասնաւորաբար Անթոնի Բորթոլի ապարանում, որը ձեռք բերելով հայերէն մեծաքանակ տառատեսակներ, ապագել է այնպիսի ստուարածաւալ գրքեր, ինչպէս Միաթար Սեբաստացու Բաղդիրքը, Աստուածաշունչ և այլն:

Հետագայում, արդէն Միաթարի յաջորդ Աբրահայր Ստեփանոս Մեղզունեանի օրոք, 1789 թուին, վանքը ունենում է իր սեփական ապարանը, որը ատրէց տարի ընդարձակուելով, գտնուած է Իտալիայի սլաւոնայի ապարաններից մէկը, օժտուած ոչ միայն հայերէն՝ այլ և շատ ժողովուրդներէ ըստմանական տառերով և գեղատիպ հրատարակութիւններով: Վերջին երկու հարիւր տարիների ընթացքում, հոն ապագործել են գրական, պատմա-բանասիրական հարկերաւոր գրքեր, ինչպէս նաեւ վենետիկի Միաթարեաններու պաշտօնաթերթ Քաղմայլէպը, պատկերազարդ Շինդունիան և այլն և այլն:

Շատ պարզ է թէ հայ կրօնական Միաբանութեան մը աշխատելու այդքան մեծ նմարաւորութիւններ աւելով, Հռոմի Աթոռը հետապնդում էր առաջին հերթին հայ ժողովրդի մէջ կաթոլիկութիւն տարածելու ծրագրի իրագործումը: Այդ կարելի էր կատարել երկու սղղութեամբ, կենդանի քարոզի և կրօնական գրքերու ապագրութեան ու տարածման ճանապարհով: Իրականութեան մէջ, Միաբանութեան անգամներէն շատերը եղել են հայկական չըջաններում և իրենց կրթական գործունէութեան զուգընթաց զարգուել քարոզչութեամբ, ո՞մանք էլ ունեցել են միայն քարոզչական գործունէութիւն, սակայն Միաթար Սեբաստացու հիմնական նպատակը եղած է գրաւոր խօսքը, հրատարակչական աշխատանքը:

Միաթար Սեբաստացու դերը և վստակել հայ լեզուարանութեան զարգացման ու մշակոյթի պատմութեանը մէջ չի սպառնում իր գրչին պատկանող աշխատութիւններով: Շատ յատկանշական ու զգալի է այն ծառայութիւնը, որ կատար

րել է նրա անունը կրող վաստակաշատ Միտրանութիւնը վերջին կրկու հարիւրամեակներու ընթացքում, վնաստիկում է վիճանալում:

Միջանկույլ ասինք թէ 1811 թուին, վնաստիկէն բաժնուած կորդ մը Միտրանութիւնը Հայրիկ Առտորիոյ մայրաքաղաք վիճանալի մէջ կը հիմնեն նոյն Միտրանութիւնէն Մասնաճիւղ մը, որ կը հետեւի մշակութային նոյն ուղիով:

Ի քոց տեսել վնաստիկի Ս. Ղազար կղզու եւ վիճանալի վանքի հոգեւոր գրգռողներին, որոնք հիմնականում հոգեւորականներ են պատրաստել, Միտրանութիւնները դպրոցներ են ունեցել այն բոլոր քաղաքներում, որոնք մեծ թիւով հայեր են ապրել:

Միտրանութիւնները շատ խոշոր դեր են կատարել հայ հին մատենագրութեան հաւաքման ու հրատարակման գործում: Վնաստիկի եւ վիճանալի Միտրանութիւնները մշակութային կենտրոններ են մօտ 5000 ձեռագրեր, առանձին հազարաւոր նմանակներ արագրութիւններին մինչեւ մեր օրերում լայն տեղ ու հայերէն գրքեր ի մասնաւորի վնաստիկի Միտրանութիւնները հրատարակել են հին մատենագրութեան գրքերէ բոլոր յայտնի դէմքերի՝ Ագապանդեղոսի, Փաւստոս Բիւզանդի, Ղազար Փարպեցու, Յովհան Մանդակունու, Գրիգոր Նարեկացու, Ներսէս Շնորհալու եւ ուրիշների երկերը:

Միտրանութիւններու գրական-բանասիրական աշխատանքը ընդգրկում է հայ մշակոյթի բոլոր ոլորտները՝ պատմագրութիւն, հնագրութիւն, աշխարհագրութիւն, մատենագրութիւն, լեզուաբանութիւն եւայլն եւայլն:

Միտրանութիւններու արտադրանքը շատ արժէքաւոր բառարաններ լրիւ ապագրութեամբ: Առաջին հատորի վերջին մասունքներու ապագրութեան օրերուն ծանր հիւանդանում է եւ վախճանում 1749 թ. Ապրիլի 27ին, 73 տարեկան հասակում:

ՌՈՒԲԵՆ ՎՐԴ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՏՕՆԱՅՈՒՑԱՅԻՆ

ԿԱՐԳ ՍԸ ՎՐԵՊԼԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դասին մը տարիներ առաջ, Վիտնիայոյ տէրէն ասիթը ունեցած էինք անդարադառնալու Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանի գրպանի Օրացոյցին մէջ սպորդած (աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել վխտացող) սխալներուն, միաժամանակ հաւատալով թէ մեր նկատողութիւնները պարապ պիտի չտեսնէին, եւ ուստի յառաջիկայ տարիներուն մեզի պիտի տրուէր սխալագրեր Օրացոյց մը ձեռնկալ գործունակութիւնը: Կը յաւատայինք նոյն տանն թէ մեր միւս երկու նուիրապետական Աթոռներն ալ — զոյգ կաթողիկոսութիւնները — իրենց գրպանի Օրացոյցներու վրէպները, որոնք չէին վրիպած անշուշտ մեր աչքէն, ուղղէին համաձայն մեր ցուցմունքներուն, առանց պատեհելու որ խօսքը ուղղակի ուղղուէր իրենց: Դժբախտաբար սակայն ի դերեւելուն մեր անկախութիւնները: Ասկէ պատմաւաւանք Անթիլիասի Օրացոյցին մէջ, հիններուն վրայ նոր սխալներ ալ բարդուեցան: Բան մը՝ որ կը մզէ մեր գրիչը դարձեալ չարմալու այդ ուղղութեամբ:

Բուն նիւթին մէջ մասնիկ տալ, պիտի ուղղէինք քննարկել Հրամայուած Տօններու հարցը: Ըստ Օրմանեան Սրբազանի, որուն խօսքը ունի իր անվիճելի կշիռը նմանօրինակ հարցերու մէջ, Հայ. Եկեղեցւոյ հրամայուած տօները, քացի տարւոյն բոլոր կիրակի օրերէն, թիւով 23, հետեւեալներն են. — Ծնունդ Տնունդ, Ծննդեան Բ. օրը (Մեռելոց), Ը. օրը (Անտառակոչութիւն) եւ Կ. օրը (Տնունդնգառաջ), Ս. կոյսին նուիրուած չորս անշուշտ տօները (Աւետում, Ծնունդ, Ընծայում եւ Յղութիւն), Աւագ Եւ. օրը եւ Ս. Զատիկ Բ. (Մեռելոց), Գ. եւ Կ. (Համաբարձման) օրերը, Ս. Վարդանանց զօրաւորաց եւ Ս. Թարգմանչաց վարդապետաց զոյգ տօները (այսինքն Տօն ազգային Նշանակուած 3 օրերը), Ս. Դրիգոր Լուսաւորչի յիշատակին նուիրուած 3 տօները, Ս. Թաղէոսի եւ Սանդիսոյ եւ Առաջին

Լուսաւորչաց (Թաղէտս և Բարթողիմէոս) տօները, ինչպէս նաեւ մնացեալ Տաղաւար երեք տօներու (Վարդապետ, Վերափոխում, Վերացման Խաչ) յաջորդող (Բշ., Մեռելոցի) օրերը: Ուրեմն, տօնն զրաջ աւելցնելով տարւոյն 52 կիրակիները, մեր եկեղեցին տարուան ընթացքին կը հաշուէ 75 հրամայուած օր (եթէ անշուշտ անշարժ, ամսաթիւի կապուած տօներէն մէկը կիրակիի չզուգադիպի), որոնք միայն իրաւունքը տանին խաչանիչով երեւելու մեր Օրացոյցներուն մէջ: Արդ, ինչ պատկեր կը պարզեն Նուիրապետական Աթոռներու մեր Օրացոյցները: Մեր խօսքը մասնաւորելով ներկայ, 1983 տարուան Օրացոյցներուն, Մայր Աթոռինը կը ներկայանայ խաչանիչով նշանակուած 88՝ իսկ Անթիլիասինը՝ 57 օրերով: Առաջինին մէջ առանց իրաւունքի խաչանիչ տրուած է հետեւել տօներուն. — Ծրարոյց Ս. Ծննդեան (նոյն սխալը կրկնած է Անթիլիասը), Ծնունդ Յովհաննու Կարապետին, Յիշատակ յարութեան Ղազարու, Աւագ Ծարաթ կամ Ծրադաւոյց Ս. Զատիկի (նոյն՝ Անթիլիասը), Ս. Հռիփսիմեանց և Ս. Գրայիանեանց հուսանաց տօները, Ս. Յովհ. Կարապետին և Աթանազիոսի պիտակոպոսին, Տօն Շողակաթի Ս. էջմիածնի, Տօն եկեղեցւոյ (Խաչվերացի յաջորդ Գ. օրը — մեզի համար ամենէն անհնթեթը), Ս. Գեորգիոյ զօրավորին, Տօն Ս. Հրեշտակապետոյն, Ս. Յակոբ Մծրնայ և Ս. Ստեփանոս (նոյն՝ Անթիլիասը):

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի Օրացոյցը, միւս կողմէն, ունի ուրիշ անհնթեթեթիւն մը: Պարզ կիրակիներէն չառնելը — և ոչ բոլորը, ինչ որ մեզի ենթադրել պիտի տար թէ որոշ, հոգ չէ թէ որքան արտառուց, կանոնի մը կը հպատակին կամաւոր այս զանցումները — կըած են խաչապուրկ, փոխարէն՝ խաչ է տրուած Ղեւոնդեանց տօնին, Աւագ Ուրբաթին (ամենէն տխուր օրը տարւոյն) և Ամենայն Սրբոց Տօնին (նկատել որ Լատիններ իսկ, որոնց կարեւոր տօներէն է այս մէկը, իրենց Օրացոյցին մէջ անիշով կը նշանակեն զայն): Զնացանք նաեւ թէ ինչո՞ւ մեր Հաւատոյ Հօր՝ Ս. Լուսաւորչի երեք տօներէն երկրորդը, ելն ի վերապէս —

ամենէն ուրախառիթը — զուրկ է մնացած խաչէն: Նմանապէս, խաչը զլացուած է Ս. Աստուածածնայ չորս անշարժ տօներէն կարեւորագոյնին՝ Աւետման: Ու նաեւ Զատիկ Գ. օրուան ու Թաղէտս առաքելի և Սանդուխտ կուսի տօնին:

Առաջին պարագային, առաքիլութեանց թէ Ս. Հռիփսիմեանց, Ս. Գրայիանեանց և Շողակաթի՝ ինչպէս նաեւ Յովհ. Կարապետի և Աթանազիոսի տօները, բացառիկ կարեւորութիւն ունին Ս. էջմիածնի համար, անոնց անուանով վանքեր գոյութիւն ունին անոր շրջափակին մէջ ևն., բայց ասոնք արդարացուցիչ պատճառներ չեն: Հոս, Յրուսաղէմի մէջ ալ, նոյնքան կարեւոր են մեզի համար Ծննդեան պահը կանխող Աւագ Տօներուն առաջինն ու վերջինը, ուր կը նշուին Ս. Աթոռոյ պաշտպան զոյգ սուրբերը — Յակոբոս Տեառնեղարար և Յակոբոս Գլխադիր —, Սակայն անոնք կը մնան անխաչ մեր Օրացոյցին մէջ:

Լաւ պիտի ըլլար որ երեք տեսակ խաչեր գործածուէին մեր Օրացոյցներուն մէջ, մեծերով նշուէին եթ ժեռագոյն տօները եկեղեցւոյ — հինգ Տաղաւարներ, առաւել Համարածում և Հոգեգալուստ, միջակներով՝ մնացեալ հրամայուած տօներն ու տօնական կիրակիները, իսկ փոքրերով՝ պարզ կիրակիներն ու Ս. Զատիկի երեքշաբթի օրը:

Դարձնելով էջերը Անթիլիասի Օրացոյցին, ընկնք մեր նկատողութիւնները յաջորդաբար:

Նախ մեր ուշադրութիւնը դրուեց Համառօտագրութեան մէջ 8իՆ. և 8իս. կրճատումները, որոնք կը կենան Յիսուս և Յիսուսի բառերուն տեղ: Մանրակրկիտ քննութիւն մը չյաջողեցաւ այդպիսի կրճատումներ պարզել մեր աչքերուն:

Օրացոյցի տօնացուցային բաժինը կը սկսի ՎՂր էջով, ուր զգալի է բացակայութիւնը Կաղանկ բառին:

Ամսիջապէս յետոյ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն լուսնաշառնները, որոնք բոլորն ալ, ծայրէ ի ծայր և առանց բացառութեան, սխալ դրուած են: Այսպէս, Առաջին Գաղատիները կըած են վերջին Գաղատի, Ծնունդ Լուսնիները՝ Լուսնի Լուսնի և փոխադարձաբար:

իսլամական բուլբուր ամսամուսնուները միշտ ալ դրուած են քանի մը օրերու յապաղումով, մինչ քովի թուանշանը կուտայ էրդ ամսաթիւը: Այսպէս, Յունիսի 14ին նշանակուած է սկիզբը Բամասանի (ծովապահուծեան) ամսուն, երբ քովի թուանշանը ցոյց կուտայ 4: Նոյնն է պարագան Ֆիթր պայրամին կամ Մուհարրէմին, առնէն կամ տարեմուսէն երեք օրեր ետք նշանակուած:

Տարուան առաջին օրը, Լուսնական ամսաթիւն պէտք էր ըլլար 17 և ոչ 15: Էջ 18, Գողցի 10ը պէտք էր ըլլար 11: Յետոյ, նոյն օրուան ժողդ դրուած է Լասիցան՝ Տոն Անուանակոյուրեան, Յունաց համար ալ նոյնը չէ՞ արդեօք:

Նոյն էջին վրայ, մեր կարծիքով, Զ. Յիսնակին պէտք է կանխէր Դ. օր պահոց Մննդեանը:

Նոյն էջին վրայ, Ս. Ծննդեան ձրապալոյցի օրը կոչել է. օր պահոց Մննդեան բացարձակապէս սխալ է: Պահէ և ճազալոյց միասին չեն քաշեր: Նոյնը կրկնուած է (էջմիածնի կողմէ ևս) Ս. Զատիկ ձրապալոյցի պարագային:

Էջ 25, Մարգարէից գերագոյնը օրուան Մանկունք շարականն է և ոչ Լամբարէին: Լամբարէին ալ նոյնը կ'ըլլար եթէ օրը Շարաթ չըլլար: (Անցողակի ըսենք թէ մեր Տօնացոյցը որոշ չ'ըսեր թէ Յովհաննու կարապետի ծննդեան տօնը Շարաթի հանդիպած ատեն Լամբարէի շարականը Երկնաբաղաւայիցն է թէ Խ Բէն հայցեմք, Ասկէ՝ երկուսութիւնը, չփոխութիւնը մին կամ միւսը գործածելու):

Էջ 26, եպիսկոպոսին և յաջորդող եւրին միջև ստորակէտը աւելորդ է: Շատ են այդպիսի օրինակներ: Ամբիրիկեան արտառոց սխառմ է գոյականներու կամ ածականներու վերջին երկուքը բաժնել ստորակէտով մը, հակառակ դրուած եւին: Էջ 28, օր Առաջաւորի պահոց, պահոց բառը կանխած է (և իրաւամբ) տօնին անունը:

Էջ 30, Ասովկեանց և ոչ Ասովմանց:

Էջ 31, վկայից և ոչ վկայից: Եւ, նոյն էջին վրայ, Բանամայից և ոչ Բանամայից:

Էջ 34, Ըստ մեր Տօնացոյցին, Ղանդահանց տօնին նախատօնակ չի կատարուիր:

Էջ 43, իջանէ յօդս և ոչ իջանէ ի յօդս, քանի որ յն գործածուած է իբր նախդիր:

Էջ 46, Սրբոյն Յովհաննու... և սրբաբոց... Առաջին Սրբոյնը Սրբոցնի վերածել և միւսը զանց առնել լաւագոյն չէ՞ր:

Էջ 50, Ս. Պատարագէն ետք Սեղանը վարագուծելու ծանօթութիւնը փակագծի մէջ առնուած չէ, մինչ նախորդ էջին վրայի բանալու ծանօթութիւնը առնուած է: Կամ մին և կամ միւսը:

Էջ 52, Ղազարու յարուծեան օրը պահէ չէ նշանակուած: Նոյնն է պարագան չ'ըրդոյ օրերուն:

Էջ 59, չարդաբանաց և յաջորդ բառերն ալ պէտք է գլխադրով սկսէին, ինչպէս եղած էր Աւագ Եւ. Բերեացիին:

Էջ 70, Յովհաննու Մկրտիչ: Թէ՛ Կարապետ և թէ՛ Մկրտիչ մակդիրները գործածուած են Օրացոյցին մէջ մեծ սուրբին համար: Օտարները կը գործածեն վերջինը: Մեր ժամ ընդհանրացած է առաջինը: Հարկ է միօրինակութիւն պահել:

Էջ 84, ինչպէս դիտել տուինք, Իսլամաց Միրաճի տօնն ալ, միւս տօներուն նման, դրուած է երեք օրով ուշ:

Նոյն էջին վրայ Սկիզբն պահոց բացարձակութիւնը աւելորդ է: Պարզ Պահն մը պիտի բաւէր:

Էջ 95 և 96, Կուսանացն բառերը գլխադրելու հարկ չենք տեսներ, քանի որ վարդապետացն, հայրապետացն և նման բառերը միշտ ալ չեն գլխադրուած:

Էջ 97, Սրբոյն Յովհաննու կարապետին եւ Արամգիցեայ եպիսկոպոսին: Կարծեմ թէ Աթանաքիէս սուրբ մը չէ, քանի որ Սրբոյն (կղակի) ըսուած է փոխան Սրբոցնի:

Էջ 98, ինչպէս ակնարկեցինք, Ս. Լուսաւորչի մոնէն ուրախ այս տօնը զուրկ է ձեացած խաչանիշէ: Չբսիք սակայն թէ բախոր չէ ունեցած մեծ սուրբի յիշատակին նուիրուած միւս զոյգ տօներուն նման գլխադրուած ալ երեւելու:

Էջ 101, Ներսիսի Մեծին: Նոյնը ունի նաեւ էջմիածին: Ճիշդ ձևը պիտի ըլլար Մեծին Ներսիսի, քանի որ մեծը իբրեւածանկան տրուած է բազմաշնորհ Հայրապետին: Էջ 102-3, Ս. Լուսաւորչի շաբաթական պահոց սրբոց տօներ ունեցող երեք օրերուն Պահն մոռացութեան տրուած է:

էջ 104, սքր-բոյ, Նման փոքր բառի մը տողագրութեամբ կրտսմը տգեղ է առնելու: Տողագրութեան աւելցնելը կրնային իրենց տեղերը տրամադրել բխն և ոխն: Դժուար էր տեղ մը հարել յին:

էջ 105, Աբեղեալովի՝ աչ Աբեղեալովի:

էջ 106, Ասխեմի՝ աչ Ասխեմի:

էջ 107, Տօն Մբուհույ Աստուածամանի Տփոյ գտնանք, իսկ 132րդ էջին վրայ՝ Տօն Գիւսի Գօտույ Ս. Աստուածամանի: Ըստ մեզի, Տօն բառը աւելորդ է, ինչպէս չի գործածուելու առ Գիւսի նուազ: Պէտք է գրել պարզապէս Գիւս Տփոյ, Գիւս Գօտույ ...:

Դարձեալ էջ 107, Սիոն բառը հինգ է գրուած, մինչդեռ 27րդ և 28րդ էջերուն վրայ սիովնի ձևին կը հանդիպինք:

էջ 109, Պողոսի և երեսասաներոյ բառերուն միջև բռնի պակասը զգալի է:

էջ 111, Նուակասի բառը մոռցուած է վարդապետի նախորեակին:

էջ 115, Թաղէտի և Սանդիսայ մեծ տանը շարունակ է հասարակ տառերով:

էջ 117, Նախասանացի բառը երկիցս յիշուած է, բայց վերջինին քն ինչպէս է: Նոյն էջին վրայ կը հանդիպինք Յակովբայ ձևին, իսկ այլ տեղեր՝ Յակոբայ:

էջ 119, Միքիայ և ոչ Միքեայ:

Նոյն էջ, Ագապեայ և ոչ Ագապի: Ագապ չէ տեսնել:

էջ 121, Պոլիկոս և ոչ Պոլիկոս:

Նոյն էջ, Վահան Գողթնացույ տանին առթիւ նկատի առնել էջ 46ի մեր ըսածը:

էջ 129, Վերափոխման յաջորդող Դչ. և Ուր. օրերէն Պանք բառը չաղիացած է:

Նոյն էջ, Հայկական Բուն Թուակոսի տարիմուտը մոռցուած է (19 Օգոստոս):

էջ 135, Նիկիոյ Ս. Ժողովոյն ... շիտակ գրուած է: Նոյնն է պարագան Նիկեսոսի Ս. Ժողովին: Մինչդեռ 35րդ էջին վրայ կարգացած էինք Մբոցն Կոստանդնուպոլսոյ Ս. Ժողովոյն (Մբոցն և Սուրբ):

էջ 136, Տօն Մբուհույ Աստուածամանի Ծննդունն ի յԱճճայի, փոխանակ Աւետման տանին նման պարզօրէն ըսելու Ծնունդ Ս. Աստուածամանի յԱճճայի:

էջ 137, Տօն Վերացման Ս. Խայի, իսկ 144րդ էջին՝ Տօն Վարդապ Ս. Խային: Աւելորդ է լուսայ շեշտել յօդին կարեւորութիւնը:

էջ 148, Թեկղեայ և ոչ Թեկլի:

էջ 149, մեր Տօնացոյցը աւելի Մովսիսի երեքուսի և ոչ Բերդուհեմի:

էջ 151, Դիւնիսիոսի տանին առթիւ աւելուել էջ 46ի նկատողութիւնը:

էջ 153, Արիմարացույն և ոչ Արեմարացույն:

էջ 155, Վարդապետացն Երկոսասանց, Պէտք է գրուէր Երկոսասան վարդապետացն, հինգ ինչպէս 119րդ էջին վրայ գրուած էր Երկոսասան մարգարէիցն:

Նոյն էջ, Աստուածաբանին, մինչ էջ 120ի վրայ նոյն բառը կը տեղի պարզապէս:

էջ 156, որոց ընդ նմա և ոչ որ...:

էջ 166, Կողմայի և Դաժիանոսի տաննեկրուն գիմաց չ'երեւիր անարժար բժեկացն օրակապանը:

էջ 167, Տօն Ընծայման ... , ինչպէս նաեւ էջ 175, Տօն Յուլեբան ... Աւետման օրինակով վերածելի իրենց պարզագոյն եզրերուն — Ընծայուլմն Ս. Աստուածամանի ... և Յուլեբին Ս. Աստուածամանի ...:

էջ 169, Կուսանացն բառը կը պակսի Յուլեանայ և Վասիլուհույ տանէն:

էջ 170, առեկեացն և Պողոսի բառերուն միջև կտրուած է սբոյն բառը:

էջ 173, անգրանիկ բառը իբրեւ ժակբայ պէտք է կանխէր հուսացուելու բառը:

Յետոյ, բազմուելին և Աբգարու բառերուն միջև հարկ էր որ զեռեղուէին մերոյ և սբոյն բառերը, քանի որ Աբգար Թագաւոր ճանչցուած է թէ՛ իբրեւ հայապի և թէ՛ իբրեւ սուրբ:

էջ 174, Գրեցույն և ոչ Գրեցուցույն: (Ննդոյն առարկան Գուր բառն է):

էջ 175, Զիւլեանացույ, Տօնացոյցային ամենէն ընդհանրացած սխալներէն մէկն է Միւլայի սքանչելագործ սուրբը կոչել:

Զիւլեանցի տեսնելով: (Տեսնել Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Ծնորդ Սրբազանի ճշմարտութեամբական Սուրբիք գիրքը):

էջ 176, Երեւանի, Շաղկապի և տաննեկրուն միացումէն ծնած անհարազատ բառ մը: Ճիշդ ձևն է Գրեւան:

էջ 183, տարւոյն վերջին օրը զանց առնուած է Ս. Բարսեղի և Իւրայնոց տանը և գրուած է Հարց Ապաշխարութեան, ինչ որ հակառակ է մեր Եկեղեցւոյ կանոնին:

էջ 176, Երեւանի, Շաղկապի և տաննեկրուն միացումէն ծնած անհարազատ բառ մը: Ճիշդ ձևն է Գրեւան:

էջ 183, տարւոյն վերջին օրը զանց առնուած է Ս. Բարսեղի և Իւրայնոց տանը և գրուած է Հարց Ապաշխարութեան, ինչ որ հակառակ է մեր Եկեղեցւոյ կանոնին:

էջ 176, Երեւանի, Շաղկապի և տաննեկրուն միացումէն ծնած անհարազատ բառ մը: Ճիշդ ձևն է Գրեւան:

էջ 183, տարւոյն վերջին օրը զանց առնուած է Ս. Բարսեղի և Իւրայնոց տանը և գրուած է Հարց Ապաշխարութեան, ինչ որ հակառակ է մեր Եկեղեցւոյ կանոնին:

էջ 176, Երեւանի, Շաղկապի և տաննեկրուն միացումէն ծնած անհարազատ բառ մը: Ճիշդ ձևն է Գրեւան:

Գալով Մայր Աթոսոյ Օրացոյցին, գահակալութեամբ պէտք է հաստատել թէ անոր սխալները այնքան առատ ու ակնբախ չեն — անոնցմէ ոմանց անդրադարձանք արդէն —, գուցէ այն պատճառաւ որ զայն պատրաստող բարձրաստիճան եղբարական մըն է, Գէորգ Սպո. Սէրաբատրեան, Առաջնորդ Վրաստանի թեմին, մինչ Անթիքիոսինը պատրաստուած է ըստ երեսոյթին անփութ արեղայի մը՝ հայր Նարեկ Ալեմէմէզեանի կողմէ:

Նախ 1983 տարուան առաջին օրը (և վերջին օրը կրկին) տօնուող Ս. Բարդի և իւրայնոց տօնին կիրարկուած է եղբոր նորին բացատրութիւնը, Մեր համեստ կարծիքով աւելի ճիշդ պիտի ըլլար գործածել նորա գեթանաւը, ինչպէս եղած է հասանդիանոս Բագուարի տօնին (մօրն նորա Հեղինեայ) և Եղիշէ կուռի տօնին:

Էջ 19, Անցնի և ոչ Անցնի: Վճռն բառին ժխտականը չէ:

Ձմրան վերջերքը, ձեմբէներուն (արեւի ջերմութեան) օդ, ջուր և հող իջնելու թուականներ նշանակուած են փետրուարի 4ը, 13ը և 20ը, մինչդեռ առաջինն է և ոչ վերջինը որ կ'իջնէ փետր. 20ին, իսկ միւսները՝ փետր. 27ին և Մարտ 6ին, իւրագործնական միջև միշտ շարժուան մը տարբերութեամբ:

Էջ 43, բուրբոսի տնակդ է Ղազարա յարութեան օրը կոչել խԱ. օր մեծ պանոյ, Պարզ պանք բառը կը բաւէր: Պահոց առաջին, քառասորեայ չըլտնը կը լրանայ Մեծ Պահոց կարգերուն հետ:

Էջ 62, Համարածան նախօրեակին, Համարածառ տէրն մերն նախատնակի շարականը կանխած է օրուան Համարածի շարականը՝ Ահւադին ձայնիւդ:

Էջ 81, Ամառնամուտը Յունիսի 21ին է և ոչ 22ին:

Էջ 104, Սեփագոսի և ոչ Սեփագոսի (անունը՝ Ստեփան, մասնիկ՝ ոս և ոչ նոս), Նոյն սխալը կրկնուած է Նախավկային:

Էջ 106, ուրեւասն (բարբաբի ճիշդ ձևը) և ոչ օսանեւութ:

Էջ 108, ոչ Խաչվերաց, այլ Տօն Վերացման Սբոյ խաչին:

Էջ 114, Տօն և Վարագայ Սբոյ խաչին: Ինչ է պաշտօնը էին:

Էջ 116, Եւստակոսի (Eustace) և ոչ Եւստրեոսի, Նմանապէս՝ Նեկսարինեայ և ոչ Նեփարինեայ:

Էջ 118, Թեկղեայ և ոչ Թեկղի, Նմանապէս Պելագեայ (Pelagia) և ոչ Պելիգեայ, Էջ 119, մոռցուած է նախատնակը Թարգմանչաց լայնանային տօնին:

Էջ 120, ոչ Մասթի՝ այլ Մասթեայ, և ոչ Սիւղիանոսի՝ այլ Սիւղուանոսի (Silvanus):

Էջ 121, Դիոնիսիոսի, ոչ Դիոնեսիոսի Էջ 123, երկուսսամբից վարդապետացն, 92րդ էջին վրայ ճշգրտէ՝ գրուած է երկուսսան մարգարէիցն (առանց իցի):

Էջ 124, Թեոդիսեայ, ոչ Թեոդորեոսայ:

Էջ 125, Հիպիրիֆեանց և ոչ Հիպիրֆեանցն, Նաև ուրտունելոս, ոչ յորից:

Էջ 130, Ստիմեասայ, ոչ Ստիմեասայ:

Էջ 131, Անասոլայ, ոչ Անասոլայ:

Էջ 133, ոչ Յիսնակայ, այլ Յիսնակի, ինչու յոգնակի, քանի՞ յիսնակ կայ:

Էջ 135, Ղուկիանոսի, Տարագոսի, Պրոպոսի երեք ձևերն ալ սխալ են: Առաջինը պէտք է ըլլայ Ղուկիանոս (Lucian և ոչ Longinus), երկրորդը՝ Տարագոս, իսկ վերջինը՝ Պրոբոս (Probus):

Էջ 138, Բարդուղիմէոս չէ, այլ Բարդուղիմէոս (Bartholomew): Եւրոպական the համագոր է մեր քին և ոչ դին, ինչպէս Theodore և Athanasius հայերէնով կը գրուին Թեոդորոս և Աթանաս: Տօն բառը լուրջօրդ է նախադասութեան մուտքին:

Էջ 143, Եօփի և ոչ Եսփի:

Էջ 144, բիւրուցն և ոչ բիւրոցն:

Տօնացոյցի բաժնի աւարտին, Տախտակ Լուսնացոյց խորագրով աղիւսագածն էջ մը կայ, ուր մեր ուշագրութիւնը գրուած է յունանային երկու իրերայալորդ աժիսներու 29 կամ 30 օրեր արուիւր, մինչ յունանային աժիսները կ'ուշենան փոխի 29 և 30 օր:

Կը յուսանք թէ մեր այս նկատողութիւններուն ի հետեանք, յառաջիկային պիտի ունենանք բժախնդրի հոգածութեամբ պատրաստուած Օրացոյցներ, անթերի թէ՛ տօնացուցային և թէ քերականական տեսանկիւններէ դիտուած:

Գէորգ Ս. Ճիւրիւկեան

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԿԻԼԻԿՈՅ ՎԵՂ. Տ. ԲԱՐՔԷՆ Ա.
ԱՌՈՒԱԿԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԸՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. Աթոռի Միաբանութիւնը նախորդ տարւոյ վերջին եօթնեակին մէջ բախտն ունեցաւ Ս. Յակոբայ նաւիրական յարկին առկ ընդունելու վնէ. Տ. Բարքէն Սրբազան Կաթողիկոսը, որ Եղեղատուն ցամաքի ճամբով Պէյրութ վերադառնալուն առթիւ համած էր պատուել ամէնքս իր շնորհաբեր այցելութեամբը: Ն. Սրբութիւնը ոչ միայն իբրեւ եկեղեցական նաւիրակաւորութեան բարձրագոյն առաքնականութիւն, այլ նաեւ իբրեւ անձնդիր հոգեւորական մը, որ Հոգեւոյն Դուրեան Սրբազան Գառնիարքի օրով, Թերթիւ խմբագրատնակութեան և Ժառանգաւորաց վարժարանի և Ընծայարանի ուսուցչութեան պաշտօններով արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ունեցած էր այստեղ վեց տարիներ, ամէնու ջնքմ սիրուն և խոր յարգանքի իրաւունքին տիրացած ըլլալով, աղջկան ունեցաւ խանդավառ ոգեւորութեամբ:

Դեկտ. 27, Գ. ռաւառ կանուխ, Լիւդի կայարան փութացին Տ. Տ. Վրթանէս, Գեորգ, Դաւիթ, Սիոն, Գարգէ վարդապետներ և Դիւանապետ Պր. Կ. Նուրեան, և Բարեգործական Միութեան տեղական ժողովի և Նրաւագիւմի հայրենակցական Միութեանց կողմէ բազմաթիւ պատուիրակներ: Աւելի քան 10 ինքնաշարժերով, Ն. Սրբութիւնը ժամը 8 30ին ժամանեց Նրաւագիւմ, ուղղակի վանուց աւագ դրան առջև: Հոս, Ս. Գառնիարքը, Հուսարարապետ Տ. Մկրտիչ, Փոխնապետ Տ. Մկրտիչ և Տնօրէն Թողովի Անանայեան Տ. Սմբատ Սրբազաններու հետ ընդունեց Ս. Կաթողիկոսը յարգաւորող զոյգութեամբ: Ն. Սրբութիւնը հանդիսաւոր ճշմարտփառով մուտք գործեց Մայր Տաճար:

Գառնիարքարանի սրահի դրան առջև Ս. Գառնիարքը դարձեալ գիմաւորեց Ն. Սրբութիւնը, և ամէնքը կարգաւ մտան համակ լուսադարձուած մեծ դահլիճը: Ս. Գառնիարքը բարի գալատեան սրտազեղ ուղերձ մը ըրաւ հոն վնէին, որ իր

պատասխանին մէջ ըսաւ թէ ինք եղբայրական պարտականութիւն կը զգար աւելի կանուխ անձամբ գալ և շնորհաւորել Ս. Գառնիարքը (Տ. Թորգոմ Արքեպս., գահ բարձրացած տարի մը առաջ):

31 Դեկտ., Շաբաթ կէսօրէ ետք, ամբողջ Միաբանութեան առաջնորդութեամբ վեհափառ ճշմարտփառով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր նախազանց կիրակեօրեք ժամերգութեան, իսկ յաջորդ օրը, Կիրակի, 1 Յունուար 1933, հանդիսին պատարագեց ի Ս. Յակոբ և խանցաւ հոգեւունջ քարոզ մը:

Գառնիարքարան ըլլալով Ս. Մնեղեան տունէն առաջ գտնուել իր պաշտօնատեղին, վնէ. Տ. Բարքէն Կաթողիկոս Յունուարի 4ին, Դ. ռաւառուն կանուխ մեկնեցաւ Պէյրութ, իր հետ ունենալով Տ. Նորայր Վրդ. (Պաղարեան, այժմ Արքեպս.):

(«Սիւն», 1933, է. Կարի, Յունուար, Թիւ 1, էջ 27 - 28):

ՎԱԽՃԱՆՈՒՄ Զ. ՅԱԿՈԲՈՍ Վ. ՏԱՇԵԱՆԻ

Մեծանուն և մեծարժէք Միւրթարեանին մահը, զոր Խմբագրութիւնս գառնաջան վիշտով իմացաւ նախ ազգային լրաթերթերէ և ապա յատուկ մահազգէ, կը խոցէ ոչ միայն իր Գառնիարքարանութեան, այլ նաեւ համօրէն ազգին սիրտը: Գիտէինք թէ իբր տառնետէ մը տարիներէ ի վեր Ժանքապետ վառնուած էր իր առողջութիւնը, բայց ճշմարտեմ Ամսօրնայի մինչև վերջընթերթի թիւերուն մէջ շարունակուած իւր մահապարկի տառնետաւորութիւնները յուսալ կու տային ամէնուս թէ հայագիտական ուսումնասիրութեանց գործը տակուին բազմեմ տարիներ պիտի կարենար օգտուել իր բազմամտութեամբէն և բարձր ազգայնէն: Այդ յոյսն է, որ անակնկալօրէն կը խորտակուի ահա իր յանկարծմաստ վախճանովը:

Բնիկ Հայաստանցի, Բարձր Հայքէն, Հ. Տաշեան ամենէն պատկառելի վարիչներէն մին եղաւ ազգային բանասիրութեան, շուրջ կէս դարէ ի վեր, անուանկարով և մեծ ջանասիրութեամբ:

(«Սիւն», 1933, է. Յարի, Մարտ, Թիւ 3, էջ 25):

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՕԹՆԵԱԿԸ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՄԵՁ

Այս տարի եւ, Երուսաղէմի Քրիստոնեայ համայնքներէն շատեր, թիւով 7 — Հայ, Լատին, Ասորի, Հայէշ, Անկլիքան, Սկովական եւ Լուսերական — իրենց գնահատելի մասնակցութիւնը բերին Եկեղեցիներու Միութեան Եօթնեակին, բանալով իրենց եկեղեցիներու դռները այդ նպատակաւ կայացած աղօթաժողովներու։ Յոյներ, որոնք որդէն շատ զաղջ վերաբերմունք ցոյց տուած էին ցարդ Էփուսէի վարժման բարեբը եղող այս քաջաշէնի երեւոյթին նկատմամբ, չմասնակցեցան։ Ասորիներ փոխարինեցին զիրենք։ Ղպտիներ սկիզբէն չեն մասնակցած արդէն։

Եօթնեակի բացմամբ, 23 Յունուար, կիրակի Կ. ա. ժամը 11ին, կատարուեցաւ ուրիշ քարոզչական նման, Ֆրանչիսկեաններու Ս. Փրկիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ, Արեւելեան — կաթոլիկ ծէսով մատուցուած Ս. Պատարագով։ Այս տարի կարգը Յոյն — կաթոլիկներուն էր, որոնց կորովի Առաջնորդը՝ Գերշ. Տ. Լուծֆի Լահնաժ եպո., իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ լեշտեց կարիքը՝ փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի սկզբունքներու վրայ հիմնուած Քրիստոնէական Եկեղեցիներու միասնականութեան։ Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 5ին, Անկլիքաններու Սէյնթ Ճօր Մայր Եկեղեցիին մէջ կայացաւ աղօթաժողով։ Անգլիքան եւ Արաբներէն լեզուներով կատարուած Ս. Գրական ընթերցումներէ եւ աղօթքներէ, ինչպէս նաեւ մէջ ընդ մէջ երգուած հոգեւոր տաղերէ ետք խօսք առաւ Համայնքապետ Գերշ. Տ. Ֆայէք Հատտատ եպո.։

Երկուշաբթի, 24 Յունուար, ժամը 5ին, Ս. Յակոբեանց Վայր Տաճարը լեցուած էր բազմազգի հաւատացեալներով։ Մեծադոյն մասամբ Արեւադալի երգեցողութիւններէ բաղկացած յայտագրին մէջ մօտ առին Հայր Ֆրանս Պուէն, որ աղօթաժողովը բացաւ իր մայրենի լեզուով — Ֆրանսերէն — արտասանուած ճշայր մերձով, Սիրն լերան Տօրմսիոն վանքի մեծաւոր Հայր Նիկողայոս Էլէնաէր (որ աչ միայն մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւած է մեր Եկեղեցւոյ ժամասացութեանց եւ այդ նպատակաւ ըստ բուսականին հայերէն սորված, այլ լատինական սաացած է Ս. Պատրիարքէն եւ քաղմիցս չուրվառագգեստ մասնակցած արարողութեանց)՝ Հայերէն աղօթքի ընթերցումով, Յոյն — կաթոլիկ եպո. Լուծֆի Լահնաժ՝ Արաբներէն աղօթքի ընթերցումով, Լուսերականներու Փրօփօթ (Մեծաւոր) եուրպէն վէշրման՝ Գերմաներէն աղօթքի ընթերցումով, Հայր Ճօն Լուսնալլօթ՝ Անգլիքան աղօթքի ընթերցումով եւ Հայր Մօսկէտթաւ Նէկուսի՝ Ս. Աւետարանի Եթովպերէն ընթերցումով։ Յոյժ հաճելի եւ արտառուչ էր Արեւադալի դաշնաւոր մեղեդիներու ունկնդրութիւնը արեւածագի փոխան մայրամուտի խորհրդաւոր պահուն, տաճարի վեհաւայց կամարներուն առկա քիչ քիչ տեղաւորուող մութին մէջ եւ ընկերակցութեամբ խիստ ցարդ քաժիին հեծեքիւռն։ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգիի Արքեպո. քարոզ ըր կարգաց Անգլիքան լեզուով, պարզապէս մեր Եկեղեցիի դրական կեցողութեամբ Էփուսէի վարժման նկատմամբ։ Անկլիքան Արքեպո. Ֆայէք Հատտատ առաւ փակման օրհնութիւնը։

Երեքշաբթի, 25 Յունուար, կարգը Լուսերականներուն էր։ Դարձեալ ժամը 5ին սկսած աղօթաժողովը կը բաղկանար դանադան լեզուներով — Յունարէն, Լատիներէն եւ Արաբերէն — կատարուած Աւետարանական ընթերցումներէ, Գերմաներէն եւ Անգլիքանէն տաղերու երգեցողութիւններէ, երգչոնի նուազածութենէ եւ աղօթքներէ։ Մեր կողմէ ներկայ էր Գերշ. Տ. Դաւիթ եպո.։ Արարողութեան աւարտին, ներկաներէն խորաքանչիւրը իր մայրենի լեզուով արտասանեց Տէրունական Աղօթքը, որմէ ետք բոլորն ալ բարձրացան եկեղեցիին կից ընդունելութեան օրահր եւ հաց ու գինիի ճաշակումէն ետք մեկնեցան հոգեկան բաւարարութեամբ։

Չորեքշաբթի, 26 Յունուար, ժամը 5ին, Եթովպական եկեղեցիին մէջ կայացած աղօթաժողովի աւարտին, Անգլիքանից Էլյոյթ ունեցու Հայէշաց Գերշ. եպիսկոպոսը։

Հինգշաբթի, 27 Յունուար, ժամը 4ին, Տորմսթուն Արքայաբանի քաղցրալուր զանգերը անոր հից գանուող Սիոնի վերջին Ընթրիացի վերնատունը կը հրաւրէին հաւատացեալները։ Ամէն տարի, Եօթնեակին Հինգշաբթի օրը — մեր Տիրոջ նոյն վայրէն մէջ Ս. Հաղորդութեան խորհուրդը հաստատած օրը — կայացած այս աղօ-վայրէն մէջ Ս. Հաղորդութեան խորհուրդը հաւատարիչը կը հանդիսանայ, ոչ միայն թաղովը գրեթէ ամենէն խորհրդաւորն ու աղաւորիչը կը հանդիսանայ, ոչ միայն սրովհետեւ կը կատարուի Սրբավայրի մը մէջ՝ որ սեփականութիւնն է ոչ մէկ յարան-հաւանութեան, այլև ըլլալուն համար այն վայրը՝ ուր մեր Տէրը, Ընթրիքի աւար-աշին արտասանած երկար իր ճառին ընթացքին էր որ յայտնած էր իր կամքը՝ իր հետեւորդները միաբան եւ միակամ տեսնելու։ Զոյգ շէշտելու համար էր կարճեալ որ այս տարի բաղաւջ (անխմոր) հաց բաշխուեցաւ նոյն ներկաներուն, որոնց կարգին էին մեր Սարկաւագներն ու սաներէն սմանք, Կարապետ Տիար Սահակ Գալայանեանի հետ եւ զխաւարութեամբ Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. Սահակեանի։ ՎՍիոնի որդիք զար-թիքը բացաւ աղօթածողովը։ Բարի գալուստի խոսք ըրաւ Վեցումէնիկ Եղբայրու-թեան Կեդրոնի Գործադիր Հայր էյք Սեւիկ, որուն յաջորդեց Յունարէն եւ Անգ-լերէն լեզուներով կատարուած Ս. Գրական ընթերցում։ Տորմսթուն Եկեղեցիի երգ-չախումբը ունեցաւ քանի մը ելութներ, կատարուեցան ընթերցումներ Հին Կտակա-րանէն՝ Երբայրէն եւ Ֆրանսերէն լեզուներով։ Վեցում (Գրա) կոչուած երգչախումբ մըն ալ իր մասնակցութիւնը ընրաւ յայտագրին։ Եղան Ս. Աւետարանական ընթեր-ցումներ՝ Արաբերէն եւ Գերմաներէն լեզուներով, ինչպէս նաեւ Առաքեալական Թուգ-թերէն՝ Արամերէն (Քրիստոսի խօսած լեզուն, Ասորերէնի մէկ տարբերակը) եւ Անգ-լերէն լեզուներով։ Ամենէն ետք, հայկական շարականներու երգեցողութեան ընդ-մէջէն, բոլորն ալ ժամն ՎՍ. Հոգւոյ ժառանգը կոչուած քոջիտի սենեակը, ուր եօթ վայրկեանի լուսութեան եւ հոգեպի խոսումի պահէ մը ետք, Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. Ֆրանսերէնով կարճ աղօթք մը ըրաւ եւ իր օրհնութիւնը տուաւ ներկաներուն։

Ուրբաթ, 28 Յունուար, ժամը 5ին, Ֆրանչիսկեաններու Եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած աղօթածողովն ալ եղաւ ապաւարիչ։ Ութսունամեայ տաղանդաւոր երգչի-նար Տիար Օկոսթին Լամա բացաւ եւ փակեց երեկոյթը կրօնական եկեղեցիներու ճար-տար նուագածութեամբ։ Յայտագիրը լիցնող տաղերը երգուեցան եւ զոյգ կատա-րաններէն կատարուած ընթերցումները եղան իտալերէն, Ֆրանսերէն, Սլաւներէն, Անգլերէն եւ Արաբերէն լեզուներով։ Անգլերէնով քարոզեց Հայր էյիթօթ։ Նիկիական Հանգանակն ու Վեցում մերձը արտասանեց իւրաքանչիւր ոք իր մայրենի լեզուով։ Մեր կողմէ ներկայ եղան Գերշ. Տ. Դաւիթ Սրբազան եւ Բարշ. Արամ Սարկաւագ։

Եւրոթ, 29 Յունուար, ժամը 5ին, Ասորաց Ս. Մարկոս Աւետարանչի եկեղե-ցիին մէջ կայացած աղօթածողովը տարուան նորութիւնն էր։ Փօքը եկեղեցիին ու իր գաւաթից կը յորդէին բազմութեամբ։ Հաւաքոյթի ընթացքին Հայր Ապաղիմասի Եփեսոս Արաբերէնով քարոզ մը տուաւ։ Անկլիքան Արքեպս. Գերշ. Տ. Ֆայեք Հատ-տատ տուաւ փակման օրհնութիւնը։

Կիրակի, 30 Յունուար, ժամը 5ին, Սկոթական (Presbyterian) Մէյնթ Էնտրիւզ եկեղեցիին մէջ կայացաւ եզրափակիչ հաւաքոյթը, որուն ընթացքին խոսեցան Հայր Ուիլյեմ Տալթօն՝ Pontifical Biblical Instituteէն։ Փակման օրհնութիւնը տուաւ հիւ-րաբար քաղաքը գտնուող Նախկին Անկլիքան Արքեպս. Գերշ. Տ. Ճօրճ Ափըլթօն։

Ուրախ ենք յայտնելու, որ հակառակ այս տարի Ս. Երկրին մէջ տիրող խիստ ցուրտ ու ձիւնոտ ձմեռին, տասնամեակներէ ի վեր իր նմանը չունեցող, ամէն տեղէն աւարիքէ, ամէն դասակարգէ ու դասանաքէ Քրիստոնեաներ, հոգեւորական թէ քաղաքական, աղօթածողոյններուն իրենց համախումբ ու խանդաշտ մասնակցու-թեամբ, անգամ մըն ալ փաստը տուին եփուեցիք շարժման գոտած ընդունելութեան, ընդդէմ ժողովրդի պաշտօնի եւ նեղիմա ու ժողովրդի խմբաւորութիւններու ցանած ապա-ռոզը սերմերուն (Աւետարանի առակի որոմներուն նման փնացումի սահմանուած)։

Գ.

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԵՍ ԺԱՌԱՆԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Յունուար ամիսը ամենէն ուրախ ամիսն է Ս. Աթոռոյս ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի ուսանողութեան համար: Ամսոյն առաջին օրերուն վերջ կը գտնեն Կիսամայա Բնութիւնները եւ Աւագ Տօներուն հետ (որոնք բացառիկ շուրջ կը տօնուին երուսաղէմի մէջ, անոնցմէ առաջինն ու վերջինը Ս. Սթոռոյս պաշտպան սուրբերու տօնը ըլլալուն) կը սկսի դպրոցական արձակուրդը, որ կ'ընդգրկէ մեծագոյն մասը ամսոյն (23-24 օր) եւ կ'աւարտի Ծննդեան Ութօրէքէն ետք, Յովհաննու Կարապետի ծննդեան տօնին: Այդ շրջանին մէջ կ'իյնայ տօնը Քրիստոնէութեան անդարանիկ մարտիրոս Ս. Ստեփանոսի, որ տօնն է մեր Սարկաւագ եւ Ուրարակիր սաներուն, ուր անոնք, բացի եկեղեցական հոգեպարար հանդիսութենէն, երեկոյեան կը վայելին սեղանակցութիւնը Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, Միաբանութեան անդամներուն եւ ուսուցչական կազմին: Իսկ Ծննդեան ութօրէից մէջ աշակերտներ կ'ունենան իրենց ժմեռնային պտոյտը, որ այս տարի բացառաբար զանց առնուեցաւ, խիստ անպատշաճ եղանակին պատճառաւ: Սակայն շրջանին ամենէն ուրախ օրը կը մնայ Ամանորը, զոր հոս, հարկադրաբար — չմոռնալ Ս. Տեղեաց իրաւակարգը — Հին Տոմարին կառւած մնալու ստիպողականութեամբ, կը տօնենք Յունուարի 14ին:

Պատրաստութիւնները կը տեսնեք քանի մը օր: Սրահը կը զարդարուի վայելչօրէն: Կը շտկուի տօնածառը: Սաներ մեծ ոգեւորութեամբ կը հետեւին երգի եւ արտասանութեան փորձերուն: Եւ երբ Օրացոյցին վրայ կ'երեւի 13 թիւը, տղոց խանդավառութիւնը կը հասնի իր գագաթնակէտին:

Այս տարի, ուսանողութեան սահմանափակ թիւին պատճառաւ (Միջին Արեւելքի քաղաքական խառնակ վիճակը թոյլատու չեղաւ որ միկնողները փոխարինուէին նորերով), հանդիսութիւնը կայացաւ Վարժարանի ճաշարանին մէջ: Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 7ին, Ս. Պատրիարքն ու Միաբանութիւնը մուտք գործեցին սրահ, դիմաւորութեան «Սիրտ ի սիրտ» Վարժարանի քայլերգով: Փոխ-Տեսուչ Ալեքս Սրկ. Գալայնեան ըրաւ բացման խօսքը: Ժառանգաւոր սաներ, դաշնակի ընկերակցութեամբ եւրոպական Զայնագրութեան ուսուցիչ Տիար Վահէ Գալայնեանի, երգեցին Այ. Հէքիմեանէ դաշնաւորուած «Էջմիածին» երգը, որմէ ետք Եղիվարդի «Ոսկի Կամարը» ապրումով արտասանեց ժառ. սան Վարդան Մելքոնեան: Արամ Սրկ. Այմանեան իր աղու ձայնով մեններգը «Գարուն Հայրենիքը, նմանապէս դաշնաւորուած Այ. Հէքիմեանէ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Պր. Վահէի: Փոխ-Տեսուչ Սարկաւագը ընթերցաւ Բ. Հատտէնեանի Ամանորի երեկոյեան մը ներշնչումին տակ գրուած «Վառենք լոյսերը» կտորը: Ժառ. սաներու կողմէ, Եղուարդ Յակոբեանէ դաշնաւորուած «Հայաստան, ապրիլ յաւիտեան» խմբերգի կատարումը փակեց յայտագրին գեղարուեստական բաժինը: Ներկաները, որոնց կարգին էին ուսուցիչներէ բացի նաեւ Ս. Աթոռոյ պաշտօնեաներ, խանդաղէն ծափերով արտայայտեցին իրենց գոհունակութիւնը ձեռք բերուած արդիւնքին դիմաց: Կաղանդ Պապուկի ժամանումով սկսաւ երկրորդ մասը յայտագրին: Կարմիր ուլայն իր պարեգօտով եւ ալիքառ մօրուրով՝ ան բոլորէն ալ խելց գուարթ քրքիջներ, Բաշխէլէ ետք մեծ վարպետութեամբ պատրաստուած բանաւոր իր կաղանդէքները, ան իր նիւթական կաղանդէքներէն բաժին հանեց բոլորին: Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր. իր փակման խօսքին մէջ անդրադարձաւ ժամանակ չաջցրին եւ շեշտեց զայն լաւագոյն արդիւնաւորելու եւ արժեւորելու կարեւորութիւնը: Ժամ մը տևող այս հանդիսութիւնը վերջ գտաւ Միաբանի երգուած Տէրունական Աղօթքի երգեցողութեամբ:

ԵՐԷՑ ԳՐԶԵՂԲՈՐ ԽՐ. ՊԱՅԾԱԼԻ ԵՒՇԱՏԱԿԻՆ

Գրողներ կան, որոնց գործը մամուլային թաւալման հետ կ'աղտօի, կը կոր-
սընցնէ փայլ ու ջերմութիւն. ու կը պառկի անկենդան՝ գրագարանի մը փռելպատ
անկիւնին մէջ: Ուրիշներ ալ կան, որոնք նոյն այդ հալածոյթին դէմ ոչ միայն կը
գիմանան, այլեւ կը թիրեղանան ու կը զգենան իրենց իսկական գիմագիծն ու ար-
ժէքը: Վ. Մազեան անտարակոյտ որ մէկն է սակաւաթիւ այս վերջիններէն:

Գրագէտներ ալ կան, բախտաւոր առողի տակ ծնած, որոնք իրենց համբաւին
մեծագոյն ժողովը կը պարտին իրենց տաղանդէն դուրս արտաքին ուղղակներու: Տա-
րակոյտն վեր է թէ տարբեր — արժէքի հարց չէ որ կը յարուցանենք — պիտի ըլ-
լոր նկարագրէր Գ. Դուրեանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի, Վ. Տէրեանի և, որոշ չափով,
Մեծարենցի քերթողութեան, եթէ անոնք չունենային ու չերգէին իրենց անձնակամ
(Ֆիգիբական) ցաւը: Նմանապէս նկարագրէր Սիւսանթոյի, Վարուժանի և, կարեւոր
մասամբ, Թէգեանի քերթողութիւնը, եթէ անոնք ծնած ըլլային ապառ ու պայծառ
երկինքներու տակ, ծոցին մէջը տիրակալ ու ինքնարաւ ժողովուրդի մը, զուրկ ի-
րենց ազգային վիշտը ապրելու ու երգելու զմիջակ պատահութիւններէ: Ուրիշ հարց ան-
չուշա վիշտը արուեստի փլանին բարձրացնելու հարկաւոր տաղանդը, զոր անտեսել
ներելի ու արգարացի չէ երբեք: Չեմ խղճահարիք Մազեանն ալ դասելու բարձրա-
ւոր գրողներու կարաւանին: Իր պայտօնը, բարձր որքան բարդ ու պատռոխանա-
տու, զինք տարաւ հայ սփիւռքի չորս ծագերուն, ամէն ուր որ իրենց տունիկ առա-
նելութիւններէն մերկանալու վախովը սրտփուռ ճշտաւ բեկորները գոյութիւն ու-
նէին: Անձայրած իր այդ անբաւարարներէն հուսաքած այդ ծաղիկներէն պատրաստեց
ան իւրայատուկ ու թղնուսազգի իր մեղքը, զոր հասցեաց իր հատորներու էջերէն:

Շատ յատերու նման ան ալ նախընտրած է քերթողութեան գունէն մոնել մեր
գրականութեան այդիւն ներս: Առաջին հանդիպումս իր հետ եղաւ հայ մշակոյթին
համեստ իր պառը բերելու առաջագործութեամբ գոյաւորուած Սիւսանթոյի մը սրահէն
ներս: Նոր էր լոյս տեսած իր անդրանիկ (ու անկի քերթողական) երկը, որուն առ-
ւիթով գրականական մը աստորագրած էի Պէշուրի թերթերէն մէկուն մէջ, կոչելով
զինք քցաղ անձանթ, նորեկուկ գրող: Ձէի հետէր հայ մամուլին ու չէի գիտեր
թէ իր քայլերը ամբողջացած էր արդէն մեր գրական ամուսին մէջ: Ահա զիս
կարգաւ միայն, յարեց, ներողամիտ լայնորդ դէմքին, եղբ թելագրեմ որ հետեւիս
նուա պարբերական մեր մամուլին: Այդ օրէն տողին հայ գրքին հետ ու չափ
կապուեցայ հայ թերթին: (Ահա թէ ինչու մեն է իմ ցաւը հայ գրական թերթերու
տեղունումին ի տես — յաճախ անխուսափելիօրէն անոնց խափանումին յանդող):

Հոգեորական ասպարէզին նուիրուած Ձէթուեցի հօր մը ու առաքինադարձ
մօր մը մէկ հատիկ գաւազն էր ան, աշխարհ եկած մեր լաւագոյն ուժերը անողոր-
մաբար հնձող կարմիր փոթորիկէն տասնամեակ մը վերջ: Գիտէի թէ ուսման ծարաւը
զինք տարած էր Եւրոպայի խուլ ու խոնաւ ծայրամասերէն մէկը մինչև: Գիտէի
նաեւ թէ տոկուն չէր իր առողջութիւնը, թէ մահը շատոնց ժողոված էր իրեն, զգես-
նելու զինքը այն տխրով՝ որ իրենց գարունքին մէջ գերեզմանի փոսին յանձնեց
քնտրելագոյն մեր համբաւներէն մէկ քանին: Բայց ան ուզած էր ապրիլ: Ու կազմել
նաեւ ընտանեկան բոյն: Կիսովին միայն կրցաւ նստանել իր երազը: Ունեցաւ կեանքի
իր ընկերը: Բայց իր յարկին զլացուեցաւ մանկան մը զիլ թոթովանքը, որ դէպի
մայրամուտ թեքող իր պարտաւոր արեւին արամութիւնը բարեխառնէր ջերմագին
համորոյրովը արշալոյսին ծոցը պատռող սոսկի արեւագունդին: Որքան ցոնցառ է սա-
կայն թիւը իրենց երազը նստանելու հոգը գերեզման իջած մարդերուն:

Օտար հողը թեթեւ թող նստի խոնջ ու մաքուր սրտիդ, սիրելի Վահրամ:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

Վ. Ա. Հ. Բ. Ա. Մ. Մ. Ա. Վ. Ե. Ա. Ն.

(1926 — 1983)

11 Յունուար, Երեքշաբթի առաւօտ, Հիդպոն՝ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան գրասենեակէն հասած հեռագիր մը կը գումարէր յեղակարծ ու անժամանակ մահը Հայ ժողովուրդի պատուական ու տաղանդաւոր այս զաւակին՝ որ վերջին 20 տարիներուն կը վարէր Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժնի ղեկավարութեան բարձր ու պատասխանատու պաշտօնը:

Ս. Թարգմանչաց Նախարկութեանը աւարտելէ եւ Անգլիական երկրորդական ուսումնարանէ մը վկայուելէ ետք, Վահրամ ատեն մը ընդգրկած է ուսուցչական ասպարէզը, դասաւանդելով Կիպրոսի Մելգոնեան Հաստատութենէն ներս: Առիթը ունեցած է յետոյ բարձրագոյն ուսման հետեւելու Հիւս. Իրլանտայի մայրաքաղաք Պէյֆասթի մէջ: Այդ շրջանէն սկսած է աշխատակցիլ արտասահմանի հայ մամուլին:

Իր մանկութիւնն ու առջի երիտասարդութեան կարեւոր մասը անցած ըլլալով Երուսաղէմի մեր վանքի կրօնաբոյր ու հայատրոփ կամարներուն տակ, Մովսէս Սուրբ Երկրէն ակամայօրէն հեռանալէն ետք ալ սիրով կապուած մնաց Ս. Աթոռիս, ուր այցելեց քանիցս՝ իր պաշտօնին բերումով, բերելով նաեւ իր պատուարեր աշխատակցութիւնը «Միոն»ին, ուր ստորագրած է բանաստեղծական եւ գրական էջեր:

Իր հրատարակած հատորները, թիւով 5, որոնք կը կրեն «Յամեցող Վերադարձ», «Հայտն Բեկորներ», «Անկապ Օրագիր», «Ամէն Տեղ Հայ Կայ» եւ «Մխացող Հոգիներ» (առաջինը՝ Բանաստեղծութիւն, վերջինը՝ Հայաստան տպուած) խորագիրները բաւական են յաւերժացնելու իր անունն ու յիշատակը ամրատալանդ ու գերազանցօրէն նրբազգած արուեստագէտի մը յուսապսակովը: Ունի նաեւ հատորի յմտած կտորներ: Հանգուցեալի փափաքին համածայն, մարմինը փոխադրուեցաւ Պէյրութ, ամփոփուելու համար իր հարազատներու կուշտին:

Կիրակի, 13 Փետրուարին, Ս. Թակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ վաղամեռիկ գրագէտի հոգւոյն համար, առաջարկովը տեղւոյն Հայ Երիտասարդաց Միութեան, որուն հաւատաւոր անդամներէն էր հանգուցեալը:

«Սիոն», յանուն Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր եւ Միաբանութեան, իր խորագրած վշտակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալի աշրիկին, ինչպէս նաեւ իր պաշտօնակիցներուն՝ որոնց համակրութիւնը կրցած էր շահիլ շնորհիւ իր շէն ու մարդամօտ նկարագրին:

ՀՈԳԵԾԱԿԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԵՐ

Երեքշաբթի, 15 Փետրուարի առաւօտեան ժամը 10-30ին, Մայրավանքի մեծ զանգին ընդհատ զօղանջէն ետք, Ս. Թակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտամունք՝ ի հանդիստ հոգւոյ Մեծի Տանն Կիլիկիայ Երանաշնորհ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսի: Արարողութիւնը, որուն կը նախագահէր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, կը կատարուէր հիշդ. այն պահուն՝ երբ Հանգուցեալ վեհին յուզարկաւորութիւնը ընթացք կ'առնէր յԱնթիլիբաս: Փակ էին Ս. Աթոռայն վարժարանները և Պատրիարքարանի վրայի դրօշը կը ծածանէր կիսաձող, իսկ եկեղեցւոյ դասին մէջ զետեղուած էր ձաղկապարզ խաչ մը: Պաշտամունքին ներկայ դասուցեան նաև քրիստոնեայ տարբեր յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ, որոնք քսան վարկեան տեւող արարողութեան աւարտին իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր: Հանգուցեալին նկարը կրող և Անդրեէն լեզուով անոց կեանքը պատմող բազմազգեալ Բղթիկներ բաժնուած էին օտար հիւրերուն:

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

Ս. Վարդանանց տանին առիթով (10 փետրուար՝ ըստ Նոր Տոմարի), որ անուան տանն է ողջիս Վենափառ Հայրապետին, հետեւեալ հետազոտող յղումով է Մայր Աթոռ

Սրուսաղեմ, 9 փետրուար 1983

Ն. Ս. Օձուրին Յ. Տ. Վաղզնի Ա.
Կարողիկոս Ամենայն Հայոց
Ս. Էջմիածին

Ձեր Մերութեան անուանակոչութեան ծոցին ուրախ առիթով, հանեցեմ ընդունիլ մեք, Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ Ստղիմանայ համայնքի զեմագին զօնհաւուրութիւնները, երկար ու երջանիկ օրերու լուսաղոյն բարեմաղրութիւններով հանդերձ:

ԵՀԴԵՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՅԵՐՏԵՐԻԱՆ

Պատիւով Հայ Սրուսաղեմի

ԵԿԵՂԵՑԻԿԱՆՔ-ԲԵՄՈՎԱԿ

● Եր. 1 Յուն. 1983. — Ս. Արցախու քաղ. մերոյ: Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գրէ-
խազոր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Վաղզնի Արք.

● Կիր. 2 Յուն. — Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան: Ս. Պատարազի ընթացքին, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարե-
նին Արքեպոս. Աստգ. Սարգստազ ձեռնադրեց ժառանգ. Վարժապետն է Ընեայարանի փա-
ճասու Տիար Ալեքս Գալայանեանը:

● Դշ. 5 Յուն. — Ամեն. Ս. Պատարազը Հայրը նախագահեց Մայր Տոմարին մէջ պաշ-
տըւած հանգրաւար նախատեսակին եւ թա-
փօրով բարձրացաւ Պատարազարան:

● Եշ. 6 Յուն. — Ս. Գարի մաղարեին եւ Յակոբայ Տեառնեղոր (Տոմ Առաքելական Ս. Արքայոյ Սրուսաղեմի): Ըստ սովորութեան, փառք ի բար-
ձունայ ատեն, Ամեն. Ս. Պատարազը Հայրը, շուրջաւ եւ եմփորոն առած, բարձրացաւ Տեառնեղոր Աթոռի պատուանդանին, ուր
ապա ողորմաբարով ընդունեց Միաբանա-
րեան շնորհաւարութիւնը: Գրիտոսոս Առաւած
մերս մաղթանքի ընթացքին, Լուսարարապետ
Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպոս. մասնաւոր բարե-
մաղթութիւններ բրաւ: Ամենապատուութեան
բարձր կենաց եւ արեւշատութեան համար: Օր-
ուան հանդիպաւ Ս. Պատարազը՝ Աւագ Սե-

ղանին վրայ մատոյց եւ տանելի ուղարկեալ
մասին շարժեց Պատր. Փոխանաբ. Գերշ. Տ.
Կրեմի Եպոս. Գարեգինը: Լուսարարապետ
Մրազանը նախագահեց վառն հանգուցեալ
Պատարազաց կատարուած հոգեհանգիստին:

● Ուր. 7 Յուն. — Նախատեսակին ի Ս. Յա-
կոբ նախագահեց Ամեն. Ս. Պատարազը Հայրը:
Տանին բարձրացուեց շայրերն էրն Հոգշ. Տ. Տ.
Վանիկ եւ Համարժեշտ Արքեպոս.:

● Եր. 8 Յուն. — Ս. Անիփանոսի ճակավկային:
Ըստ սովորութեան, առաւօտեան ժամերգող-
թեան ընթացքին կատարուեցաւ Սարգիստ-
աց Հանդէսը: 4 Սարկաւագներ եւ 4 Ռուբ-
նիներ պանծացուցին յիշատակը իրենց մա-
տիպարին Ներկայ էր Ամեն. Ս. Պատարազը
Հայրը: Ս. Պատարազը՝ Աւանդատան Ս. Սահ-
փանոսի սեղանին վրայ մատոյց Հոգշ. Տ. Կո-
միտաւ Արք. Երզնկեան:

— Երեկոյեան, Սարկաւագաց տանին առի-
թով, ժառանգ. Վարժապետն հաշարարնին մէջ
կայացաւ Միաբանական ընթրիք, ուր Ամեն.
Ս. Պատարազը Հայրը յարգաբարկան իր խօսքը
ըրաւ Սարկաւագներուն եւ տաներուն, որունք
երգեցին տանին շարականներէն:

● Կիր. 9 Յուն. — Ս. Պատարազը մատուց-
ուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարն
մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Հայրիկ Արքայայ
Գալայանեան: Գարգանջ Գերշ. Տ. Գարիք Եպոս.
Յանակեան: Ս. Թարգմանչ Երկ. Վարժապետին
աշակերտութիւնը ոտացաւ Ս. Հաղորդութիւն:

— Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ նախագահեց
Գերշ. Տ. Դուիթ Եպիփանոս:

● Բշ. 10 Յուն. — Ս. առաւելոց Պետրոսի եւ
Պօղոսի: Ղիխաւար Առաքելաց տանին առիթով,
Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ Մայր Տոմարին
Ս. Պետրոսի վերնամատարն մէջ: Ժամարարն
էր Հոգշ. Տ. Վանիկ Արք. Մանկատարեան:

— Կէսօրէ ետք, Ամեն. Ս. Պատարազը Հայ-
րը, ի դուռն Միաբանութեան, շարափառուով
մուտք գործեց Մայր Տոմար, եւ հանդիպաւ
նախատեսակին նախագահին եւ քաղ. Թափօրով
բարձրացաւ Պատարազարան:

● Գշ. 11 Յուն. — Ս. Որդւոց Ռոմեան՝ Յակո-
բայ առաքելոյն եւ Յովնանու աւետարանիին եւ Բա-
րեկնիզան Ս. Եմենիան ցանց: Ամեն. Սրբ. Պատ-
րազը Հայրը մատոյց օրուան հանդիպաւ
Ս. Պատարազը՝ Ս. Դիլապրի մատարն մէջ
եւ ապա, առկուփանի տակ եւ Գնեան փայտի
մատուցն ի ձեռին, նախագահեց Մայր Տո-
մարին մէջ կատարուած երարգանք մեծահա-
ղեւ Թափօրին: Յետոյ բաւարեալ երգեցողու-
թեամբ բարձրացաւ Պատարազարան, ուր Ե.
Ամեն օրնուած նշխար բաժնեց բարբին:

● Ուր. 14 Յուն. — Նոր Տարի (Կալանդ): Ըստ
սովորութեան, ի Ս. Յակոբ պատարազեց ժա-
մարնուով Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան
(Հոգշ. Հոր շարժը Կրեմի Սիւնիկայայ Թի-
սին 28րդ էջին վրայ): Ապա, Սօրնեցեղ զՏէր՝
Ս. Աթոռայ շարականին երգեցողութեամբ, ըստ

● Եր. 5 փետր. — Հայրապետացն Արամասի եւ Կիրիլի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Վաղգէն Արզ. Գարայեան:

● Կիր. 6 փետր. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամասրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Կոմիտաս Արզ.:

● Եր. 12 փետր. — Գրիգորի Առսւածաքանին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Համբարձում Արզ.:

● Կիր. 13 փետր. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Ոսկի Արզ. Որդիքեան:

● Եր. 19 փետր. — Որդոց եւ քառանց Ս. Գր. Լուսաւաշին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Հայրիկ Արզ. Գարայեան:

● Կիր. 20 փետր. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնատան մասրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Վաղգէն Արզ. Գարայեան:

● Ուր. 25 փետր. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Տ. Գաւիթ Սպոյ:

● Եր. 26 փետր. — Ս. Բաղդասի տաւիթոյն եւ Սանդիսոյ կուսին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Վանիկ Արզ. Մանկասարեան:

— Ամեն. Ս. Պատարագը Հայրիկ Նախագահեց Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած Տեառնեղառաջի մեծանանգէն Նախատեսակին եւ անոր յաջորդող առաջին Անդառատանին:

— Գերշ. Տ. Կիրեղ Սպոյ. Նախագահեց Գրիգորիկոսի, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած սեկեստէի եւ Հսկման կարգերուն:

— Սրբու. օրերէ ի վեր Գրիթէ անընդհատ շարունակուող փոթորիկն ու ձիւնախառն անձրեւ թոյլ չտուին որ այս տարի տղաքը կրակ վառէին ժառնգաւորաց խաղալարին վրայ:

● Կիր. 27 փետր. — Տեառնընդառաջ եւ Բարեկենդան Առաջաւորի պահոց: Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուց Գերշ. Տ. Կիրեղ Սպոյ. Գարայեան:

● Ուր. 4 Մարտ. — Յիսուայ Յովնանու մարգարէին: Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ կարգացուեցաւ Յովնանու Մարգարէի գիրքը:

— Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Լուսաբարապետ Սրբազանը:

● Եր. 5 Մարտ. — Ս. Սարգիս զօրավարին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Սարգիսի մատրան մէջ, որ Նախագահուն է Ս. Աթոռոյ Գանձատան: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան: Ըստ սովորութեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Մարգիս Կիւլպէնկեանի հոգւոյն համար, Նախագահութեամբ Լուսաբարապետ Ս. Հօր:

● Կիր. 6 Մարտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնատան մասրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Կոմիտաս Արզ. Ներպէնեան:

● Եր. 12 Մարտ. — Իսաակայ Պարբիի հայրապետին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Հայրիկ Արզ. Գարայեան:

● Կիր. 13 Մարտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ, Ս. Առաւօտածանայ խորանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Սեան Վրդ. Դարիպեան:

● Դշ. 16 Մարտ. — Վարդանանց մեծանանգէն Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Լուսաբարապետ Սրբազանը:

● Եշ. 17 Մարտ. — Ս. Վարդանանց զօրավարաց մերոց 1038 վկայինց (Յիսուայ մեռելի եւ զօրակցին): Այս օտը Ս. Աթոռոյ մէջ Նկատուած է օտը ժառանգաւոր սաներուն: Իբր այդ, Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ պատարագեց Վարժարանի Տեառը՝ Լուսաբարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպո. Գաղանձեան, որ իր քաջօղին մէջ վեր առաւ Աւարայրի հերոսներուն մօտ աղգարարութեան, հրաշափութեան եւ զոհողութեան օրին: Կատարուեցաւ զայրապատկան Մաղթանք՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անուան տոնին առիթով, ինչպէս նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն, որոնց Նախագահեց Պատր. Փոխտարը Գերշ. Տ. Կիրեղ Սպոյ. Գարայեան: Ժառանգաւորներ Ս. Հաղորդութիւն ստացան իրենց Տեսչին ձեռքէն:

● Ուր. 18 Մարտ. — Ըստ սովորութեան, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Առաւօտ Մ. Մարգիս անտարանչի եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Ոսկի Արզ. Որդիքեան: Երթ աւգարձի թափօրները զիխաւարին երթոտանէաւան բարեպաշտութեան մասին քարոզեց Հոգը. Տ. Սեան Վրդ. Դարիպեան, որ տուաւ նաեւ պատմական Սրբալիարին: Ապա Միաբան Հայրեր հիւրասիրուեցան Առաւօտը Հոգը. Տեսչին:

● Եր. 19 Մարտ. — Կ. Պովոյ Ս. Ժողովոյն (381): Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գրիխադիր: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Վանիկ Արզ. Մանկասարեան:

— Սրեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին, Մայր Տաճարի խորաններն ու զիխաւոր բրաւնկանները վարագործուեցան: Ս. Պատարագը Հայրը քաջեց Աւագ խորանին վարագոյրը:

● Կիր. 20 Մարտ. — Բուժ Բարեկենդան: Փակեալ-խորանի Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Վաղգէն Արզ. Գարայեան: Հնաւանդ սովորութեան համաձայն, Գարայեան էր Գերշ. Լուսաբարապետ Սրբազանը:

● Դշ. 23 Մարտ. — Սկիզբ կարգաց Մեծի պահոց: Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Սեւեապայտի առաջին ժամերգութիւնը, իսկ երկնայեան՝ առաջին խաղաղականը:

● Ուր. 25 Մարտ. — Նախատեսակը պաշտուեցաւ Մայրալիանքի Ս. Թորոս եկեղեցւոյ մէջ, որ Զեռագրատունն է Ս. Աթոռոյ: Հանդիսակցեան էր Զեռագրատան Տեառը՝ Գերշ. Տ. Նորայր Արքեպո. Գոզարեան:

● Եր. 26 Մարտ. — Ս. Թեղդարսի զօրավա-
րին: Ս. Գատրիազը մատուցեցաւ ի Ս. Թա-
րսու ժամարան էր Հոգշ. Տ. Հայրէի Արեւայոյ:

— Կէսօրէ ետք, Ամեն. Ս. Գատրիառք չօր
դիւստաւութեամբ, Միաբանութիւնը չհրաշա-
փաւառով մուտք գործեց Ս. Թարսիական ճա-
նար, որ մեր վերնամասրան մէջ պաշտուած
ժամերգութեան նախադանից Գերշ. Տ. Կիրեղ
Եպս.: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սըր-
բասեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր
Տանաբէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ.
Համբարձում Արղ. Գէշլիշեան:

● Կիր. 27 Մարտ. — Աստուծան Կիրակի:
Գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները
պաշտուեցան եւ Ս. Գատրիազը մատուցեցաւ
ի Ս. Թարսիական, մեր վերնամասրան մէջ:
ժամարանն էր Հոգշ. Տ. Սեան Վրգ. Դարիպ-
եան: Ապա կատարուեցաւ եռադարձ մեծա-
հանդէս թափօր՝ Գրիգորոսի Ս. Գերեղմանին եւ
Գատանաեղւոյն շուրջ, նախադանութեամբ
Ամեն. Ս. Գատրիառք չօր: Թափօրականք եր-
գեցին Ալլաղերպութեան շարականները:

● Գշ. 29 Մարտ. — Մեծ Գահաց առաջին
Հսկումին ի Ս. Հրեշտակապետ քարոզից Հոգշ.
Տ. Ռուբէն Վրգ. Յովակիմեան:

● Եշ. 31 Մարտ. — Մեծ Գահաց առաջին
Հսկումին ի Ս. Յակոբ քարոզից Լուսաբարա-
պետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս. Գաղանճեան:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ն Ք

● Եր. 8 Յուն. — Օրթոտօքն Եկեղեցւոյ Ս.
Ծննդեան տօնին առիթով, կէսօրէ առաջ,
Ամեն. Ս. Գատրիառք Հայրը, ի դուռի Միաբա-
նութեան, շնորհաւորական այցելութեան զնաց
Յունաց Ամեն. Ս. Գատրիառքին: Իսկ Գատր.
Փոխանորդ Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս., Հոգշ. Հայ-
րերու ընկերակցութեամբ, այցելից Հապէշաց
Գերշ. Եպիսկոպիտ, Ռուսաց վանքի Մեծաւորին
եւ Ռուսական Եկեղեցւոյ Հովիւին:

● Կիր. 16 Յուն. — Ս. Ծննդեան տօններուն
առիթով, ձերմակ Ռուս Եկեղեցւոյ Հովիւ Հայր
Անթոնի Կրապպէի կողմէ, Russian Excavations
մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան
Աւագ Թարգման Հոգշ. Տ. Սեան Վրգ. Դարիպ-
եան եւ Գարսուպար Տիար Գէորգ Հինդլիշեան:

● Բշ. 17 Յուն. — Երեկոյեան ուշ տօնն:
Ս. Աթոռ ժամանեց Ռուսներէ ի Գուլկարիոյ
Հայաց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Տիրուր Արքեպս.
Մարտիկեան եւ Ս. Ծննդեան տօնները մեր մէջ
անցընելէ ետք մեկնեցաւ Փետրի խկիղբները:

● Եշ. 20 Յուն. — Մեր Ս. Ծննդեան տօնին
առիթով, կէսօրէ առաջ, Գատրիառքարան այ-
ցելութեան եկան յաջորդաբար, Յունաց եւ Լա-
սիանաց Ամեն. Ս. Գատրիառքները, Տրանչիկե-
եանց Գերշ. Կիրակոս, Հապէշաց եւ Յայն-Կա-
թոլիկներու Եպիսկոպոսները, բոլորն ալ իրենց
Միաբանութեան անդամներով, Անկլիքան եւ

Լուսաբարական համայնքներու Եպիսկոպոսները,
Հայ-Կաթոլիկներու, Մարտիկներու, Ռուսաց
վանքի, ձերմակ Ռուսերու եւ Տորմիտին Ար-
քայարանի Մեծաւորները, Ռուսականցիներու
Հովիւ եւ պետական բարերատուն ղեմքեր:
Իսկ Հիւպատոսներ այցի եկան յաջորդ օրը:

● Կիր. 13 Փետր. — Կէսօրէ առաջ, Մարս-
նիթ Եկեղեցւոյ մէջ, 9 Փետրուարին զուգա-
դրկած Ս. Մարսնի տօնին առիթւ մատուց-
ուած Եպիսկոպոսական Ս. Գատարգին եւ յա-
ջորդող ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան
Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. Սահակեան եւ Հոգշ. Տ.
Բարսեղ Արղ. Գալէմտէրեան:

— Ի դիմաց Ամեն. Ս. Գատրիառք չօր, Գատր.
Փոխանորդ Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպիսկ. եւ Աւագ
Թարգման Հոգշ. Տ. Սեան Վրգ. ուղղորդեցան
Լիբանան, մասնակցելու համար Զարեշարթի,
9 Փետրուարին վախճանած Մեծի Տանն Կիլի-
կիոյ Կաթողիկոս Տ. Տ. Եսրէն Ա.ի վերջին Օծ-
ման եւ Թաղանկի կարգերուն, որոք պիտի կա-
տարուէին Անթիլիասի Մայր Տանարին մէջ,
Գշ. 15 Փետր.ին: Վերադարձան 20 Փետր.ին:

● Բւ. 18 Փետր. — Կէսօրէ ետք, Հոգշ. Տ.
Վանիկ Արղ. ներկայ եղաւ Տրանչիկեաններ-
ու Եկեղեցիին մէջ կատարուած Իւլիան Ապո-
նի Մարտի Թուրքմանի յուղարկուողութեան:
Հանդուցեալը, աղգաւ Դպտի (յետոյ յարած
Կաթոլիկութեան), 56 տարին եւ ծառայած է
Ս. Աթոռոյ Տպարանին, իբրեւ առաջնակարգ
Կաղմարդ, հետեւելով իր օրը հնաժողով:

● Գշ. 22 Փետր. — Ս. Ռախիտ երէց Միա-
բաններէն Հոգշ. Տ. Յովակիմ Ե. Վրգ. Մամուր
ժամանեց Եպիսկոպոսէն Մեկնեցաւ 10 օր ետք:

● Եր. 26 Փետր. — Ս. Ռախիտ Միաբան
Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. Սահակեան, որ իբր կէս-
տարի է լիբ հոռ էր, մեկնեցաւ Տրանչիկ:

● Կիր. 13 Մարտ. — Թանթալի էքիմէնիկ
Կեդրոնի Կիմարութեան տասնամեակի առի-
թով տրուած ընթերցիչի ներկայ եղան Գերշ.
Տ. Կիրեղ Եպս. եւ Տիար Գ. Հինդլիշեան:

● Բշ. 14 Մարտ. — Ամեն. Ս. Գատրիառք
չօր այցելից Վատիկանի Արևելեան Եկեղեցի-
ներու Թարուորդի Վարիշ Հայր Տիւփրէ:

● Բշ. 21 Մարտ. — Մեծ Գահաց առաջին
օրուան առիթով, ժառանգ. Սաներ եւ Սարկա-
ւագներ օրական պտոյտի դաջին էլն-Տիւր:

● Բւ. 25 Մարտ. — Յունաստանի Անկա-
թոլիկեան ԱԵԴԴ տարեգրքին եւ Հիւպատոս Գր.
Վլաստիտիոյ քաղաքէն տեղափոխուելու ա-
ռիթներով, Ինթըրքոնթինէթըլ պատեղովի մէջ
ուարձուած ընդունելութեան ներկայ գտնուե-
ցան Ամեն. Ս. Գատրիառք Հայրը, Գերշ. Տ.
Կիրեղ Եպս., Հոգշ. Տ. Սեան Վրգ. եւ Տիար
Գ. Հինդլիշեան:

● Բշ. 28 Մարտ. — Զրէից Գանքի (Բաղա-
շակերտ) տօնին առիթով, Ամեն. Սըր. Գատ-
րիառք Հայրը շնորհաւորական հեռագրիներ
յղցն նախադան իցնաք Նավմի, Վարչապետ
Մենահէմ Պէկինի եւ այլ պետական ղեմքերու:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԻ ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ

1982

Ա) Ելեւմտական

	Ի. Ե.
1. — Նոր գիրքերու և թերթերու գնում	21,400.30
2. — «Սխռնին» փոխանակուած թերթերու հաշուոյն	120.00
3. — Գիրքերու և թերթերու կազմին	1,750.00
4. — Ամսականք	31,000.00
5. — Աշխատավարձք	3,920.00
6. — Գրեկական պիտոյք	5,559.40
7. — Ընթացիկ ծախքեր և առանին պիտոյք	5,723.50
8. — Դրոշմաթուղթ և թղթատար	27,430.00
9. — Հեռաձայն	6,572.70
10. — Մանր նորոգութիւն	200.00
Գումար՝	103,675.90

Բ) Նոր գիրքերու ստացում

	Գնուած	Նուէր ստացուած	Գումար
1. — Հայերէն	19	374	393
2. — Անգլերէն	27	164	191
3. — Ֆրանսերէն	12	33	45
4. — Գերմաներէն	3	8	11
5. — Իտալերէն	1		1
6. — Արաբերէն	1		1
7. — Հոլանտերէն	1		1
8. — Փօրթուգալերէն	1		1
9. — Տանիմարքերէն	1		1
10. — Այլ	2		2
	68	579	647

ՍԱՀՈԿ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

Քարտուղար

**«ՍԻՈՆ»-Ի ԽՐԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՐԱՏՆԱԴԱՐԱՆԸ
ԵՆՈՐՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵԻՆԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ**

- Nouveau Petit Larousse Illustré* — Dictionnaire Encyclopédique. Paris, Librairie Larousse, 1952, pp. 1971.
- Sur le Destinataire de la Lettre au Roi des Perses et la Conversion de l'Arménie à la Religion Chrétienne* — D. De Decker. Reprinted from «Persica» — No. VIII — 1979. Jaarboek Voor Het Genootschap Nederland-Iran. Annuaire de la Société Néerlandaise-Iranienne, pp. 99-116.
- L'Église Arménienne et la Catholicité* — G. Amadouni. (Précis Historique et Oecuménique). Venezia, Stampa: T. L. A., 1978, pp. 93.
- Revue des Etudes Arméniennes* — Nouvelle Série — Tome XV — 1981. Fondateur E. Benveniste et H. Berbeian. Directeur Sirarpie Der-Nersessian. Paris, pp. 540.
- Atlas Classique* — Vidal Lablache. Histoire et Géographie. 342 Cartes et Cartons. Index Alphabétique de 30,000 noms. Paris, 1905, pp. 130 + 28 pages Index.
- Dieu Caché* — Fernand Van Steenberghen. Comment Savons-nous que Dieu Existe? Louvain, Publications Universitaires de Louvain. Paris, 1961, pp. 371.
- Manuel Pratique d'Arménien Occidental* — Martiros Minassian. Genève, 1981, pp. 265.
- Les Arméniens dans la Région Rhone-Alpes* — Aida Boudjikianian-Keuroghlian. Lyon, Audin Imprimeur, 1978, pp. 214.
- Les Kurdes et le Kurdistan* — Gérard Chaliand. Par G. Chaliand, A. R. Ghassem-lou, Kendal, M. Nazdar, A. Roosevelt Jr. I. G. Vanly. Paris, 1978, pp. 369.
- L'Arménie, l'Azerbaïdjan et la Géorgie* — Serge Atanasyan. Paris, 1981, pp. 265.
- Histoire de la Belgique* — Louis Piérard. Paris, 1948, pp. 118.
- Les Arméniens* — No. 6 — Décembre 1981. Paris, pp. 12.
- La Main Verte et Autres Contes* — Nane Carzou. Paris, Ed. Galilée, 1981, pp. 291.
- Histoire des Arméniens* — Gérard Dédéyan. Toulouse, 1982, pp. 693.
- Armenia* (In Russian) — Authors: A. A. Aslanyan, A. B. Bagdassaryan, L. A. Vallissyan & S. M. Doulyan. Moscow, 1966, pp. 341.
- Thank You, Sir* — Jean-Jacques Varoujan. Paris, 1982, pp. 190.
- Massacres de Arménios* — Nubar Kerimian, e *Memo'rias de Naim Bey* — Naim Bey. Tradução Aram Andonian. S. Paulo, Brasil, Editora Parma Ltda., 1981, pp. 281.
- Arméniens* — Jean-Pierre Richardot. Quoi Qu'il En Coûte. Paris, 1982, pp. 263.
- Les Arméniens* — No. 340 — Mai 1982 issue de «*Terres Lointaines*» — Mensuel, pp. 1-17.
- Panorama de la Littérature Arménienne* — Krikor Chahinian. Antélias-Liban, Catholico-sat Arménien, 1980, pp. 52.
- The Battle of the Prophets* — A. J. Hacikyan. Montreal, «Abaka Books», 1981, pp. 224.
- The United States and Britain in Prophecy* — Herbert W. Armstrong. Printed in the U. S. A., Worldwide Church of God, 1980, pp. 192.
- All About Baptism* — Author and else as above. 1972, pp. 27.
- The Wonderful World of Tomorrow* — Author and else as above. 1982, pp. 99.
- Sacred Wrath* — Vahan Tekeyan. His Selected Poems, translated by Diana Der Hovanesian & Marzbed Margossian, with a foreword by Victor Howes. New York, Ashod Press, 1982, pp. 76.
- Catalogue of Armenian Manuscripts and Associated Works in American Libraries* — Michael E. Stone. (Typewritten). Pp. 19.
- The Creed of the Armenian and Greek Orthodox Churches and their Difference* — Nishan Arakian. Type-written in Nicosia, Cyprus, 1981, pp. 4.

- Salvatore Lilli* — O Sette Cristiani Armeni Martiri Per la Fede di Cristo. Jerusalem, Quaderni di Terra Santa, XI — 1982, pp. 3.
- Host's Dansk — Engelski og Engelst — Danske Lommeordbog* — Revideret og Forøget Udgave ved C. V. Loye — Kgl. Aut. Translator. Kobenhavn, 1946, pp. 348.
- Լուսամասեան — *Նորմալ*: Նկարիչ՝ Ալեքսանդր Երանյան: Գրութիւնը շարունակեց Երանյանը Ս. Յակոբեանի Տպարանին մէջ: Տպագրութիւնը աւարտած է Բրիտանի, 15 Յունիս 1980ին: էջ 218:
- Նրկեր — Դուրիթ Անյաղթ: Թարգմանութիւնը, առաջարկեց և ծանօթագրութիւնները Ս. Ս. Արեւշատեանի: Երեւան, «Ազգայնական Գրող» Հրատ., 1980, էջ 327:
- Գուրգուրեան Եւդո — Վեր. Կ. Շթայնպէրկեր: Գայեթի, Զինգիտեր, 1914, էջ 90:
- Սփիւռնահայ Դեկալուր Դեմ Յանգիման Ազգային Գերագոյն Տահնու — Մ. Հայկենց, Սէտըլ Գրութ., Նիւ Ճըքսթ: Արատապուած «Գայեթ» Օրաթերթին: 1981:
- Իր Մարդկայնութեամբ Հզօր Մարդը — Մ. Հայկենց: Սէտըլ Գրութ., Նիւ Ճըքսթ: Արատապուած «Գայեթ» Օրաթերթին: 1981, էջ 8:
- Օրական Մսածուկներ — Եկվիթ Թեմեմեմիլեր: (Հայերէն և թրքերէն): Հատոր Բ.: Այլեւայլ աղբիւրներէ առնուած հազար պատմութիւններ, առկներ և բացատրութիւններ: Հալէպ, Տպագրութիւն Գոզգիւն: Մանկուրիւն Զուցեցող Մարդիկ — Անգրաւիկ Մանուկեան: Գէյրութ, Տպ. Կ. Տօնիկեան և Որդիք, 1980, էջ 239:
- Վերջին Ամսերը — Անգրաւիկ Մանուկեան: Գէյրութ, Տպ. Տօնիկեան, 1980, էջ 311:
- Նրազային Հալէպը — Անգրաւիկ Մանուկեան: Գէյրութ, 1980, էջ 281:
- Միացող Հոգիներ — Վահրամ Մովսէս: Երեւան, 1977, էջ 254:
- Դիւր Ուղիակեան — Թորոս Թորանեան: Բազմազարեան Հայաստանը Վաթանի Տարեկան: Բ. Տպագրութ., փոքր յաւելումներով: Հալէպ — Գէյրութ, 1981, էջ 292:
- Զինի Սեդ Զեմին Թեմեմեմիլ Հալէպ: (Ինկիլիզէ և թրքերէն): Թարգմանեց՝ Մ. Զ. Իսթանպուլ, Մաթապա՛տի Ա. Յակոբ Գոյանեան, 1906, էջ 201:
- Հանգստեան Ժամ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ (Հայերէն և Անգլերէն): Թորգոմ Արքեպիս. Մանուկեան (Համագրող և Խմբագրող): Նիւ Յորք, Ս. Վարդան Մանուկեան, 1981, էջ 62:
- Ի Մոսկով Մակար Եկմալեանի «Երգեցողութիւն Ս. Պատարագի» (Հայերէն և Անգլերէն): Կոմիտաս Վարդապետ: Համագրուած և Խմբագրուած Թորգոմ Արքեպիս. Մանուկեանի կողմէ: Նիւ Յորք, Ս. Վարդան Մանուկեան, 1981, էջ 55:
- Սօքր Երգեր Վահան Թեմեմեմիլ — Երաժշտութիւն Շահան Բ. Գէրգիւրեանի: Նիւ Յորք, Ս. Վարդան Տպարան, 1981, էջ 40:
- Տաշեմեմեմիլ (Ընտանեկան Յունիք) — Աննա Նակիպ Գուրոս Դալի: Գահիրէ, Տպ. «Արեւ» Օրաթերթի, 1981, էջ 65:
- Կոնֆեմեմիլիա — Հրանդ Փափազեան: Երաժշտական Բանախօսութիւնք — Զուհանեան Կոմիտաս — Վերալի — Օրերէթը Թորգիոյ մէջ — Անուշ — Թաշեմեմիլ և Եկմալեան Շթարու: Բ. Տպագրութիւն: Իսթանպուլ, Տպ. Բէնգիլ, 1982, էջ 143:
- Թիմուրի Շրջանի Դեկալուր Վանի Աղբիւրն Զերոսամարտի Օրերուն — Նորիշ Գիւլպիւլեան: Տէլ Բէյ, Գալիֆոնիս, Լիպլըթի Բրիտիքի, 1982, էջ 102:
- Կենսագրութիւն և Մատենադատութիւն Տահան Տահնուրի — Գ. Շահինեան: Անթիլիաս, Տպ. Կաթողիկոսութեան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, 1981, էջ 176:
- Նիլիստութիւն — Բողոքան Վերդեան, Երեւան, 1980, էջ 430:
- Գայլեր Մեղմուս և Քաղաքներուն — Անգրէյ Կ. Սուլեյմով: Թարգմ. Հ. Այվազեան: Երեւան, «Հայաստան» Հրատարակչութիւն, 1979, էջ 426:
- Նոր Կապարեանեան Ուսումնասիրութիւններ — Վրէժ Սրկ. Ներսէսեան: Անթիլիաս, Լիբանան, 1981, էջ 175:
- Արմաթի Զայն (Բարոյններու Ժողովածու) — Խաժակ Վրդ. Յակոբեան: Անթիլիաս, [1981, էջ 190:

Հովուական Աստուածաբանություն Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ — *Գէորգ Մեսրոպ. Անթիլիաս, Տպ. Կաթղ. Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ*, 1979, էջ 161, [էջ 119, փոք Պապ Մասդաւ Հոգիներու — Վահագն (Միւռոն վրդ. Ազնիկեան), *Պէյրուս*, 1982, Հայաստանի Արձակազիւրներ — Երկու Սերունդ — *Պօղոս Սնատեան (Խմբագիր)*, *Անթիլիաս, Տպ. Կաթղ. Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ*, 1980, էջ 340:

Հեկտարներու Աւխարհը — *Ներսէս Եպս. Բախտիկեան, Ա. Գիրք*, 1979, էջ 238, և *Հատոր Բ.*, 1980, էջ 206, *Տպ. Կաթղ. Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Հատոր Գ.*, 1981, էջ 199, և *Հատոր Դ.*, 1982, էջ 199, *Պէյրուս*, *Տպ. Տօնիկեան և Որդիք*, Լացի Գիւնի — *Ներսէս Եպս. Բախտիկեան, Անթիլիաս, Լիբանան*, 1978, էջ 124: Ծաղկեպունը Քարոզներու եւ Ոսումնասիրություններու (1967-1981) — Վարդան Եպս. *Տէմրեհան, Պէյրուս, Տպ. Տօնիկեան*, 1981, էջ 447:

Համառոտ Պատմութիւն Հայ-Լուսինական Յարաբերութեանց (Սկիզբէն մինչև 1382) — *Անապատական (Տիրայր վրդ. Փանոսեան)*, Բ. *Տպագրութիւն, Անթիլիաս — Լիբանան, Պէյրուս, Տպ. Կ. Տօնիկեան և Որդիք*, 1981, էջ 245:

Մեր Վազը — *Հրանտ Մաթեոսեան, Երևան*, 1978, էջ 236:

Վերջին Ռեուցիլը (Վաղակներ և Պատմաւածքներ) — Վարդգէս Պետրոսեան, Երևան, 1980, էջ 612:

Վերջին Հողակտուրի Վրայ — *Միքայէլ Ամիրբեկեան, Գիրք Բ.*, Երևան, 1979, էջ 404, Երկերի ժողովածու (12 Հատորով) — Սահփան Զօրեան, Հատոր Բ., Երևան, 1978, Նոյնիս Գ. Հատորը, Երևան, 1979, էջ 586: [էջ 614:

Մարտէյլէն, Հոգշ. Տ. Վաչէ Մ. վրդ. Իգնատիոսեան կը նուիրէ իր գիրքերը. —

1) Բարեխօսութիւն Սրբոց — *Տպ. Վենեթիկ, 1978, էջ 65:*

2) Քրիստոս՝ մեր Ս. Պատարար — *Տպ. Վենեթիկ, 1980, էջ 104:*

3) Տերունական Աղօթքը Քրիստոսի Չարչարանաց մէջ — *Տպ. Երուսաղէմ, 1981, էջ*

4) Գորովագութ Աստուածամայր — *Տպ. Վենեթիկ, 1981, էջ 15:* [32:

5) Հայ Մանրանկարչութիւնը եւ Քորոս Ռուսից — *Տպ. Վենեթիկ, 1983, էջ 67:*

Գործնական Քերականութիւն Հայերէն Լեզուի — Ա. Մ. Գարաջաշեան, Պոլիս, էջ 248:

Գործնական Փուլաբանութիւն (Բ. Տեօր) — Հ. Անդրէաս վրդ. Ճերմակեան, Վենեթիկ, Միլիթարեան Տպարան, 1883, էջ 92:

Նոր Պակեղազարդ Աշարհագրութիւն (Բաղմաթիւ Քարտէսներով) — Դաւիթ Խաչկունց, Միջին Դարերից, Գ. և Դ. Տարի, Կ. Պոլիս, 1904, էջ 78:

Պակեղազարդ Բնական, Քաղաքական եւ Ոսումնական Աշարհագրութիւն (Ի Պէտք Միջին Դարերից կարգաց - Ծրդ Տպագրութիւն) — Գրիգոր Մարգարեան, Կ. Պոլիս, 1903, էջ 158:

Նախասարեք Բնագիտական եւ Բնապատմական Գիտութեանց (Ա. Մաս և Բ. Մաս — Բ. Տպագրութիւն) — Ենովք Թէյեան, Կ. Պոլիս, 1899, էջ 152:

Հնգոսանի — Գոռեկ (Տքթ. Հրանդ Փափազեան, Խաթանպուշ, 1982, էջ 64:

Տօնացոյց Ս. Յովնանէս Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Փառիկի — 1972-1975 և 1983 տարիներու, Հոռովիկ Տարեկիր (Ա. Տարի — 1982) — Առաջնորդարան Հայոց Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի, Լոս Անճելէս, 1982, էջ 182:

Գաղզու (Մոզական Աշխարհի մը Նկարիչը) — Գրիգոր Քէօսեան, Հայերէն և Անգլերէն, Անգլերէնի Քարգանդութիւն Արայ Գալպանեանի, Սաութֆիլտ, Միչիգան, Հրատ. Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի, 1982, էջ 201 և 67 վերադարձութիւններ:

Սովետական Հայաստան — Գէորգ Էմին, Երևան, Հայկական ՍՍՀ Գիտատեխնիկական Ինֆորմացիայի և Տեխնիկատեսնական Հետազոտութիւններ Գիտահետազոտական Ինստիտուտ, 1980, էջ 82:

(Շարունակելի)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատիարական Կոնգրակ՝ ուղղուած Գերե. Տ. Թորգոմ Արքեպս. Մանուկեանի	2
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի Ծննդեան Բարոգր	4
Ամեն. Ս. Պատիարք Հօր Ծննդեան պատգամը Բեքլենեմի Ս. Այրեն	6
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ	
— Խորեն Շինարար	10
Կենսագրական գիծեր Խորեն Վեհափառի	15
Շնորհաւորական գիր՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանէն	16
Շնորհակալութեան գիր՝ Ն. Ս. Օձնէրին Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսէն	17
Շնորհաւորական գիր՝ Ռուսաց Պիմէն Պատիարքէն	18
Շնորհաւորական հեռագիրներ՝ յղուած Ս. Արոռէն	19
Կոչ՝ շնորհալուրբեան Օրշուան առթիւ	20
ԿՐԾՆԱԿԱՆ	
— Ամանորի պատգամ	28
ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ	
— Տեսական աստուածաբանութիւն	29
ԳՐԱԿԱՆ	
— Ես կարօցայ	32
ԲԱՆԱՍՏԵՂԻՆԱԿԱՆ	
— Զայլո Հարութի ուղեւորութիւնը	33
— Կամուրջը	37
ՄԱՅԵՆԱԳՐԱԿԱՆ	
— Կորիւն Վարդապետի երկերը	38
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆԵՔԵՐ	
— Երկայն Ընկուզեաց Վանք	41
— Եղաթայ Վանք	42
— Խլպաշի Վանք, Ս. Կարապետ	42
ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ	
— Մխիթարեանները	43
Տօնացուցային կարգ մը վերականգնում մասին	45
ՅԵՍՈՒՆ ԵԱՐԻ ԱՌԱՋ	
— Կիլիկիոյ Վեհ. Տ. Բաբգէն Ա. Արքեպիս Կաթողիկոսին այցելութիւնը	50
— Վախճանում Հ. Յակոբոս Վ. Տաշեանի	50
Եկեղեցիներու Միութեան Նորնեակի Երուսաղէմի մէջ	51
Ամանորի Հանգիս Ժառ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի	53
Երեք Գրչեպօր մը անբաւարար յիշատակին	54
ՅԵՐՈՒՆԻ	
— Վահրամ Մովսէս	55
Ս. ԵԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	
— Հեռագիր	56
— Եկեղեցական-Բեմական	56
— Պատգամական	59
Տարեկան Տեղեկագիր Երուսաղէմի Կիլիկիական Մասնադարանի	60
Տանկ՝ Կիլիկիական Մասնադարանի կողմէն ստացուած զեմբրոն	61

